

HILLEVÅG

En sosiokulturell stedsanalyse

Merete Jonvik, Kristiane Lindland, Helge L. Tvedt, Daniela Müller-Eie og Kjersti Melberg

Illustrasjon: Espen Birkedal

Forord

Denne rapporten handler om Hillevåg. Rapporten er en sosiokulturell stedsanalyse utført av International Research Institute of Stavanger (IRIS) og Universitetet i Stavanger (UiS), på oppdrag fra Stavanger kommune. Hillevåg bydel i Stavanger, i denne sammenheng avgrenset til levekårssonene Kvalaberg, Bekkefaret og Saxemarka, er identifisert som en bydel med opphopning av levekårsutfordringer. Stavanger kommune skal derfor fremover arbeide med områdeutvikling i Hillevåg konsentrert til de tre levekårssonene. I den sammenheng ønskes mer kunnskap om hvordan befolkningen i Hillevåg opplever sin egen bydel, og deres synspunkter på hva som er bra og hva som er dårlig, og hva de mener er viktig å prioritere i arbeid med videre utvikling.

Prosjektet har gått fra oktober 2017 til april 2018. Prosjektmedarbeidere har vært Merete Jonvik (IRIS), Kristiane M. Lindland (IRIS), Helge L. Tvedt (IRIS), Daniela Müller-Eie (UiS), Kjersti Melberg (IRIS) og Ana Llopis Alvarez (UiS). Jonvik, Lindland, Tvedt, Müller-Eie og Melberg har ført rapporten i pennen, og Alvarez har bistått med utforming av kartmateriale. Alvarez har i tillegg, sammen med to masterstudenter i Byplanlegging ved Universitetet i Stavanger, Stine Tran Hyunh og Patrick Langeland, gjennomført kartanalyser og intervjuer på Hillevåg torg.

Datamaterialet i rapporten består av intervjuer og samtaler med en rekke aktører, gjennomgang av skriftlige kilder og litteratur, observasjoner i Hillevågsområdet og kartregistreringer. Samlet sett har vi gjennomført rundt 53 enkeltintervjuer med både befolkningen i Hillevåg og representanter for offentlige, private og frivillige lag og virksomheter etablert i Hillevåg. I tillegg har vi samlet inn 50 kart med tilhørende intervju, og gjort over 60 feltsamtaler av ulik varighet og dybde. I tillegg til disse kvalitative intervjudataene, baserer rapporten seg på oppdatert demografi- og levekårsstatistikk fra Statistisk sentralbyrå, Sør-Vest politidistrikt og Stavanger kommune.

Flere aktører fortjener å takkes for bistand med rapporten. Først og fremst vil vi takke de som har stilt til intervju og gitt oss sine synspunkter og meninger. En takk også til dem som tok seg tid til å fylle ut kart og fortelle om sine bevegelsesmønstre i Hillevåg på Hillevåg torg desember 2017. Enkeltpersoner, etater og organisasjoner som bistått med rekruttering takkes for god hjelp. I tillegg etater som har bidratt med statistikk og tallmateriale, herunder spesielt Paal Grini ved kommunalplanavdelingen i Stavanger kommune. Særlig vil vi også takke illustratør Espen Birkedal som har laget illustrasjonene til rapporten. Espen er selv fra Hillevåg, og har på oppdrag fra prosjektet laget illustrasjonene spesielt og unikt for rapporten. Studentene Stine Tran Hyunh og Patrick Langeland skal også takkes for god hjelp med planlegging og gjennomføring av datainnsamling i den såkalte levekårsampingvognen på Hillevåg torg.

Til sist takker vi Stavanger kommune for et interessant forskningsoppdrag.

Stavanger, juni 2018

Merete Jonvik,
prosjektleder

Innhold

1. Innledning.....	7
2. Sosiokulturelle stedsanalyser.....	9
3. Geografisk inndeling av Hillevåg	10
Statistisk sentralbyrås standard for bydelsinndeling.....	10
Levekårsonerinndeling.....	10
Politisonerinndeling	10
Lokalbefolkningens Hillevåg.....	11
4. Hva er Hillevåg?.....	13
Stedsbilder.....	13
Hillevågs stedsidentiteter	14
Fire dominerende stedsbilder av Hillevåg.....	18
Hillevåg i kulturen og historien.....	19
5. Demografi og levekår	24
Hvem bor i Hillevåg?	24
Innvandring og nasjonalitet.....	27
Inntekt, arbeid og utdanning.....	28
Sosiale forhold.....	30
Utflytting og bolig.....	32
Kriminalitet.....	33
Sammendrag	35
6. Hvordan brukes Hillevåg?.....	37
Innbyggerkart	39
Samlingssteder og møteplasser	44
Egenskaper ved gode offentlige møteplasser	46
Hillevåg torg – et eksempel på (manglende) innbyggerinvolvering.....	47
7. Barn og unges Hillevåg	51
Kvaliteter og mangler	52
Framtidige ønsker	53
8. Demokratiske underskudd og få konfliktlinjer	55
Underrepresentert i lokalpolitikken.....	55
Få konfliktlinjer og manglende informasjon på tvers.....	56
9. Dette er bra med Hillevåg!.....	58
«Alt jeg trenger på et sted».....	58

Rimelig og ustriglet.....	58
Mangfold av foretak og (små)industri.....	59
Grøntområder	60
Trygt sted å bo.....	61
Fortidens samhold	61
Skjulte perler?	61
10. <i>Svakheter og mangler</i>	63
Talspersoner	63
Trafikk	63
Manglende tilgang til sjøen	64
Levekårsutfordringer	65
Mangel på (kulturelle) møteplasser og spisesteder	66
11. <i>Anbefalinger til tiltak og innsatsområder</i>	67
Generelle anbefalinger	68
Konkrete anbefalinger.....	69
Mindre materielle og større strukturelle forhold	74
Kritikk mot områdesatsinger.....	77
Avslutning.....	80
12. <i>Sammendrag</i>	82
13. <i>Appendiks: Prosjektorganisering, metode og datagrunnlag</i>	86
Bakgrunnen for og organisering av prosjektet	86
Metode og datamateriale.....	87
Rekruttering og utvalg.....	89
Intervjuer og feltsamtaler.....	89
Kartregistreringer	90
Sammenstilling og analyse av demografisk statistikk.....	92
14. <i>Referanseliste</i>	95
<i>Bidragstere</i>	97

Oversikt over tabeller og figurer

Tabell 1: Ulike statistiske inndelinger av Hillevåg, med tilhørende grunnkretsinnndeling og befolkningstall.

Figur 1: Kartet oppsummerer de ulike inndelingene av Hillevåg.

Figur 2: Kart over levekårsonene som utgjør Hillevåg.

Figur 3: Prosentvis befolkningsvekst i utvalgte områder for perioden 2003-2018.

Figur 4: Absolutt befolkningsvekst mellom 2003 – 2018.

Figur 5: Befolkningspyramide for Stavanger og Hillevåg.

Figur 6: Alderssammensetning i de ulike levekårsonene i Hillevåg.

Figur 7: Innvandrерandel i utvalgte områder.

Figur 8: Oversikt over de største nasjonalitetsgruppene i Stavanger og Kvalaberg.

Figur 9: Medianinntekt etter skatt per forbruksenhet og andelen barn i lavinntektshusholdninger for utvalgte områder.

Figur 10: Endring i arbeidsledighet mellom 2014 - 2016, utvalgte områder

Figur 11: Andel personer mellom 30-39 år etter utdanningsnivå, utvalgte områder.

Figur 12: Andel personer som mottar økonomisk sosialhjelp (16 år +), uføretrygd (18 - 44 år), og arbeidsavklaringspenger (18 - 66 år), for utvalgte områder.

Figur 13: Antall kommunale boliger per 1000 innbygger for utvalgte områder.

Figur 14: Andelen barn med barnevernstiltak i utvalgte områder. Merk: grunnet manglende 2016-data fra Kvalaberg benyttes tall fra 2014.

Figur 15: Andelen barn mellom 0 – 5 år som har flyttet fra levekårsoner eller kommune, 2012-2016.

Figur 16: Andelen personer som har flyttet fra levekårsoner eller kommune, 2012-2016.

Figur 17: Prosentvis oversikt over boligstørrelse, utvalgte områder.

Figur 18: Anmeldte forhold per 1000 innbygger etter gjerningssted.

Figur 19: Prosentvis fordeling etter kriminalitetstype, utvalgte områder.

Figur 20: Kart over funksjoner i Hillevåg

Figur 21: Kart over uterom og offentlige funksjoner i Hillevåg

Figur 22: Eksempel på informantkart.

Figur 23: Områder av høy kvalitet (n=20) og ferdselsårer (n=28).

Figur 24: Områder av lav kvalitet (n=11) og barrierer (n=12).

Figur 25: Adferdskartlegging på Hillevåg Torg (før-studie til upublisert masteroppgave).

Figur 26: Samlet informasjon om brukte områder, styrker og svakheter, samt ferdselsmønster og barrierer (n=50).

1. Innledning

IRIS og UiS har gjennomført en sosiokulturell stedsanalyse av Hillevåg på oppdrag fra Stavanger kommune. Kommunen har behov for å supplere levekårsundersøkelsen¹ med oppdatert kunnskap om hvilken befolkning som bor i Hillevåg, hvilke steds- og nærmiljøkvaliteter som brukes og verdsettes, og hva som ifølge befolkningen og virksomheter representert i bydelen anses som styrker og svakheter, fysisk og sosialt, og hva som savnes av tilbud og tjenester. Kunnskapen herfra skal danne beslutningsgrunnlag for kommunens fremtidige områdesatsing i Hillevåg, og bidra til å sikre at utviklingen er basert på lokale ønsker og behov.

Rapporten er slik et innspill til utviklingen av mål, strategier og tiltak for områdesatsingen i Hillevåg, konsentrert til levekårssonene Kvalaberg, Saxemarka og Bekkefaret.

Formålet med den sosiokulturelle stedsanalysen av Hillevåg har vært å komme nærmere en forståelse av hva Hillevåg *er*, for ulike grupper og folk, hvordan bydelen *brukes*, samt synspunkter på hvordan bydelen kan og bør *utvikles* fremover. I den forbindelse har vi samtalt med og intervjuet så mange enkeltpersoner og beboere i bydelen som mulig innen rammen av prosjektet. Blant befolkning og beboere har vi spesielt søkt å inkludere synspunkter fra barn og unge, barnefamilier, minoritetsnordmenn, enpersonshusholdninger og eldre. Vi har også intervjuet personer som jobber i Hillevåg, og/eller driver virksomheter med utgangspunkt i Hillevåg, og da både offentlige, private og frivillige virksomheter og lag. Alle er blitt spurt om hvordan de vil beskrive Hillevåg, og hva de mener er styrker og positive sider ved bydelen, samt hva som etter deres syn er mangler eller utfordringer i bydelen. Ikke minst er de blitt spurt om hva som ønskes prioritert i forbindelse med fremtidig områdeutvikling.

I rapporten vil vi først gå gjennom ulike *oppfatninger om Hillevåg*. Oppfatningene lar seg oppsummere i fire fremstående stedsbilder. Hillevågs plass i kulturen og historien, i skriftlige og kunstneriske verk, er også med og former forestillinger og bilder av Hillevåg. Dette vies derfor også plass innledningsvis. Deretter viser rapporten hva som *kjennetegner befolkningen* i Hillevåg langs utvalgte demografi- og levekårsindikatorer. Sistnevnte går blant annet på alder, utdanningsnivå, boligtype, inntekt og nasjonalitet. Herunder omtales også befolkningsvekst, utflyttingstakt, barnefattigdom og kriminalitet med grunnlag i oppdaterte tall fra levekårssonene Kvalaberg, Bekkefaret og Saxemarka. Hvordan Hillevåg *brukes* er kartlagt blant annet gjennom en kartbasert intervjuundersøkelse gjennomført på Hillevåg torg i desember 2017. Spørreundersøkelsen tok i bruk kart for å stedfeste informasjon knyttet til befolkningens opplevelser av hva som er Hillevågs kjerne, barrierer i bydelens utforming, fysiske styrker og svakheter, og mye brukte områder. I analysen av hvordan Hillevåg brukes, vier vi spesielt plass til hva som oppleves som gode og viktige egenskaper ved fysiske og sosiale møteplasser. Barn og unge sitt Hillevåg vies et eget kapittel fordi unge beboere av i dag potensielt er fremtidens innbyggere i Hillevåg. Barn og unges stemmer er sentrale i undersøkelser om både nåtidig trivsel og fremtidig stedsutvikling. Avslutningsvis oppsummerer vi hva som oppleves som styrker ved bydelen mer generelt, og hva som oppleves som mangler og utfordringer. Førstnevnte blir innspill til hva som ikke bør endres i videre arbeid med stedsutvikling sett fra befolkningens ståsted. Sistnevnte danner – sammen med våre egne analyser av undersøkelsesmaterialet i sin helhet – grunnlag for anbefalinger til tiltak og innsatsområder i videre utvikling av Hillevåg bydel.

¹Levekår i Stavanger – geografisk fordeling, Rapport nr. 7. Stavanger kommune, 2017.

Undersøkelsen har sin faglige forankring i sosiologiske og samfunnsgeografiske perspektiver på byutvikling, stedsidentitet, bomiljø og uterom. Perspektivene og referansene brukes til å belyse funn fra de kvalitative intervjuene og gjennomgangen av demografisk statistikk, og drøftes underveis heller enn å vies mye plass i et eget teorikapittel. Undersøkelsen er i stor grad induktiv, og systematiseringen og analysene av det innsamlede materialet – tallene, intervjuene og observasjonene – danner grunnlag for våre anbefalinger til tiltak og innsatsområder. Det kan nevnes spesielt at vi har hatt nytte av de to sosiokulturelle stedsanalysene fra Tøyen og Grønland i Oslo, utført av Arbeidsforskningsinstituttet (AFI)², men med bevisstheten om at her er en god del forskjeller mellom Hillevåg bydel i Stavanger og de to bydelene i Oslo.

I rapporten legges det hovedvekt på befolkningens og virksomheters oppfatninger og synspunkter, og den er forsøkt skrevet i et leservennlig format som er tilgjengelig for de som ønsker det. I et Appendiks har vi samlet noe mer utfyllende og nyanserende betraktninger omkring bakgrunnen for og organiseringen av prosjektet, samt forhold som angår metode spesielt, som strategier for datainnsamling og rekruttering, bakgrunnsinformasjon og nyanseringer av tolkning av det demografiske tallmaterialet. Rapporten og Appendiks kan leses i sin helhet, eller det kan gjøres utvalg etter kapittel og temainndelinger. Det hele kommer an på hvor interessert man er i Hillevåg.

² Brattbakk og Hagen m.fl. 2015; Brattbakk m.fl. 2017.

2. Sosiokulturelle stedsanalyser

Fysiske stedsanalyser gjennomføres for å kartlegge og analysere steders fysiske omgivelser, dvs. fysiske, geografiske og funksjonelle kjennetegn ved steder.³ *Sosiokulturelle* stedsanalyser derimot fokuserer (i tillegg) på sosiale og kulturelle elementer ved steder, slik som stedsoppfatninger og opplevelse av tilhørighet. Hvordan oppleves det å bo på stedet? Hvordan brukes det? Hva er stedets sentrale kjennetegn? Steder er fysiske strukturer, men finnes også som mentale strukturer, de finnes i folks oppfatninger. Sosiokulturelle stedsanalyser bringer slik nye dimensjoner til arbeid med by- og stedsutvikling, sammenlignet med fysiske stedsanalyser der sosiale og kulturelle elementer ved steder (intensjonelt) kan falle i skyggen av fysisk planlegging av landskap, bebyggelse og kommunikasjon.⁴ Marit Ekne Ruud m.fl. har utviklet en veileder for sosiokulturelle stedsanalyser, og påpeker i denne at fysisk planlegging berører ulike grupper ulikt og kan ha ulik betydning for ulike folk, i tillegg til at maktrelasjoner med betydning for stedsutvikling er sentralt.⁵ Slike forhold vil sosiokulturelle stedsanalyser kunne fange opp.

Mer konkret er utgangspunktet for å gjøre sosiokulturelle stedsanalyser at det «eksisterer ulike forestillinger om et steds kvaliteter, særtrekk eller mangler, og ikke minst om hvordan stedet skal utvikles framover».⁶ Disse søkes kartlagt og analysert i forbindelse med videre stedsutvikling. Sosiokulturelle stedsanalyser søker å bringe ulike forestillinger om steder frem i lyset, blant annet for at de skal kunne inkluderes som del av beslutningsgrunnlaget i videre områdeutvikling. Det viser seg for eksempel ofte at lokale oppfatninger om et steds positive og negative særtrekk og kvaliteter, mangler og muligheter, ikke alltid sammenfaller med hvordan dette ser ut for utenforstående.⁷ Oppfatninger av et sted dannes både av interne og eksterne blikk på stedet, både av beboeres synspunkter, folk som jobber i området, besøker og bruker det, og gjennom kollektivets måte å omtale stedet på. I tillegg spiller media en sentral rolle gjennom måten de omtaler og portretterer stedet, samt hvordan stedet skildres i kulturelle og historiske referanser (som skjønnlitteratur, sakprosa, historiske utgivelser, brosjyrer m.m.). Steder defineres derfor ikke bare av beboere selv, men også av aktører utenfra.

Sentrale begreper i arbeid med sosiokulturelle stedsanalyser er *stedsbilder*, *stedsbruk* og *stedsinteresser*.⁸ Veilederen Ruud m.fl. har utviklet, som har utgangspunkt i erfaringer fra Sandvika og Jessheim, bruker denne inndelingen. Det gjør også sosiokulturelle stedsanalyser som er gjennomført av bydelene Tøyen og Grønland i Oslo.⁹ Stedsbilder, stedsbruk og stedsinteresser løftes frem som dimensjoner som er med og legger føringer på hvordan folk tenker og handler rundt prosesser som er relevant for stedsutvikling. *Stedsbilder* handler om hvilke bilder og forestillinger som finnes av stedet, hvordan det oppfattes av ulike grupper og personer. *Stedsbruk* handler om hvordan stedet brukes, altså hvilke ferdselsmønstre ulike grupper har i området, hvilke områder som oppleves avstengte eller utrygge, og motsatt, hvilke områder som oppleves funksjonelle og tiltalende m.m. *Stedsinteresser* handler om hvem som har makt og myndighet til å fremme interesser relevant for stedet, om her finnes konfliktlinjer og hvilke stemmer og tema som eventuelt er representert i disse. Denne inndelingen ligger til grunn også i vår sosiokulturelle stedsanalyse av Hillevåg.

³ Se for eksempel *Stedsanalyse – innhold og gjennomføring*, Miljøverndepartementet, veileder, 1993.

⁴ Ruud m.fl. 2007. *Sosiokulturelle stedsanalyser*. Veileder utarbeidet i samarbeid mellom Akershus Fylkeskommune og Husbanken, s. 5-7.

⁵ Ibid.

⁶ Ibid., s. 15.

⁷ Ibid., s. 6.

⁸ Ibid., s. 3.

⁹ Brattbakk og Hagen m.fl. 2015; Brattbakk m.fl. 2017.

3. Geografisk inndeling av Hillevåg

Det finnes flere geografiske inndelinger av Hillevåg bydel. Denne rapporten skiller mellom 1) *Statistisk Sentralbyrås standard for bydelsinndeling*, 2) *levikårsoneinndeling*, 3) *politisoneinndeling*, og 4) *lokalbefolkningens inndeling*. De tre første inndelingene baserer seg på grunnkretser, noe som gjør det mulig å hente ut statistikk og gjøre regionale og nasjonale sammenligninger. Den siste inndelingen tar utgangspunkt i intervjudata og gjenspeiler befolkningens egendefinerte avgrensning(er) av Hillevåg. Formålet med å beskrive de ulike bydelsinndelingene er å tydeliggjøre hvordan demografi- og levekårsstall som presenteres i rapporten avhenger av geografisk avgrensning, og følgelig må tolkes med varsomhet. Denne avklaringen er særlig viktig ettersom de kvalitative intervjudataene indikerer at folks gjengse oppfatning av Hillevåg ikke nødvendigvis sammenfaller med de statistiske inndelingene og de objektive levekårsindikatorene.

Statistisk sentralbyrås standard for bydelsinndeling

I norsk offisiell statistikk brukes benevnelsen bydel for kommunene Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger. Stavanger er i denne sammenheng inndelt i syv bydeler, hvor Hillevåg utgjør en egen bydel med et innbyggertall på om lag 20 000. Bydelen dekker et stort område sør for Stavanger sentrum og grenser til bydelene Madla i vest, Eiganes og Våland i nord og Hinna i sør (se kart/figur 1). I østlig retning ligger Hillevågsbukta og Gandsfjorden. Denne bydelsinndelingen legger til grunn en bred definisjon av Hillevåg og omfatter en rekke mindre delområder, deriblant Ullandhaug, Tjensvoll, Solborg, Åsen, Kristianslyst og Mariero. Inndelingen kan benyttes i regionale og nasjonale sammenligninger, men egner seg ikke til analyser på lavere geografiske nivå. Lokale stedsanalyser kan imidlertid gjøres ved hjelp av levekårsoner og/eller politisoner.

Levekårsoneinndeling

Denne inndelingen tar utgangspunkt i levekårsone som benyttes i Stavanger kommunes levekårsundersøkelse.¹⁰ Levekårsundersøkelsen deler kommunens tettstedsområder inn i 71 levekårsoner. I denne rapporten inngår tre av disse sonene, *Kvalaberg*, *Bekkefare* og *Saxemarka*, i definisjonen av Hillevåg (se figur 1). Stavanger Bystyre har vedtatt at kommunens levekårsundersøkelser skal følges opp med områdesatsinger i soner med størst levekårsutfordringer¹¹, og Hillevåg vil derfor ha særskilt fokus i Stavanger kommunes byutviklingsstrategi fremover. Innenfor levekårsone Hillevåg bor det i underkant av 5000 personer, fordelt på de tre sonene (se tabell 1). Demografi- og levekårsstallene som presenteres i kapittel 5 er i all hovedsak basert på data fra disse tre levekårsone. Unntaket er kriminalitetstall som hentes fra *Kvalaberg politisone*, en sone som har noe større areal og folketall enn de tre levekårsone (se tabell 1).

Politisoneinndeling

Politistatistikken skiller mellom *hovedpolitisonen* og *politisonen* og kan brukes til å stedfeste kriminalitet. I denne statistikken er Hillevåg en egen hovedpolitison som avgrenses på bakgrunn av SSBs bydelsdefinisjon, og har følgelig sammenfallende grenser med denne (se kart/figur 1). Hovedpolitisonen Hillevåg er ytterligere inndelt i tre mindre politisoner; *Kvalaberg* i øst, *Ullandhaug* i sørvest, og *Tjensvoll* i nordvest (se kart/figur 1 og tabell 1). Kriminalitetstallene som presenteres tar utgangspunkt i disse tre politisonene, særlig *Kvalaberg politisone* da denne korresponderer best med befolkningens oppfatninger av hvordan Hillevåg avgrenses.

¹⁰ Se *Levekår i Stavanger – geografisk fordeling*, Rapport nr. 7. Stavanger kommune, 2017.

¹¹ Ref. sak 43/17 i Stavanger Bystyre.

Definisjon	Antall grunnkretser	Befolkning
1. SSB Hillevåg bydel	30	19 533
2. Hillevåg levekårsone	8	4 950
2a. Kvalaberg levekårsone	3	1 203
2b. Bekkefaret levekårsone	3	1 463
2c. Saxemarka levekårsone	2	2 284
3. Hillevåg hovedpolitison (SSB bydel)	30	19 533
3a. Kvalaberg politison	14	9 719
3b. Ullandhaug politison	9	4 190
3c. Tjensvoll politison	7	5 624

Tabell 1: Ulike statistiske inndelinger av Hillevåg, med tilhørende grunnkretsinnndeling og befolkningstall.

Lokalbefolkningens Hillevåg

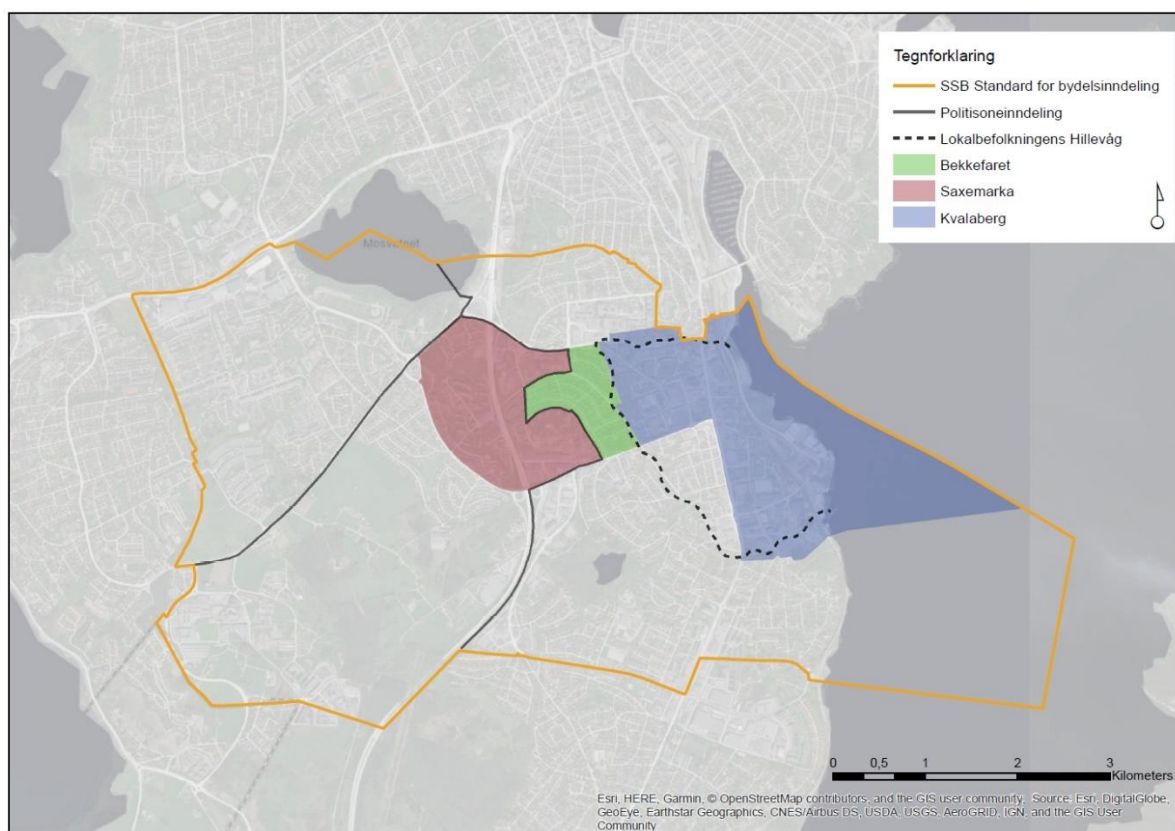
Sitatene nedenfor sier noe om hvordan lokalbefolkningen selv definerer Hillevåg.

Illustrasjon: Espen Birkedal

Et fellestrekk er at Hillevåg oppfattes som mer geografisk avgrenset enn det som er tilfelle i de statistiske grunnkretsinnndelingene (se tabell 1). En hyppig beskrivelse er at Hillevåg strekker seg fra Stavanger universitetssykehus i nord, forbi Kilden kjøpesenter, og videre sørover langs Gandsfjorden til Kvalaberg skole og industriområdet hvor Skretting og Felleskjøpet har lokaler (se kart/figur 1). Enkelte inkluderer deler av Åsen levekårsone, og området rundt Vannassen, men få anser området vest for E39 (Motorveien) som en del av Hillevåg, selv om dette området er med i levekårsoneinndelingen av bydelen, representert som Saxemarka levekårsone.

Kartet nedenfor oppsummerer de ulike inndelingene av Hillevåg. *Intervjudataene* i prosjektet omhandler i stor grad Hillevåg slik lokalbefolkningen selv definerer området, som illustrert i kartet med stiplet linje. Lokalbefolkningens Hillevåg samsvarer i stor grad med levekårsonen Kvalaberg. Tallene som presenteres for *demografi- og levekår* baserer seg på data fra levekårsonene Bekkefaret, Saxemarka og Kvalaberg, og tar følgelig utgangspunkt i et befolkningsgrunnlag i underkant av 5000 innbyggere (se tabell 1). Tallene presenteres enten samlet (alle tre levekårsonene definert som Hillevåg) eller hver for seg (enkeltvis fremstilling av levekårsonene). Tallene sammenlignes med tall for hele kommunen, og i noen tilfeller tall fra andre levekårsoner. Unntaket er *kriminalitetstall* som presenteres på bakgrunn av politisoner, hvor Kvalaberg politisone brukes som statistikkgrunnlag for Hillevåg. Kvalaberg politisone har 9 719 innbyggere (se tabell 1) og dekker Hillevåg bydel øst for E39 (Motorveien). Grensen strekker seg fra Mosvannet i nord, langs grensen mellom Saxemarka og Bekkefaret, og følger deretter E39 til bydelsgrensen markert med gul linje.

Figur 1: Kartet oppsummerer de ulike inndelingene av Hillevåg.

4. Hva er Hillevåg?

Stedsbilder

Hva er et sted eller en plass? Hva er Hillevåg? Hva utgjør Hillevågs identitet, eller snarere, identiteter? En plass kan defineres som et rom – eller en romlig utstrekning – som tillegges mening.¹² Plasser tillegges mening på den måten at folk har oppfatninger og forestillinger om plassen, og opplever og erfarer den på forskjellige vis, innen rammen av materielle, sosiale og kulturelle strukturer.¹³ Hilde Danielsen og Kjetil Lundberg, som har studert oppfatninger av nærmiljø i utvalgte drabantbyer i Bergen, understreker at meningene knyttet til plasser ikke er naturlige eller selvsagte (de er ikke gitt på forhånd), men blir konstruert så å si hele tiden, og de understreker samtidig at noen aktører har mer makt enn andre til å definere hvordan plasser skal være, hva som er passende og hvem som hører til der. Mulighetene til å prege, påvirke og forme stedsbilder eller steders utvikling, henger dels sammen med folks sosioøkonomiske posisjoner og er ikke jevnt fordelt i befolkningen. Hvilke maktposisjoner ulike stedsbilder og forestillinger fremmes fra, er dermed relevant.¹⁴ Mange har gjerne erfart at det kan være forskjeller mellom hvordan media omtaler et sted og hvordan en selv opplever det, eller mellom måten utbyggere, historielaget, politikere, innflyttere eller ungdom omtaler stedet, hvilke ord de bruker, og ikke minst hvor stor plass deres fortellinger gis i offentligheten. Sosiokulturelle stedsanalyser forsøker derfor å være sensitive overfor hvilke stæsteder og samfunnsposisjoner folk uttaler seg fra, og om de uttaler seg fra innsiden av stedsutviklingsprosesser eller om de av ulike grunner er på utsiden av disse.¹⁵

Meninger og forestillinger om plasser og steder, private og kollektive forestillinger, stedsbilder, plassmyter¹⁶ og identitet er slik sentrale begreper i sosiokulturelle stedsanalyser. En er interessert i hvilke forestillinger og stedsbilder som finnes knyttet til et sted eller område, for å komme nærmere hva som er stedets identitet(er) og hvordan det oppleves av ulike folk. I de sosiokulturelle undersøkelsene gjennomført på Tøyen og Grønland i Oslo har man vært opptatt av hvilke kjennetegn, kvaliteter, særtrekk, svakheter og styrker befolkningen selv knyttet til bydelene.¹⁷ Slike typer forestillinger påvirkes av en rekke bakenforliggende faktorer: som fra hvilken tidsepoke eller generasjon en har sine erfaringer med stedet fra¹⁸, utdanningsnivå, sosioøkonomisk ståsted, hvilken posisjon i arbeidslivet en opplever stedet fra: altså hvilket ståsted og med hvilke interesser en opplever verden fra.¹⁹ Sistnevnte er med og former enkeltpersoners livsmuligheter og utfoldelsesrom på et generelt grunnlag, og påvirker igjen oppfatninger av og erfaringer med steder.

De samlede synspunktene folk har av et sted er gjerne mangesidige, og kan også være sprikende. En og samme person kan gi uttrykk for flere stedsbilder samtidig, står det å lese i Tøyenrapporten.²⁰ I tillegg til å være vidtfavnende og sprikende, er folks forestillinger og meninger om steder ikke statiske, men noe det forhandles om²¹, bortimot kontinuerlig, og noe som *brukes*. De mektigste

¹² Cresswell 2004, s. 12.

¹³ Danielsen & Lundberg 2010, s. 119.

¹⁴ Ruud m.fl. 2007, s. 19.

¹⁵ Ibid., s. 17.

¹⁶ Danielsen & Lundberg 2010.

¹⁷ Brattbakk og Hagen m.fl. 2015., s. 10; Brattbakk m.fl. 2017, s. 144.

¹⁸ Se for eksempel Jonvik 2015b.

¹⁹ Se for eksempel Bergsgard & Vassenden 2015; Faber m.fl. 2012; Jonvik 2015a.

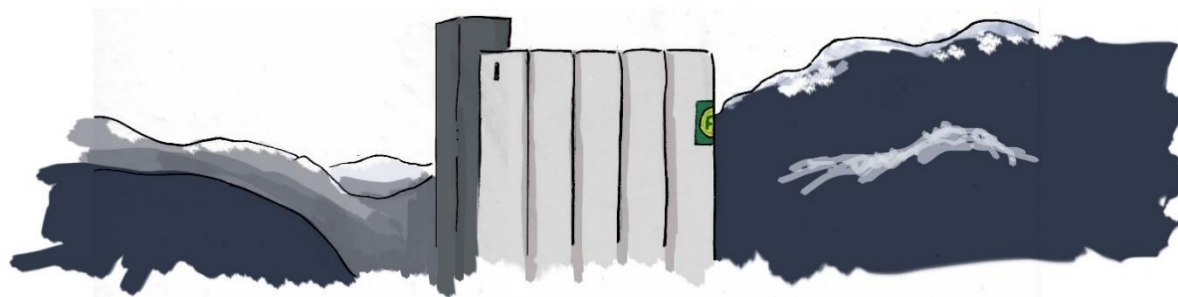
²⁰ Brattbakk og Hagen m.fl. 2015, s. 10.

²¹ Se for eksempel Danielsen & Lundberg 2010; Brattbakk og Hagen m.fl. 2015.

forestillingene, eller plassmytene som Danielsen & Lundberg kaller de kollektive forestillingene, blir til kollektive referanserammer som mer eller mindre alle kjenner til.²² Plassmytene smitter også over på forestillinger om hvordan folk som lever på stedene er, og plassmytene og forestillingene blir slik del av identiteten(e) til stedet. Det finnes flere eksempler på at bydeler og nærmiljø som kommer dårlig ut i levekårsundersøkelser opplever negativ omtale, og at plassmytene derfor etter hvert består av diskrediterende kjennetegn (f.eks. Tøyen, Groruddalen og Grønland i Oslo, og Storhaug og Hillevåg i Stavanger). Disse plassene gis også ofte et problemfokus i mediene²³, og stedene blir på ulike måter stigmatisert.

Selv om stedsbildene folk har kan være sprikende, mangesidige og foranderlige, viser det seg likevel mulig å utkrystallisere noen utvalgte stedsbilder som deles av mange.²⁴ Noen forestillinger trer fram som rådende.

Hillevågs stedsidentiteter

Illustrasjon: Espen Birkedal

I samtalene vi har hatt med befolkningen og offentlige, private og frivillige lag og virksomheter i undersøkelsen av Hillevåg²⁵, har vi stilt spørsmål om hva som kjennetegner Hillevåg, hvordan de selv avgrensner bydelen sin, hva som mangler i bydelen, hva de ser som bydelens muligheter og utnyttede potensial og hva de anser som viktig i videre stedsutvikling. Felles for intervjuene er at mange innleder med at Hillevåg er, eller har vært, en stigmatisert bydel, altså at bydelen «av noen» tillegges ufordelaktige kjennetegn. Men de understreker gjerne samtidig at dette ikke er noe de selv vil skrive under på. En eldre mann sier for eksempel: «Andre tenker på Hillevåg som subb». En kvinne i 50-årene som arbeider i Hillevåg sier: «Hillevåg er ikke regnet for å være et fint sted. Tror ikke det er mange som er stolte over å komme fra Hillevåg». En annen kvinne, i 40-årene og oppvokst i Hillevåg, sier: «Det var et litt mer rufsete miljø i Hillevåg», når hun sammenligner Hillevåg med nærliggende områder som Kristianslyst og Mariero. Hun mener dette «rufsete stempelen» heftet ved Hillevåg for rundt 20-30 år siden, men at det også gjør det i dag. Hun nevner samtidig at flere i hennes omgangskrets som bor i Hillevåg, kjenner på en sterk Hillevågsidentitet.

²² 2010, s. 121.

²³ Hansen & Brattbakk 2005.

²⁴ Fordi den sosiokulturelle dimensjonen ivaretas og er i fokus, blir disse gjerne videre og mer sosialt orientert enn om man anlegger for eksempel et byplanleggingsperspektiv, slik Kevin Lynch gjør i sin klassiske studie *The Image of the City* (1960). Han gjennomførte undersøkelser om personers «imageability», altså folks mentale bilder av byer, der det utkrystalliserte seg at folk flest rapporterer i fem kategorier (stier, kanter, distrikter, knutepunkter og landemerker).

²⁵ Se Appendiks for informasjon om utvalg og datagrunnlag.

En mann i samme aldersgruppe, som er oppvokst i Hillevåg og i dag bor på Kvalaberg og har barn på Kvalaberg skole, uttaler at Hillevågidentiteten «ennå står sterkt». Han sier i intervjuet at han synes det er «helt ok å si at jeg kommer fra Hillevåg». Selv om han da forteller at han synes det er greit å si at han kommer fra Hillevåg, aner vi likevel noe av det stigmatiserende stempelet under. Om det ikke hadde vært der, hadde han gjerne ikke trengt å presisere at han synes det er greit å si at han kommer fra Hillevåg. Han kunne sagt likefrem at han var fra Hillevåg, eller at han til og med var stolt av bydelen sin.

Et sentralt moment her er at Hillevåg som bydelsinndeling – i Stavanger kommunes inndeling forstått som de tre levekårssonene Kvalaberg, Bekkefaret og Saxemarka – dekker relativt forskjellige områder, som ligner langs noen faktorer, men som på andre måter er svært forskjellige. Det kan derfor – ikke overraskende – konkluderes innledningsvis med at Hillevåg forstått gjennom bydelsinndelingen ikke oppleves å «være ett» eller å ha en felles samlende identitet. Før vi kommer inn på de fremtredende stedsbildene som er identifisert av Hillevåg, vil vi derfor kort omtale likheter og forskjeller mellom de tre levekårssonene, og noen synspunkter fra befolkningen på forskjellene mellom disse.

Som vi så i kapittel 3 er det flere måter å avgrense Hillevåg geografisk, og lokalbefolkningens egen oppfatning skiller seg fra offentlige etater sine avgrensninger. I folks oppfatninger er Hillevåg «mindre» enn både levekårssoneinndelingen Stavanger kommune bruker og SSBs bydelsinndeling. Lokalbefolkningens Hillevåg samsvarer i stor grad med levekårssonen Kvalaberg (se figur 1). Mange i undersøkelsen refererer til Kvalaberg-området som kjernen av Hillevåg, med tyngdepunkt omkring Kvalaberg skole. Man kan derfor si at Kvalaberg bærer en stor del av identiteten til Hillevåg.

Veldig kort oppsummert består Kvalaberg-området av lett industri, handel, trafikkårer og boliger, i tillegg til Kvalaberg skole og utendørs fotballbaner. Bekkefaret består i hovedsak av boligområder, noe handel, Bekkefaret bydelshus og en trafikkert gjennomfartsvei fra Ullandhaug-siden til Kvalaberg. Saxemarka består hovedsakelig av boliger, i tillegg til Stavanger IF Fotballs fotballbaner.

Illustrasjon: Espen Birkedal

Kvalaberg har en rik industrihistorie, hvor fabrikker og små-industri har vært drevet i sameksistens med handel, transport og boligområder. Således har Kvalaberg vært preget av mer mangfoldighet i arealbruken enn Bekkefaret og Saxemarka. Denne mangfoldigheten bidrar til at ulike interesser og interesser i større grad kommer i kontakt og også kanskje i konflikt med hverandre. Det er på Kvalaberg ikke gitt at bo-kvalitet skal fremmes på bekostning av effektive transportløsninger, eller at lett industri nødvendigvis må vike for mer boligutbygging. Samtidig som dette gir rom for interessekonflikter, innebærer det også at området har muligheter for re-definering av arealbruk. Kvalaberg har også et potensial for å bli en «landsby i byen», da det både er mye handelsaktivitet og lett industri, og samtidig er et bo-område med kultur- og organisasjonsaktiviteter. Det er derfor mindre sannsynlig for Kvalaberg å være eller bli en såkalt «soveby», en bydel som «sover» eller er «død» på kveldstid. Det er derimot både potensial og kanskje også behov for å utvikle løsninger som gjør Kvalaberg til et enda bedre bo-område i sameksistens med handel, lett industri og transportårer.

Som vi vil komme inn på i kapittel 5, skiller Kvalabergs beboere seg fra Bekkefarets beboere ved at Kvalaberg har en høyere andel eldre, og en lavere andel barn under 15 år. Kvalaberg har også en betydelig høyere andel innvandrere (29,5 %) enn de andre to levekårssonene og sammenlignet med kommunesnittet.

Bekkefaret ble i sin tid utbygd som en form for sosial boligbygging, der Kvalabergs industrivirksomheter, Husbanken og ansatte gikk sammen for å gjøre det mulig for ansatte å skaffe seg egen bolig. «I gamle dager kunne du peke ut hvor folk jobbet etter hvilken rekke de bodde i», forteller en mann fra sin barndom. Et eksempel på dette var at Fayansen (Stavanger Flint AS) garanterte for topplånet for sine ansatte, og sørget for at ansatte kunne bygge hus uten å ha egenkapital. De ansatte gjorde mye egeninnsats på boligene, og bedriftene stilte opp med lån av lastebiler og lignende. Måten Bekkefaret ble bygd ut på, er noe av grunnen til at Bekkefarets

boligmasse er relativt ensartet. Nå har nye generasjoner overtatt boligene i Bekkefaret, og industriarbeidsplassene som disse boligene var tilknyttet, er i stor grad forsvunnet. Bekkefaret oppleves i dag gjerne som et mer intellektuelt område, der beboerne jobber på sykehuset og andre virksomheter utenfor Hillevåg. Boligområdene står derimot i stor grad uforandret, og flere av de karakteristiske rekkene av firemannsboliger, er i dag fredet. Bekkefaret fremstår som et relativt ensartet og stabilt bomiljø med ulike generasjoner, og der barnefamilier utgjør en stor andel. 25% av befolkningen i Bekkefaret er under 14 år, sammenlignet med 17% i Kvalaberg og 18% i Saxemarka (se kapittel 5). Beboere i Bekkefaret sier at de bor i Bekkefaret, ikke i Hillevåg. «Bekkefaret er ikke Hillevåg», sier for eksempel en næringslivsaktør. I motsetning til Kvalaberg, er det ikke mange i Bekkefaret som snakker om utfordringer med henblikk på trafikk.

Saxemarka blir heller ikke sett på som en del av Hillevåg (ref. lokalbefolkningens kart i kapittel 2). Motorveien er en barriere som gjør at sammenhengen mellom store deler av Saxemarka er skilt fra Bekkefaret og Kvalaberg. Saxemarka er i likhet med Bekkefaret karakterisert ved boligområder, men skiller seg delvis fra Bekkefaret blant annet i boligtyper. Saxemarka har i tillegg til rekkehus også lavblokker med mindre boareal (se figur 17).

Saxemarka er i stor grad et område preget av førstegangskjøpere, da inngangsbilletten for leiligheter til dels er lavere enn andre steder, og størrelsen på leiligheter passer for førstegangskjøpere. Området har dog ikke større utflyttingstakt, eller «gjennomtrekk» av beboere, enn Kvalaberg og Stavanger kommune (se figur 16). Utflyttingstakten kan likevel være stor i utvalgte boligområder, noe som uttrykkes av ei kvinne i 40-årene, som har bodd i sin leilighet i en av lavblokkene i 8 år. Hun sier: «I leiligheten over meg bor det nå et par. De tre foregående beboere var alle tre enslige damer som ble gravide og flyttet ut.» Gjennomtrekk i utvalgte boområder kan være en grunn til at beboere i Saxemarka ikke uttrykker samme fellesskapsfølelse og samordner seg i like stor grad som i Bekkefaret og Kvalaberg, til tross for borettslagsstyrer etc. Kanskje er det også forskjell på beboerne i rekkehusene og i lavblokkene. «Rekkehus-beboerne sitter i større grad i styret og overkjører lavblokkene», sier en kvinnelig beboer i Saxemarka, og forteller at beboerne i rekkehusene bor lengre og i større grad er barnefamilier. Det gjør kanskje også at de i større grad engasjerer seg i utviklingen av nærområdet, enn beboerne i lavblokkene gjør.

Saxemarka har mange av Hillevågs kommunalboliger (se figur 13). Det er flere i undersøkelsen som kommenterer Saxemarka sitt dårlige rykte fra gammelt av. En norsk kvinne som er innflytter til både Stavanger og Saxemarka, forteller i intervjuet at hun ikke visste om dette da hun kom. «Jeg har fått hørt senere at der jeg bor, er en plass folk i Stavanger unngår. Saxemarka hadde visst et dårlig rykte på 50-60-tallet».

Saxemarka blir spesielt berørt av veiutbyggingen i forbindelse med Ryfast. En planlagt sykkelstamvei parallelt med motorveien vil ta grøntarealer og biloppstillingsplasser for leilighetene i Saxemarka. Kanskje har mangelen på en stabil beboermasse over tid også ført til at Saxemarka ikke har hatt mange sterke stemmer som kjemper for Saxemarkas interesser i forbindelse med veiutbyggingen. «Vi har blitt hørt, men det har ikke blitt tatt hensyn til».

Steders identitet, eller identiteter, eller sjelden lette å fange eller å beskrive. Hva Hillevågs identiteter består av avhenger da også av hvilken geografisk inndeling man refererer til (ref. kapittel 3). Folks gjengse oppfatning av Hillevåg, har vi sett, sammenfaller ikke med de statistiske inndelingene av Hillevåg. Da henspiller også identitetsspørsmålet til ulike geografiske og mentale områder. Dette bekreftes i utsagnet fra en gruppe unge voksne som driver virksomheter etablert i Hillevåg, som sier «Hillevåg har ingen samlende identitet» og «Hillevåg er flere ting». Området oppleves som mangfoldig, heller enn ensartet. En annen kvinne, født og oppvokst i Rogaland, og som i dag både

bor og jobber i Hillevåg bydel, ser Hillevåg som en «fragmentert bydel med mange bydeler eller underdeler». Hun opplever at det er flere bydeler i en. Det er mer naturlig, mener hun, å si «Bekkefaret i mitt hjerte», «Tjensvoll i mitt hjerte» og «Kvalaberg i mitt hjerte», enn «Hillevåg i mitt hjerte».

Selv om deler av Hillevågs identitet tillegges utenfra, gjennom hvordan området omtales av folk som ikke selv bor i bydelen og gjennom media, er Hillevågs-beboerne også selv med og forvalter forestillingene av Hillevåg, og dermed bydelens identitet. De er med å skape, bruke og formidle sine forestillinger om Hillevåg gjennom hvordan de omtaler og forholder seg til plassen, og de definerer gjerne også deler av sin egen identitet i relasjon til stedet og stedsbildene. Nedenfor skal vi gå gjennom de dominerende stedsbildene vi har identifisert i undersøkelsen, som kan kalles kollektive forestillinger av Hillevåg.

Fire dominerende stedsbilder av Hillevåg

Når vi oppsummerer det som har blitt fortalt oss om Hillevåg i undersøkelsen, er det mulig å trekke ut noen felles stedsbilder som favner om forhold som mer eller mindre alle har nevnt. *Fire dominerende stedsbilder av Hillevåg er identifisert.* Alle vi har snakket med har nevnt en eller flere av disse bildene, men på ulike måter og med ulike ord. Stedsbildene refererer til den avgrensningen av Hillevåg folk selv opererer med.

- **En bydel med nærhet til alt.** Hillevåg er en innfartsåre til Stavanger, men har selv nærhet til skog, turområder, butikker, sentrum og transport. Bydelen er et knyttingspunkt. Hillevåg er sentralt, men er ikke det samme som sentrum.
- **En levende bydel med mange spennende næringer.** I Hillevåg bydel finnes alt man trenger innen korte avstander, er det mange som sier. Da siktes det til at det er mange virksomheter og foretak, småindustri og servicevirksomheter – tilbud innen forskjellige sjangre – som er etablert i området. Handels- og tjenestetilbudet dekker de fleste behov. «Jeg trenger ikke dra ut av Hillevåg», er det noen som sier med positivt fortegn, «her har jeg alt jeg trenger». I denne sammenheng løfter mange også frem at Hillevåg – i alle fall historisk – var en bydel kjennetegnet av yrende handel, spesielt i området rundt Hillevågsveien.
- **Bydelen kjennetegnes av en industrihistorie og arbeiderklasseidentitet.** Hillevåg er forbundet med industri. Før Hillevåg ble innlemmet i Stavanger i 1965, som en følge av oppdelingen og avviklingen av Hetland kommune, var det spesielt hermetikkindustrien som gjorde seg gjeldende. Oppgangstider rundt 1910 gjorde at «landlig idyll» i løpet av noen tiår ble forvandlet til «et aktivt industristed».²⁶ Av nyere dato er det spesielt dyre- og fiskefôrprodusentene Skretting og Felleskjøpet som utgjør bydelens industri. Den særegne lukten produksjonen deres bringer med seg – «Hillevågsluktå» – er derfor et kjent begrep. Mange poengterer at lukten har blitt mindre de siste årene, og noen legger ikke merke til den fordi de har levd med den hele livet. En mann i 50-årene sier: «jeg er jo født og oppvokst i denne lukten, så jeg kjenner den ikke».
- **En god plass å bo.** Mange av beboerne assosierer til spørsmålet «hva forbinder du med Hillevåg?» at det er en god plass å bo. Flere snakker om godt naboskap og samhold. Hillevåg er et godt sted å bo, og et trygt sted å bo, er gjengse utsagn. Mange snakker om at de har gode lokale nettverk, og noen viser til aktive «nabolagssider» på sosiale medier.

²⁶ Johnsen 2010, s. 14.

Disse stedsbildene deles ikke alle av alle, men er opplevelser av særtrekk og kjennetegn ved Hillevåg som deles av mange. Noen legger mer vekt på enkelte stedsbilder enn andre. Om vi skal forsøke å skildre et mønster i hvilke grupper av befolkningen som løfter frem hvilke stedsbilder, finner vi noen relevante forskjeller mellom eldre (Hillevågsbeboere), yngre (både majoritets- og minoritetsnorske) og tilflyttere (innvandrere og andre). Disse gruppene sine stedsbilder og forestillinger av Hillevåg skiller seg fra hverandre spesielt i vekten som tillegges historiske forhold. Mange av de eldre har en sterkt tilstedeværende bevissthet om de historiske røttene til Hillevåg, og trekker linjer tilbake til tidligere tiår, kommenterer endringer som har skjedd frem til i dag. «Deres Hillevåg» er i stor grad historisk. For noen av dem er blikket så historisk at det ikke lar seg løfte inn i vår egen samtid. De yngre, som en noe løst betegnet kategori bestående av unge, ungdom og unge voksne, er gjerne bevisst denne historiske dimensjonen, og vet noe om hva Hillevåg var, men for dem er Hillevåg (også) noe annet. De har sine egne synspunkt og erfaringer, som for eksempel at Hillevåg er et bra sted, gjerne koblet med at det er et slags ingenmannsland som de er glad i, i betydningen at bydelen er pregløs men likevel verdt å være glad i. Pregløsheten uttrykkes for eksempel som: «Hillevåg er mange grå bygninger», som en ungdom uttaler. Noen løfter også frem at bydelen er sammensatt og mangslungen. Mangslungenhet kan være noe som forener bydelen, mener noen. Slår man opp i ordboken på ordet mangslungen, ser man at det betyr rikt variert, innviklet og sammensatt. For den siste løst definerte gruppen, innflyttere og innvandrere, er den historiske dimensjonen i liten grad en del av deres forestillinger av Hillevåg. Kjenner man ikke til de historiske røttene «tvinges» man også i større grad mot et nåtidsfokus. Når disse snakker om Hillevåg refererer de til det nåtidige, og det flest nevner først er at Hillevåg er en trygg og god plass å bo. At det er et bra sted for barn, at de har nærhet til alt, men at det er mye trafikk.

Et gjennomgående trekk er at de som selv bor i Hillevåg opererer med mer positive stedsbilder enn det de som jobber i området gjør. Likevel, det kommer klart frem i arbeidet med undersøkelsen at her er mye engasjement for bydelen i begge disse grupperingene.

Vi skal nå bevege oss videre fra muntlige representasjoner av Hillevåg, til å omtale hvordan Hillevåg presenteres i historiske og kulturelle verk. Dette må regnes som små drypp fra utvalgte litterære, historiske og kunstneriske verk, og ikke som en fullverdig gjennomgang av Hillevågs representasjon i kulturen og historien.

Hillevåg i kulturen og historien

Når en først begynner å lete, er Hillevåg godt til stede i historisk litteratur og i skjønnlitteraturen. Tore Renberg har for eksempel skrevet skjønnlitterært om Hillevågs gjengen i det som kalles Teksas-serien.²⁷ Kjernemedlemmene i gjengen er Jan Inge, Rudi og Cecilie. De er oppvokst og bor i Hillevåg og driver med kriminelle aktiviteter og foretak kamuflert i drift av et flyttebyrå. Medlemmene i Hillevågs gjengen har hatt vonde oppvekster og bor nå sammen i et hus ved Hillevågsveien.

Huset ligger et par hundre meter fra gamle riksvei 44, innfartsveien til Stavanger sentrum som går fra nabobyen Sandnes, gjennom Forus, Gausel og Hinna, og blir betende Hillevågsveien her hvor Cecilie bor. Det var lenge et fortvilt område av byen. Mens olja rant nedover regionen og smurte Stavanger inn med glans, var det som om Hillevåg ble glemt. Ingen pumpet penger inn i Hillevåg. Bydelen fikk ligge og ruste med småfabrikker, bilhaller og engrosutsalg. Og disse grå gatene har vært Cecilies gater. Det er her hun har kjøpt røyken og skolebollen hun tar med ned til kaien bak siloene, mens hun ser ut mot oljeplattformene som ligger i Jåttåvågen.

²⁷ *Vi ses i morgen* (nr. 1, 2013), *Angrep fra alle kanter* (nr. 2, 2014) og *Skada gods* (nr. 3, 2017).

Men nå er det rart å være Hillevågjente. Boligprisene har skutt i været, det har kommet ny vei, det har kommet nytt handlesenter, det har kommet noen merkelige greier som heter Hillevåg Næringspark, det har kommet treningssenter og hudpleie og Cecilie vet ikke hva. 'Det er Stavanger som har kommet til Hillevåg', sier Jan Inge. 'Jeg er faen så jævla skeptisk', sier Rudi. 'Utsikt over fjorden', sto det i annonsen den gang Thor B. Haraldsen kjøpte huset i 1971. Hva ville stått i dag om barndomshjemmet til Cecilie ble lagt ut for salg? 'Attraktiv enebolig med stort potensial, like ved Hillevågssenteret, fjordgløtt og sentrumsnært?

Vi ses i morgen, Tore Renberg

I den siste boken om Hillevågsgjengen, *Skada gods*, kommer Hillevåg til syne gjennom forfatterens selvrefleksive blikk i siste kapittel.

Hillevåg er ikke noe vakkert sted, ikke viss vi med vakkert sikter til det sansene synes er innbydende, det øyestraks behagelige, det «skjønne», som folk gjerne sa i gamle dager, når de så solkula stige over en åskam og lyssette dagen, når de så et maleri av en kvinne, delikat arrangert, både i farger og linjer, eller kvinnen selv, stående i en døråpning, kledd i en lett sommerkjole. Nei. Dette er ikke Hillevåg. Sorry. Hvis det er riktig at bak det vakre står enten den fritt komponerte naturen eller den inspirert skapende hånden, så stemmer det med tankene vi kan ha om Hillevågs mangel på skjønnhet. Hillevåg har vært overlatt til andre krefter. «Vakkert» og «skjønt» har nok også Hillevåg vært, den gang dette bare var jorder og marker noen kilometer utenfor den armodige sildebyen Stavanger, Jesusbyen Stavanger, men på et eller annet tidspunkt, i dønningene av skipsindustri og oppgangstider og arbeid og nedgangstider og ny fattigdom, har det ukontrollerte livet satt inn og fått den foretrukne plassen framfor det vakre og det skjønne, og derfor ligner Hillevåg en mengde plasser over hele kloden. Du finner dem overalt, som oftest ligger de et lite stykke utenfor byen, som oftest er de noe slitte, noe tungt pustende med sine landskap av lagerutsalg, bilverksteder og småindustri.

Skada Gods, Tore Renberg

Det vakre og skjønne Hillevåg, som var jorder og marker noen kilometer utenfor sildebyen Stavanger, som Renberg skriver, er det Hillevåg maleren Lars Hertervig portretterer visuelt i verket «Fra Hillevåg». På denne tiden, rundt siste halvdel av 1800-tallet, var Hillevåg et landsens sted som lå et godt stykke utenfor Stavanger, i følt avstand lenger enn det gjør i dag. Når Renberg så prøver å gå så tett som mulig inn på karakterene i boken, og levendegjør dem og lar dem samtale med forfatteren, viser det seg imidlertid at karakterene mener noe annet enn forfatteren selv om hvorvidt Hillevåg er vakkert. Rudi sier: «Hillevåg e beste jævla plassen på jord e du steingalen eg flytte aldri berfra, tror du må ha fått sopp i håve». Cecilie uttaler: «Ja ja, folk kan jo sei ka di vil om plassen min, men di vett kje någe om det egentlig, og eg har nå alltid sagt det, at du kan vær fine fordte om du ikkje ser ud så någon edelsten akkorat». Og Jan Inge, den poetisk aspirerende lederen av Hillevågsgjengen, avslutter:

Hillevåg, eg elske deg, for du e heila livet og din skjønnhed e sannhedens bilde: Eg ser deg, Hillevåg, eg ser fabrikkpibene nere med fjorden, eg ser postkassen te gamle William, den så henge på skeivå der opppe, eg ser tagrennå te fru Nedrebo, an har våre tette i fira år, og eg ser hagen te di i 22, han e så ein båsplass, og eg ser vårt eget hus, det e et sjelens karneval, og kanskje e det sånn at di pusse opp Hillevåg nå, kanskje e det sånn, i denne ber skamrige tiå me leve i, at nå må alt ble liga fint så onna oljemesså, nå må adle smila liga svært og me må skynda oss å få oss vårt eget kjøbesenter og våre egne svære biler og våre egne hudpleiesenter og eg vet ikkje ka, men då e det någe di ikkje har forstått, og det e at for at du ska vær rige så må någen vær fattige, o Hillevåg, o, skjønnhed, har eg lyst å sei, men eg vett kje eg, om det e någen så forstår han Jan Inge Haraldsen?

Skada Gods, Tore Renberg

Illustrasjon: Espen Birkedal

Renberg har flere ganger blitt omtalt som samtidens Alexander Kielland, eller som Kiellands litterære arvtager, som Heming Gujord skriver.²⁸ En likhet er at begge portretterer forskjellige sosioøkonomiske, eller klassemessige utsiktspunkt i sin samtid, men de gjør det med rundt 150 års tidsforskjell. En annen likhet er at de skriver om Hillevåg. Kiellands *Garman & Worse* og *Skipper Worse* omhandler familiene Garman og Worse, deres handelsvirksomhet (skipsbygging) og liv og hverdag på eiendommen Sandsgaard utenfor Stavanger. Slik lokalhistoriker Sverre Heskestad påpeker i Engwall Pahr-Iversens bok *Et hus i Hillevåg*²⁹, er det mange likhetstrekk mellom Sandsgaard og Hillevåg. Det er også store sosioøkonomiske likheter mellom persongalleriet i Kiellands bøker og kretsen rundt den etter hvert kjente kunstneren og veversken Frida Hansen. Frida Hansen var datter av Peter Petersen, som drev firmaet Køhler & Co i Hillevåg (skipsverft, fiske, skipsfart, møllerivirksomhet og dampbakeri).³⁰ Frida Hansen og Wilhelm Hansen, som hun

²⁸ Gujord 2015, s. 65.

²⁹ Pahr-Iversen 1999, s. 44.

³⁰ Ibid.

etter hvert giftet seg med, bodde og virket på Køhlereiendommene i Hillevåg fram til familiens konkurs og det omfattende krakket i Stavanger i 1883.

Frida Hansen ble etter hvert en av pionerene innen moderne tekstilkunst, både nasjonalt og internasjonalt.³¹ Hansen hadde sitt store gjennombrudd på Pariserutstillingen i 1900. Hun var altså født og oppvokst i Hillevåg. I 2015 viste Stavanger Kunstmuseum en stor utstilling med Frida Hansens arbeider med tittelen *Frida Hansen - art nouveau i full blomst*. En av bygningene på Køhlereiendommen, i dag et kulturelt møtested i Hillevåg som driver med omvisninger og utleie, er oppkalt etter henne (*Frida Hansens bus*).

Rundt 100 år etter Frida Hansen var en aktiv kunstner, og etter Hertervig malte «Fra Hillevåg», er det en annen kjent kunstner som knyttes til Hillevåg. Ikke gjennom sine motiver, men gjennom at han er født og oppvokst i bydelen. Kjell Pahr-Iversen har også i lang tid hatt sitt atelier i Bersagelveien i Hillevåg. I samtale med Arvid Møller i sistnevntes bok om kunstnerskapet til Pahr-Iversen, spør Møller hvorfor Pahr-Iversen bestandig vender tilbake til Stavanger, og til Bersagelveien, etter diverse utenlandsreiser og -opphold.³²

Det er ikke noe poeng å bo i utlandet. Du blir ikke internasjonal kunstner om du forandrer postadresse. En geografisk forflytning forandrer ikke en persons kunstneriske iboethet. Det fører ofte bare til lengre hjemreiser. Når det er sagt, skal det også legges til at en kunstner ofte har behov for å komme i kontakt med den pulserende bykulturkunsten, de store sentra, kontaktnettet og alt det der. Men nesten all stor kunst har til alle tider kommet fra provinsen, fra stillheten. Uansett hvor postverket må bringe sine gaver, er det vanskelig å forandre adresse til de kunstneriske nådegaver. Det essensielle er ikke hvor du henter inspirasjon fra, men at du har inspirasjon og kan bruke den.

*Kjell Pahr-Iversen, Arvid Møller*³³

Kjells bror, Engwall Pahr-Iversen, journalist og forfatter av flere lokalhistoriske bøker, har i enda større knyttet sitt navn opp mot Hillevåg. I *Et bus i Hillevåg*³⁴ skriver han om blant annet Hillevågsveien, som strekker seg fra rundkjøringen ved Hillevågstunellen ved enden av Lagårdsveien, og til litt forbi Skjeringen, der Gulaksveien krysser Hillevågsveien og sistnevnte går over til Marieroveien.

Det fantes formodentlig ingen veistrekning i landet som bod på like mange og så forunderlige butikker som Hillevågsveien, fra Kvalaberg skole til Folkets bus. De var alle kjøpmenn i særklasse. Enten de drev en ren kolonialbutikk, eller de drev forunderlige kombinasjonsbutikker, eksempelvis med sko og blomster, var de alle noe for seg selv. Og samtidig, mye for andre.

*Et bus i Hillevåg, Engwall Pahr-Iversen*³⁵

I en annen bok, *Sangen fra Hillevåg*³⁶, gjengir Engwall en samtale han har med sin bror Kjell, om nettopp Hillevåg, om Hillevågsveien og om utferdstrang. Kjell siteres i boken for å si at hvis de bare holdt seg langs Hillevågsveien, ville de med det som utgangspunkt kunne komme seg hvor som helst i verden.

³¹ Thue 1986.

³² Møller 1995.

³³ Ibid., s. 106.

³⁴ Pahr-Iversen 1999.

³⁵ Ibid., s. 62.

³⁶ Pahr-Iversen 2010.

Hvis du snur til venstre når du går ut av porten hjemme i Hillevågsveien, havner du etter en halvtimes vandring i Vågen, og kan deretter ta en båt til Brooklyn, Newcastle, Rotterdam – eller for den saks skyld Bergen.

*Sangen fra Hillevåg, Engwall Pahr-Iversen*³⁷

I den samme Hillevågsveien bygges det i 2018 nye boligkomplekser. Utbyggeren Køhlergruppen bygger 351 nye boliger i Hillevågsveien 24, et byggeprosjekt som har fått navnet *Mitt Hillevåg*. Våren 2018 bygges første av i alt seks byggetrinn. Første byggetrinn består av 49 leiligheter fra 43-141 kvadratmeter. Byggeprosjektet har fått navnet *Mitt Hillevåg*. Køhlergruppen opplyser i prospektet at de har dype røtter i bydelen gjennom slektskap til handelshuset Køhler og til gamle Nygaards dampbakeri, og understreker i prospektet «at utbygger har et stort og bankende hjerte for Hillevåg er en garanti for kommende beboere i Hillevågsveien 24».³⁸ Om Hillevågsveien løfter de frem at veien tidligere var selve pulsen i bydelen, et sosialt møtested for bedrifter og naboer, med små butikker og spesialforretninger. Men Hillevågsveien hadde også en annen virkning enn å være travel handlegate og åpning ut mot den store verden. Engwall Pahr-Iversen forteller at gaten (riksvei 44 som den het offisielt) «(...) og som slanget seg gjennom Hillevåg, delte nemlig stedet i to. Du bodde derfor enten på oppsiden eller nedsiden av Hillevågsveien, eller som vi gjorde, langs den».³⁹

³⁷ Ibid., s. 28.

³⁸ <http://mitthillevaag.no/wp-content/uploads/2017/01/Prospekt-1.pdf> (hentet 26.04.2018)

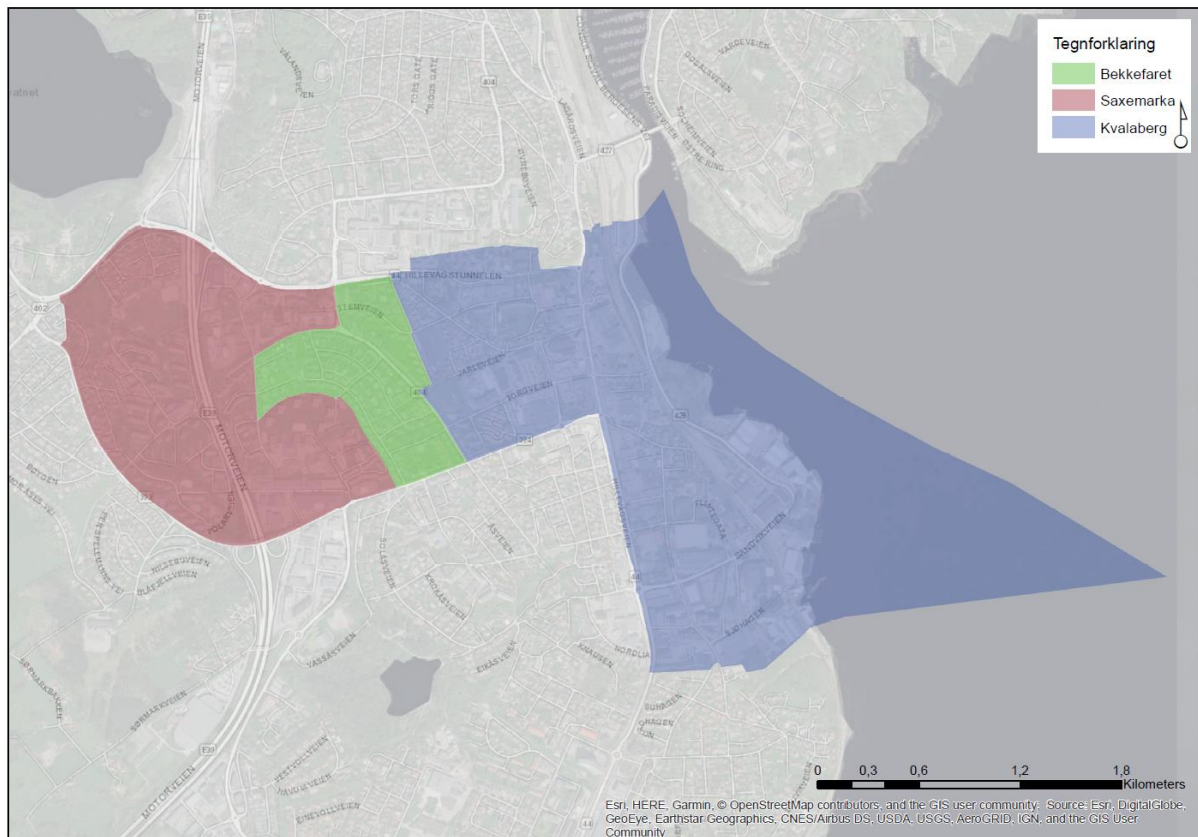
³⁹ Pahr-Iversen 2010, s. 31.

5. Demografi og levekår

Dette kapittelet omhandler hvem som bor i Hillevåg, altså om demografi og innbyggernes objektive levekår. I forskning på levekår er det ulike tradisjoner. Den nordiske tilnærmingen til levekårsanalyser, gjerne kalt ressursfordelingsmodellen, studerer folks levekår gjennom kvantitative kartlegginger av forhold som inntekt, utdanning, helse og arbeid. Tradisjonelle levekårsundersøkelser som disse dekker ikke subjektive opplevelser av levekår og livskvalitet, hvordan folk selv opplever sitt nærmiljø og sine levekår.⁴⁰ Sistnevnte må inkluderes som supplerende perspektiver til eksisterende levekårindikatorer. I denne rapporten kartlegges begge perspektiver for Hillevåg bydel. I kapittel 5 er det «tallenes tale», de objektive levekårene, som gjennomgås. Tallene som presenteres i kapittelet tar utgangspunkt i data fra levekårsoneene *Bekkefaret*, *Saxemarka* og *Kvalaberg* som til sammen utgjør Hillevåg bydel. Unntaket er kriminalitetstall som baserer seg på politisoner. For sistnevnte vil tall fra Kvalaberg politisone være mest aktuelt ettersom sonen samsvarer best med det geografiske området som er hovedfokus i dette prosjektet (se figur 1).

Hvem bor i Hillevåg?

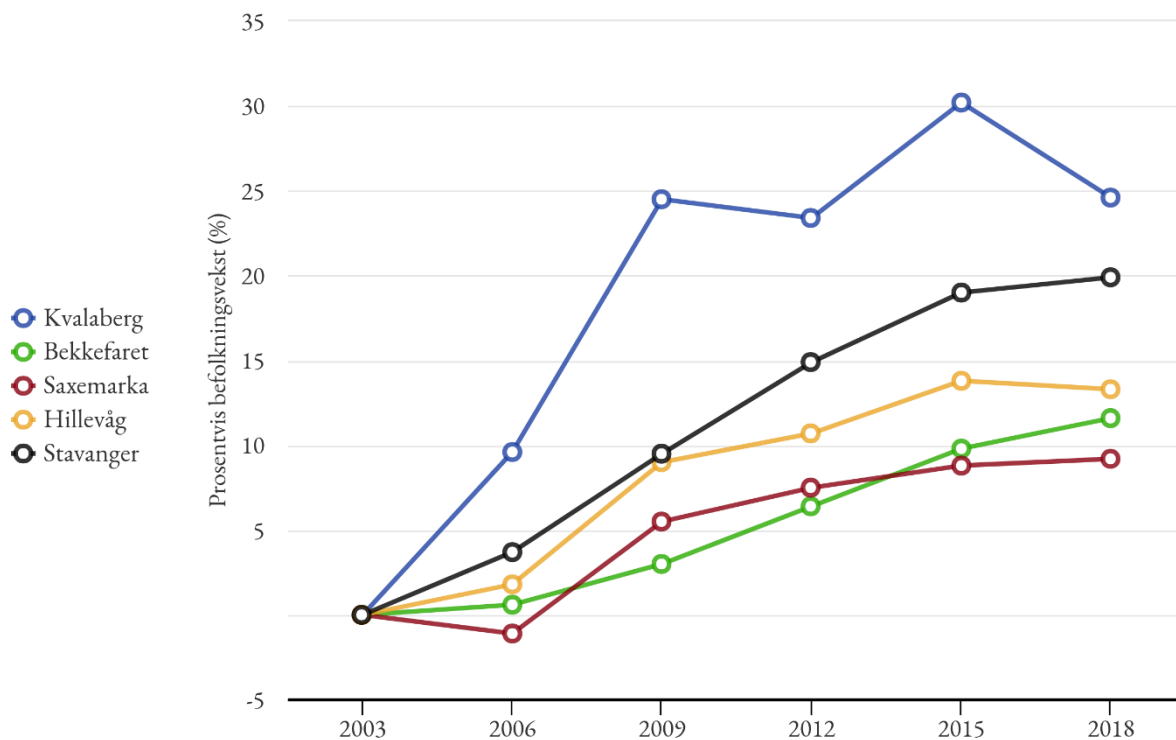
Per 01.01.2018 var 4950 personer bosatt i Hillevåg. Det bor flest i Saxemarka, langs E39 og i nærheten av skolene Ullandhaug og Auglend (se figur 1). Kvalaberg i øst har færrest innbyggere, men fremstår gjerne travlest som følge av handels- og næringsvirksomhet i og rundt Kilden kjøpesenter, samt mye trafikk langs Hillevågsveien. Denne sonen er også mest sammenfallende med hvordan befolkningen selv definerer Hillevåg (se kapittel 2).

Figur 2: Kart over levekårsoneene som utgjør Hillevåg.

⁴⁰ Se for eksempel Melberg 2004.

De siste 15 årene har innbyggerantallet i Hillevåg økt med 582, noe som gir en vekst på 13,3 %. Dette er noe lavere enn veksten i kommunen som i samme periode har vært på 19,9 %. En betydelig del av befolkningsveksten i Hillevåg har skjedd i levekårsonen Kvalaberg, som isolert sett har opplevd en vekst på 24,6 %. Til sammenligning har noen av de mest vekstkraftige områdene i Stavanger opplevd en befolkningsøkning på over 200 % de siste 15 årene, eksempelvis levekårsonen Badedammen (246,7 % økning siste 15 år).

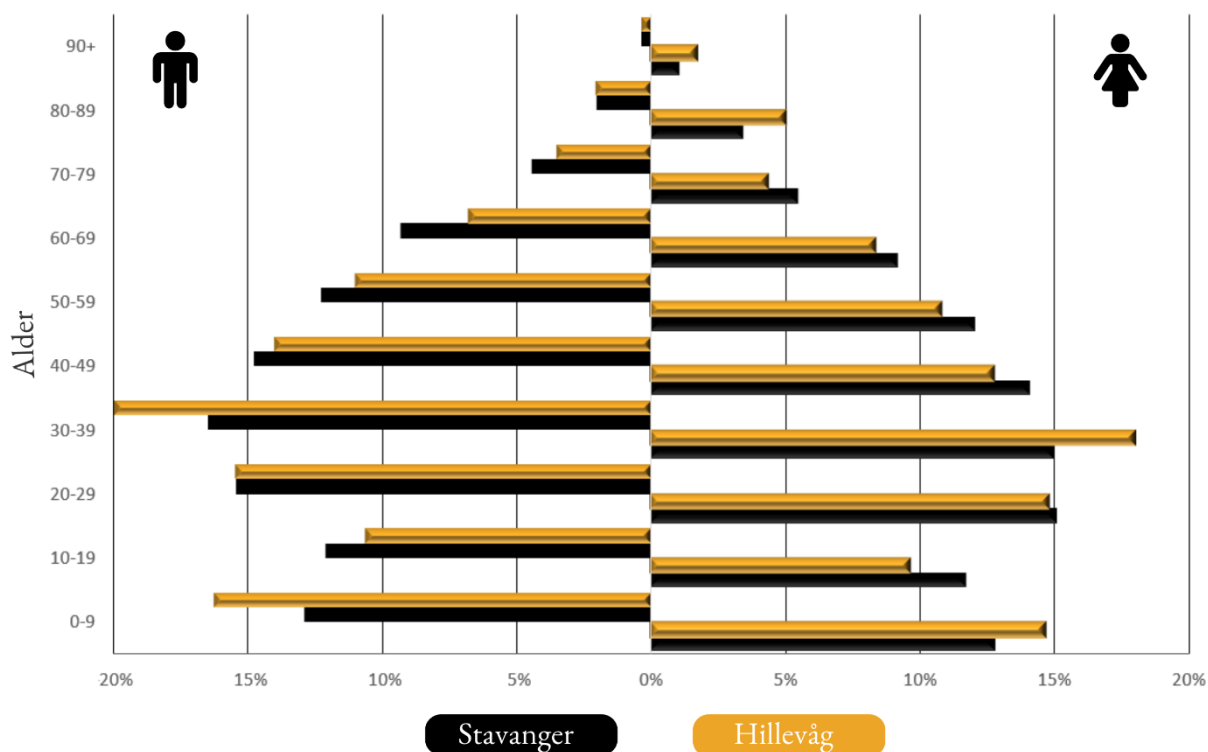
Figur 3: Prosentvis befolkningsvekst i utvalgte områder for perioden 2003-2018.

Videre er alderssammensetningen i Hillevåg noe forskjellig fra Stavanger kommune. Befolkningspyramiden (figur 5) viser at aldergruppene 0-9 år og 30-39 år er sterkt representert i Hillevåg. Dette viser at det bor flere småbarnsfamilier i Hillevåg enn gjennomsnittet for kommunen. Samtidig ser en at andelen personer over 40 år jevnt over er noe lavere i Hillevåg enn Stavanger ellers. Unntaket er personer over 80 år, som er lik kommunesnittet for menn og noe høyere blant kvinner. Sistnevnte påvirkes imidlertid i stor grad av hvor sykehjemmene i kommunen er lokalisert. Det som kanskje er mest interessant er differansen mellom aldergruppene 0-9 år og 10-19 år. I Hillevåg utgjør andelen mellom 0-9 år (begge kjønn) 15,4 %, mens andelen mellom 10-19 år utgjør 10,1 %, noe som gir en differanse på 5,3 prosentpoeng. Til sammenligning gir tilsvarende tall for Stavanger en differanse på under 1 prosentpoeng, fra 12,8 % (0-9 år) til 11,9 % (10-19 år). Dette kan tyde på at en del familier velger å flytte fra

	2003	2018
Kvalaberg	965	1 203
Bekkefarete	1 311	1 463
Saxemarka	2 092	2 284
Hillevåg	4 368	4 950
Stavanger	111 007	133 140
Kvalaberg	+ 238	
Bekkefarete	+ 152	
Saxemarka	+ 192	
Hillevåg	+ 582	
Stavanger	+ 22 133	

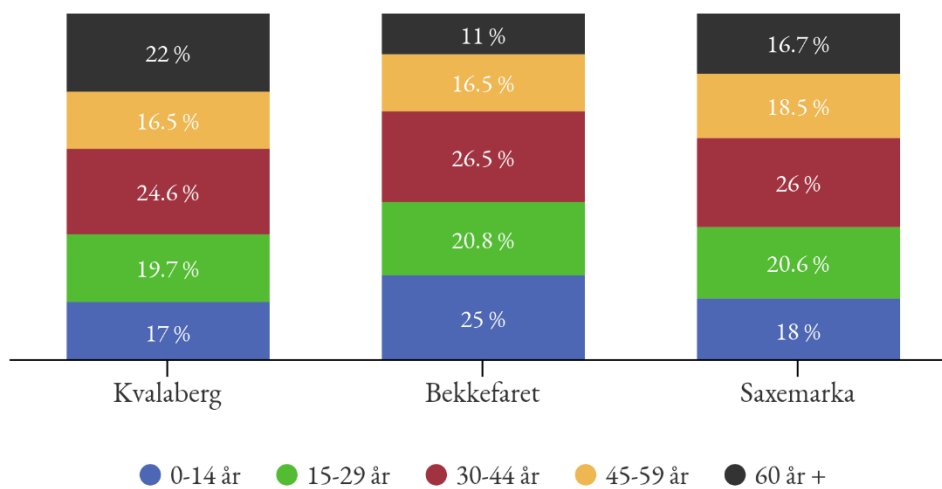
Figur 4: Absolutt befolkningsvekst mellom 2003 – 2018.

Hillevåg når barna er mellom 10-19 år, for eksempel i forbindelse med at barna skal begynne på ungdomsskole.

Figur 5: Befolkningspyramide for Stavanger og Hillevåg, 2014.

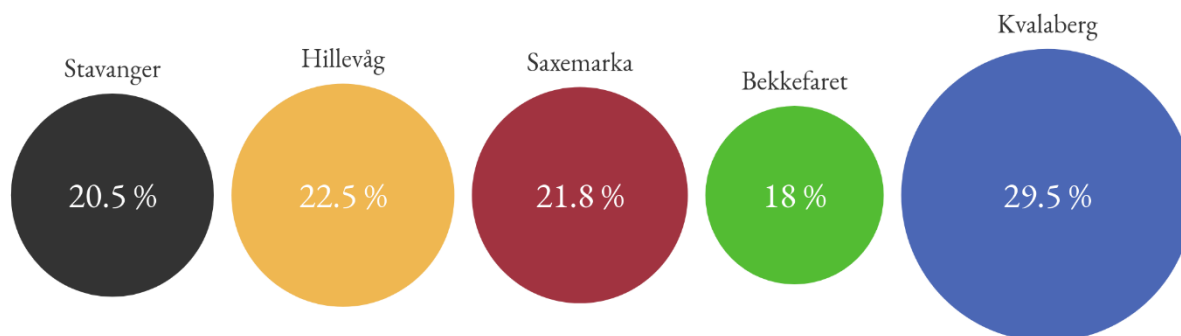
Figur 6 viser hvordan alderssammensetningen fordeler seg i de ulike levekårsoneene av Hillevåg. Bekkefaret har en mye større andel barn og unge enn Kvalaberg og Saxemarka. Hver fjerde person som bor i Bekkefaret er yngre enn 15 år, sammenlignet med Kvalaberg hvor tilsvarende aldersgruppe kun utgjør 17 % av befolkningen, altså omtrent hver sjettede person. I den andre enden av skalaen er situasjonen motsatt. Hele 22 % av befolkningen i Kvalaberg er over 60 år, sammenlignet med 11 % i Bekkefaret. I de tre resterende aldersgruppene (fra 15 – 59 år) er det mindre variasjoner mellom levekårsoneene.

Figur 6: Alderssammensetning i de ulike levekårsoneene i Hillevåg.

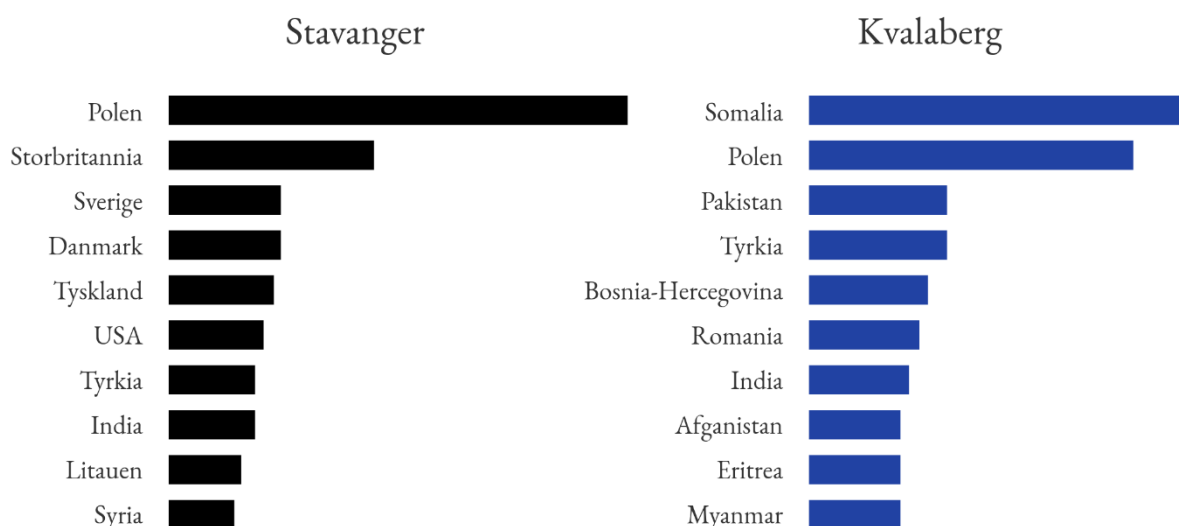
Innvandring og nasjonalitet

Innvandrerandelen er definert på bakgrunn av personer som er født i utlandet, men bosatt i Norge. Tallene omfatter *ikke* norskfødte personer med innvandrerforeldre (dvs. foreldre født i utlandet). Av de bosatte i Hillevåg er 22,5 % av befolkningen født i et annet land enn Norge, noe høyere enn kommunen som har en innvandrerandel på 20,5 %. Det er imidlertid store lokale forskjeller i Hillevåg. Kvalaberg har en innvandrerandel på 29,5 %, mens Bekkefarene ligger under kommunesnittet med 18 %.

Figur 7: Innvandrerandel i utvalgte områder.

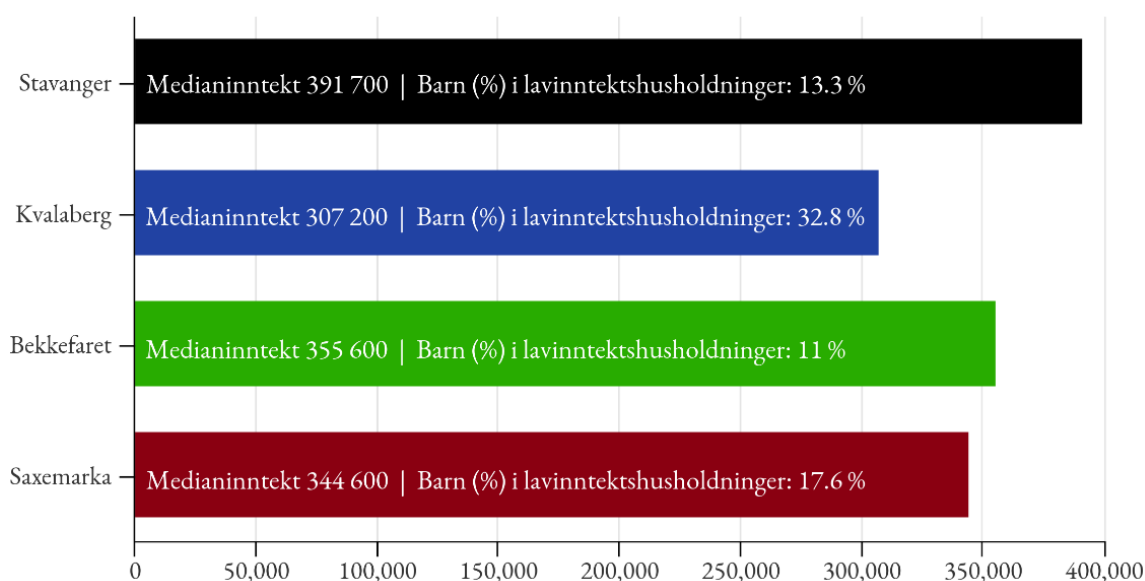
Videre er det interessant å sammenligne hvordan konsentrasjonen av nasjonalitetsgrupper fordeler seg. Sett bort fra Norge, er Polen den klart største nasjonalitetsgruppen i Stavanger kommune, etterfulgt av Storbritannia og våre nordiske naboland (se figur 8). I Hillevåg, og særlig Kvalaberg, er sammensetningen forskjellig fra dette og domineres i mye større grad av nasjonalitetsgrupper utenfor Europa. Figuren kan tyde på at nasjonalitetssammensetningen i Kvalaberg sammenlignet med Stavanger, først og fremst reflekterer forskjellige migrasjonsårsaker. Mens innvandringen til Stavanger kommune gjerne kan knyttes til arbeidsinnvandring, er tallene for Kvalaberg i større grad et resultat av flyktningestrømmer.

Figur 8: Oversikt over de største nasjonalitetsgruppene i Stavanger og Kvalaberg.

Inntekt, arbeid og utdanning

Medianinntekt etter skatt per forbruksenhet⁴¹ brukes som mål på den økonomiske situasjonen til innbyggerne i de ulike levekårsonene. Medianinntekt er den midterste inntekten, ikke gjennomsnittsinntekten. Medianinntekten er et godt mål for å vise den inntekten flest husholdninger i de ulike levekårsonene har, ettersom medianen korrigerer for ytterpunkter som ellers ville påvirket gjennomsnittsinntekten. Dette innebærer i praksis at halvparten av husholdningene har lavere inntekt enn medianen, mens den andre halvparten har høyere inntekt (det midterste punktet av alle inntekter). Tall for 2016 viser at medianinntekten i Stavanger kommune ligger høyere enn samtlige av levekårsonene i Hillevåg, som vi ser av figuren nedenfor. Av de totalt 71 levekårsonene kommunene er delt inn i, er Bekkefaret, Saxemarka og Kvalaberg blant sonene med lavest inntekt, rangert som 59 (Bekkefaret), 64 (Saxemarka) og 71 (Kvalaberg).

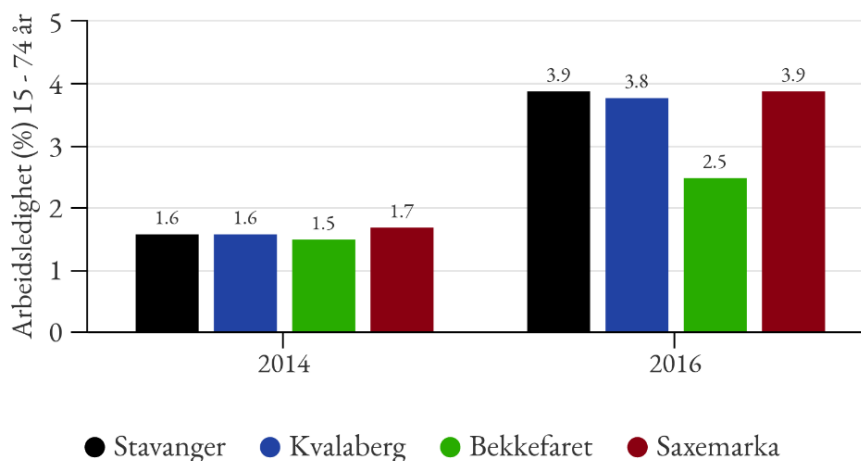
Figur 9: Medianinntekt etter skatt per forbruksenhet og andelen barn i lavinntektshusholdninger for utvalgte områder. Sistnevnte er husholdninger med mindre enn 60 % av medianinntekten i Stavanger kommune, som i 2016 var 235 020 korrigert etter forbruksenheter.

Kvalaberg skiller seg særlig ut med en medianinntekt som er en del lavere enn tallene for Saxemarka og Bekkefaret. Dette gjenspeiles også i andelen lavinntektshusholdninger⁴², hvor hele 32,8 % av barna bor i lavinntektshusholdninger, sammenlignet med snittet for kommunen som er på 13,3 %. I motsatt ende av skalaen finner vi levekårsoner som Stokka, Jåttåvågen, Madlamark og Sandal med en medianinntekt etter skatt på rundt 500 000 og barnefattigdom⁴³ på under 5 %.

⁴¹ Antall forbruksenheter er beregnet ved bruk av EUs ekvivalensskala, der første voksne får vekt lik 1, neste voksne vekt lik 0,5, mens hvert barn får vekt lik 0,3. En husholdning på to voksne og to barn har dermed 2,1 forbruksenheter.

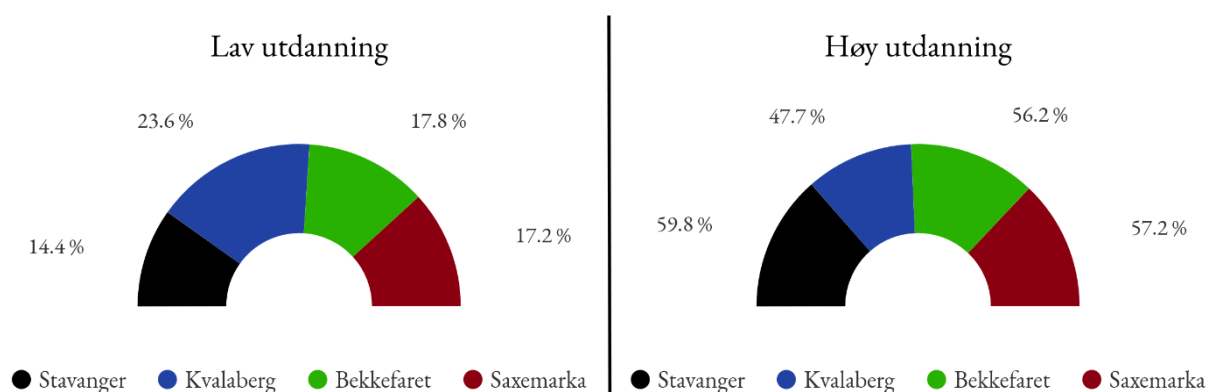
⁴² Lavinntektshusholdninger er definert som husholdninger med inntekt lavere enn 60 % av medianinntekten i Stavanger kommune (basert på EU-60 beregning, se Appendiks).

⁴³ Barnefattigdom omfatter andelen barn i lavinntektshusholdninger.

Figur 10: Endring i arbeidsledighet mellom 2014 - 2016, utvalgte områder.

Når det gjelder arbeidsledighet er det imidlertid lite som skiller Hillevåg og Stavanger. I 2014 var ledigheten i de tre levekårsonene tilnærmet lik arbeidsledigheten i kommunen på 1,7 % (se figur 10), noe som er svært lavt sammenlignet med nasjonale tall. Tallene for 2016 viser tydelig effekten oljeprisfallet har hatt i det regionale arbeidsmarkedet, hvor ledigheten i Stavanger har steget til 3,9 %. Kvalaberg og Saxemarka har opplevd tilsvarende utvikling, mens effekten i Bekkefaret har vært noe svakere. Nyere tall for levekårsonene er ikke tilgjengelig, men tall for Stavanger kommune april 2018 viser at ledigheten har gått ned til 3,2 prosent. Det er naturlig å anta at den samme trenden gjelder for Hillevåg. Samtidig er det viktig å nevne at nedgangen til dels kan skyldes en overgang til andre statistikkgrupper, blant annet sosialhjelpsmottakere. Kostra-tall viser blant annet at andelen

Figur 11: Andel personer mellom 30-39 år etter utdanningsnivå, utvalgte områder.

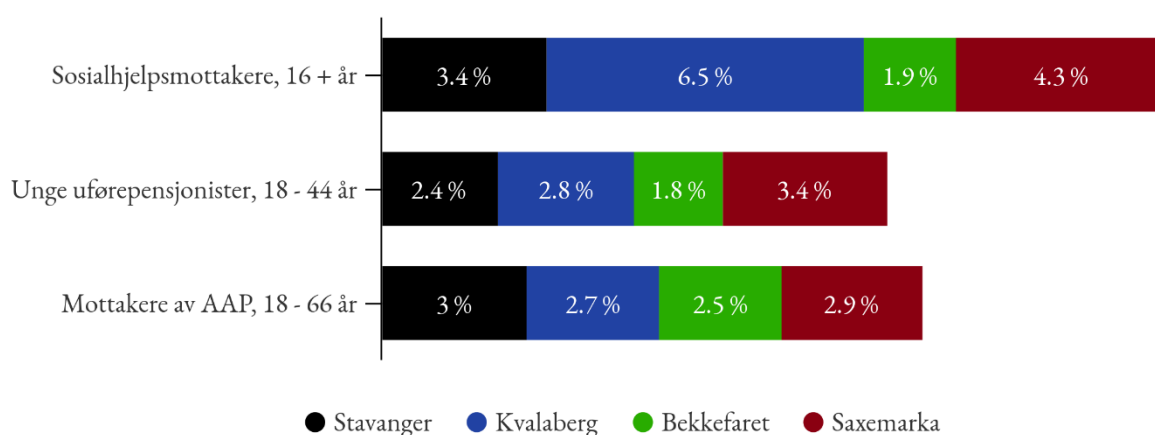
sosialhjelpsmottakere i Stavanger har økt fra 3,7 % i 2015 til 4,4 % i 2017. Tallene i figur 10 viser at arbeidsledigheten i liten grad kan ses i sammenheng med inntektsfordelingen. Det som imidlertid har mer effekt på inntektsfordelingen (ved siden av forbruksenheter) er utdanningsnivå (figur 11) da dette har påvirkning på yrkesvalg og inntektsmuligheter.

Figur 11 viser utdanningsnivået til personer mellom 30 – 39 år, hvor lav utdanning omfatter personer som har grunnskoleutdanning (barne- og ungdomskolenivå). Høy utdanning refererer til personer med universitets- og høyskoleutdanning. Personer som har gått ut i jobb etter fullført yrkesrettet eller allmennfaglig videregående utdanning inngår ikke i noen av kategoriene. I Stavanger kommune har 14,4 % av personene mellom 30-39 år lav utdanning, mens 59,8 % har høy utdanning. I Hillevåg er andelen med lav utdanning noe høyere, mens andelen med høy utdanning er noe lavere. I Bekkefaret og Saxemarka er det relativt små forskjeller sammenlignet med kommunegjennomsnittet. Kvalaberg skiller seg imidlertid noe ut, hvor andelen personer med

lav utdanning er på 23,6 %. Samtidig er det færre som har høyere utdanning sammenlignet med de andre levekårsonene. Disse tallene kan gjerne ses i sammenheng med nasjonalitetsgruppene som dominerer i Kvalaberg, og at en relativt stor andel av innbyggerne mellom 30-39 år ikke nødvendigvis har hatt samme muligheter for utdanning som personer født i Norge.

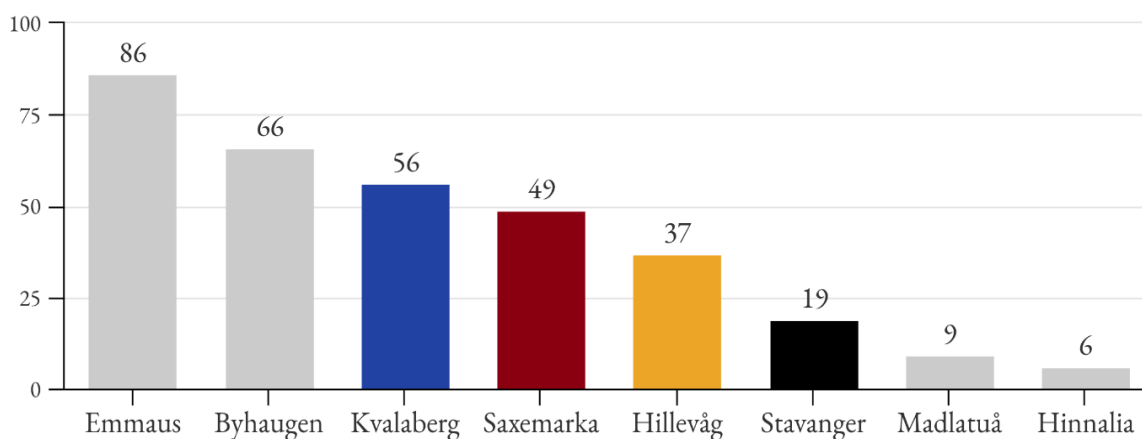
Sosiale forhold

Personer som, i kortere eller lengre perioder, ikke har mulighet til å være i inntektsgivende arbeid, er et av mange forhold som belyses i levekårsundersøkelsen for Stavanger kommune. Figur 12 viser andelen sosialhjelpsmottakere, unge uførepensjonister og mottakere av arbeidsavklaringspenger (AAP). *Sosialhjelpsmottakere* omfatter personer som ikke har mulighet til å sørge for sitt livsopphold gjennom arbeid eller andre inntektsgivende ordninger, for eksempel trygderettigheter. *Unge uførepensjonister* er personer som mottar støtte på grunn av varig nedsatt inntektsevne som følge av sykdom eller skade, mens *arbeidsavklaringspenger (AAP)* skal sikre inntekt for personer i sykdomsperioder utover det som dekkes gjennom sykepengeordningen.

Figur 12: Andel personer som mottar økonomisk sosialhjelp (16 år +), uføretrygd (18 - 44 år), og arbeidsavklaringspenger (18 - 66 år), for utvalgte områder.

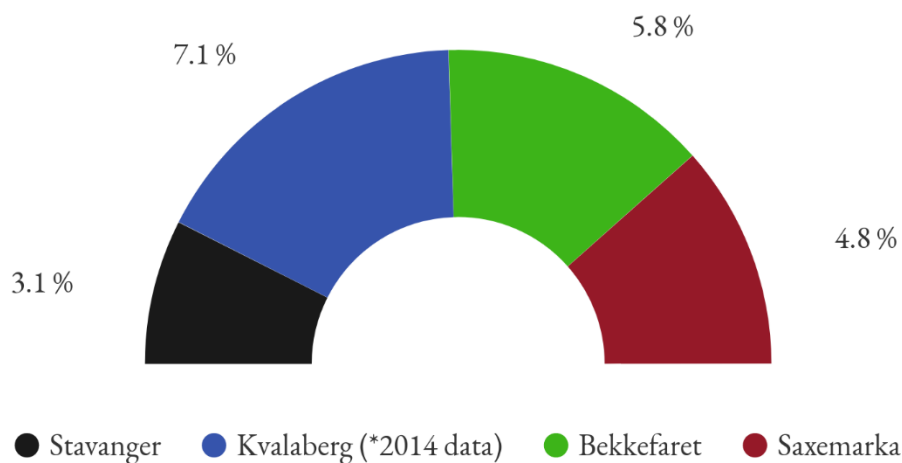
Figuren viser at levekårsonene i Hillevåg skiller seg lite fra kommunen når det kommer til mottakere av AAP. Når det gjelder andelen unge uførepensjonister ligger Bekkefare noe under snittet for kommunen, mens Saxemarka har en noe høyere andel. I forhold til andel sosialhjelpsmottakere skiller Kvalaberg seg ut, hvor 6,5 % av innbyggerne mottok økonomisk sosialhjelp i 2016, sammenlignet med kommuneandelen på 3,4 %. Sistnevnte er og en av flere årsaker til de geografiske forskjellene i inntektsfordeling (se figur 9), ettersom økonomisk sosialhjelp kun sikrer inntekter til et forsvarlig livsopphold. I tilfeller hvor personer av økonomiske eller andre årsaker

Figur 13: Antall kommunale boliger per 1000 innbygger for utvalgte områder.

ikke klarer finne et sted å bo, er kommunale boliger et alternativ. I Hillevåg er konsentrasjonen av kommunale boliger høy sammenlignet med kommunegjennomsnittet. I Hillevåg er det 37 kommunale boliger per 1000 innbygger, mens det i Stavanger kommune er 19 boliger per 1000 innbygger (figur 13). Figuren viser utvalgte levekårsoner etter konsentrasjon av kommunale boliger per 1000 innbygger. Lavekårsoneer uten kommunale boliger (blant annet Stokka, Vaulen og Madlamark), og levekårsoner med færre enn 1000 innbyggere (blant annet Atlanteren, Husabø og Malthaug) er ikke inkludert i datagrunnlaget. Videre vil antall bosatte per bolig variere ettersom boligene har ulike størrelse og ulike målgrupper. Kvalaberg og Saxemarka er blant de 10 levekårsonene med høyest konsentrasjon av kommunale boliger. I Bekkefaret er det få kommunale boliger, men konsentrasjonen i Hillevåg blir trukket opp av Kvalaberg og Saxemarka. Samtidig er det viktig å nevne at den lave konsentrasjonen i Bekkefaret skyldes statistiske inndelinger som i dette tilfellet har lite å si for den reelle konsentrasjonen av kommunale boliger. Eksempelvis kan en befinne seg i Bekkefaret og se over til kommunale boliger som ligger innenfor grensen til Saxemarka. Tilsvarende er det verdt å påpeke at levekårsonene Tjensvoll, Jernaldergården og Øvre Tjensvoll også er blant de 10 levekårsonene med høyest konsentrasjon av kommunalboliger ettersom disse er relativt geografisk nært Hillevåg, og blant annet inngår i SSB sin bydelsdefinisjon (se figur 1).

En annen levekårsindikator som berører sosiale forhold er andelen barn med barnevernstiltak. Lavekårsoneer i Hillevåg har en høyere andel barn med barnevernstiltak sammenlignet med Stavanger kommune. Andelen er også relativt høy i forhold til andre levekårsoner, hvor samtlige av de tre levekårsonene i Hillevåg er blant de 15 levekårsonene (av totalt 71) med høyest andel barnevernstiltak.

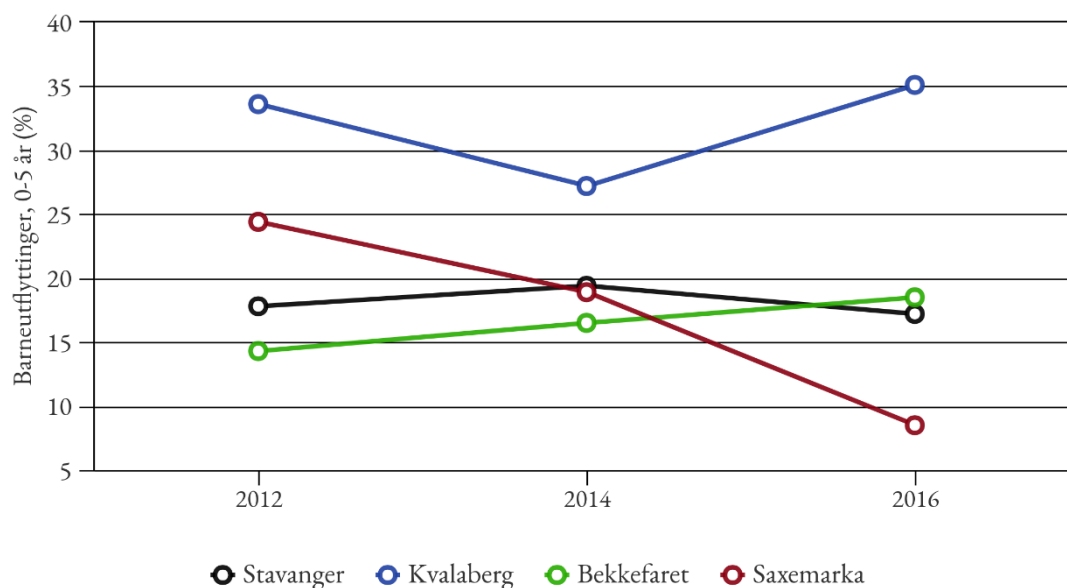

Figur 14: Andelen barn med barnevernstiltak i utvalgte områder. Merk: grunnet manglende 2016-data fra Kvalaberg benyttes tall fra 2014.

Blant de tre levekårsonene i Hillevåg er det Kvalaberg som har høyest andel barn med barnevernstiltak, men forskjellene er mindre sammenlignet med en del andre indikatorer som inntekt, utdanning og innvandrerandel.

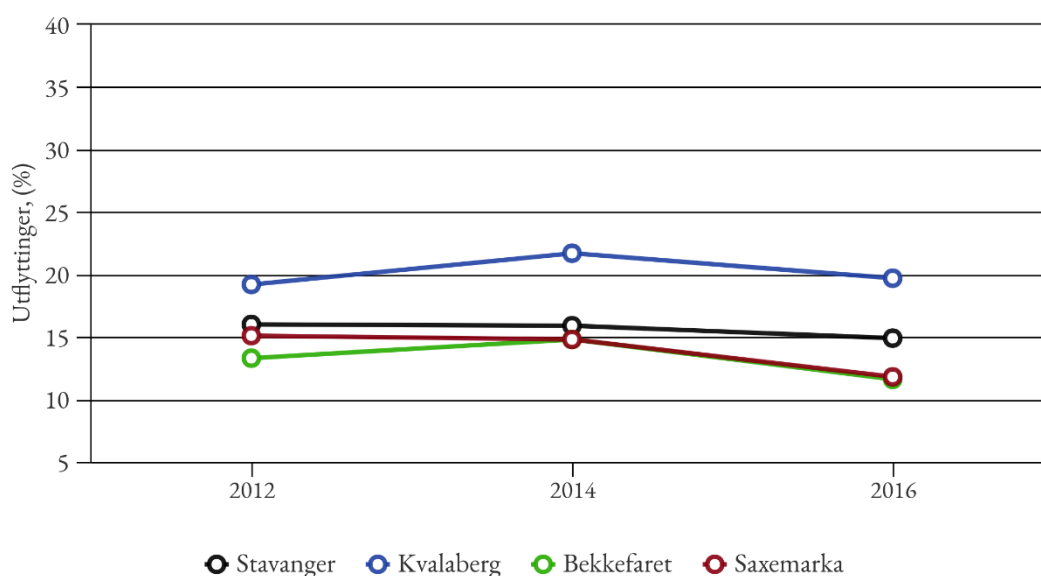
Utflytting og bolig

Utflyttingstall brukes gjerne for å vise gjennomtrekken av personer i ulike levekårsoner, og ikke minst i hvilken grad utflyttingen kan knyttes til barnefamilier. Tall fra de siste levekårsundersøkelsene viser at utflyttingstakten blant barnefamilier (med barn under 5 år) er en del høyere i Kvalaberg sammenlignet med de andre levekårsonene i Hillevåg, og kommunesnittet for øvrig. I 2016 flyttet hele 35,1 % av barna mellom 0-5 år fra Kvalaberg. Dette er lavere enn utflyttingstakten fra levekårsonene sentrum (50 %) og Badedammen (55,7), men betydelig høyere enn tilgrensede levekårsoner som Kristianslyst (17,5 %), Ytre Lagård (16,3 %), Åsen (15 %), Mariero (13,9 %) og Sentralsjukehuset (12,7 %). Det er imidlertid ikke mulig å se noen trender i denne perioden, med unntak av Saxemarka, hvor barneutflyttingen har avtatt en del de siste årene.

Figur 15: Andelen barn mellom 0 – 5 år som har flyttet fra levekårsoner eller kommune, 2012-2016.

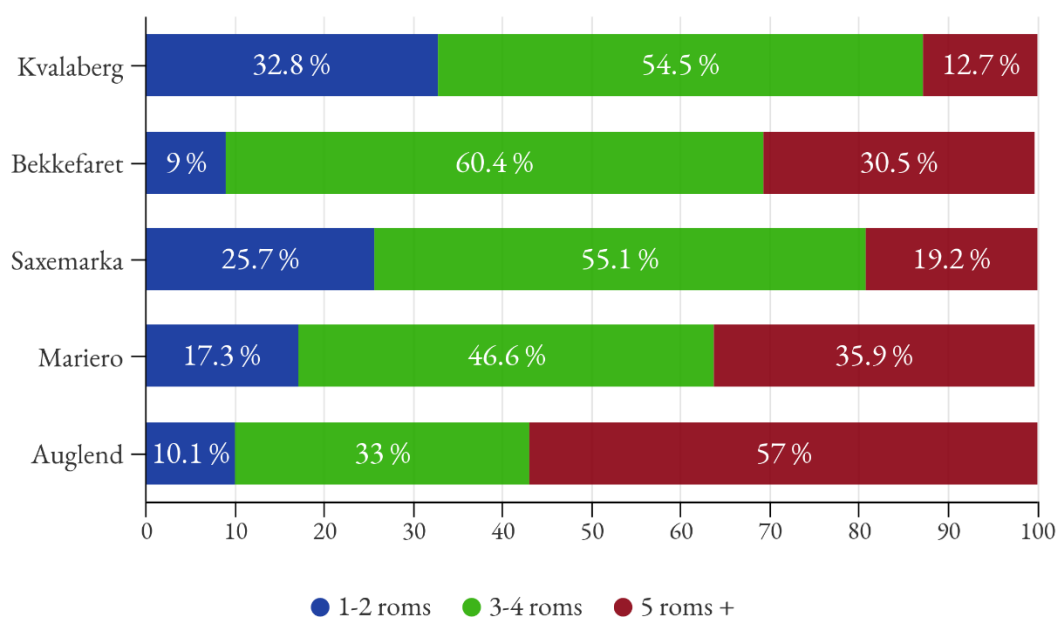
Samtidig bør det nevnes at variasjoner fra år til år kan få relativt store prosentvise utslag ettersom andelen er basert på hvor mange innbyggere i alderen 0-5 år som flytter. I levekårsoner med et samlet innbyggertall mellom 1200 – 2300 vil antallet personer mellom 0-5 år utgjøre en liten del (se

Figur 16: Andelen personer som har flyttet fra levekårsoner eller kommune, 2012-2016

figur 15). Effekten av dette vil være mindre dersom en ser på tallene for den samlede utflyttingen. Disse tallene har vanligvis mindre variasjoner og viser mer stabile utflyttingsmønstre, slik figur 16 illustrerer. I forhold til samlet utflytting er tallene for Kvalaberg noe høyere enn de andre sonene. Dette skyldes i stor grad at en høy barneutflytting vanligvis innebærer utflytting av foreldre og gjerne eldre søsken.

Det er gjerne mange og sammensatte årsaker til at familier velger å flytte, men en faktor som spiller en viktig rolle er boligstørrelse. Blant levekårsonene i Hillevåg er boligene i Kvalaberg minst målt i antall rom, hvor 1-2 roms boliger utgjør nærmere 33 % av boligmassen, mens større boliger (5 roms +) utgjør i underkant av 13 %. Sammenlignet med Kvalaberg er boligene i Saxemarka jevnt over noe større, med en lavere andel mindre boliger og en høyere andel større boliger. Bekkefaret skiller seg ut med en betydelig høyere andel større boliger enn Saxemarka og særlig

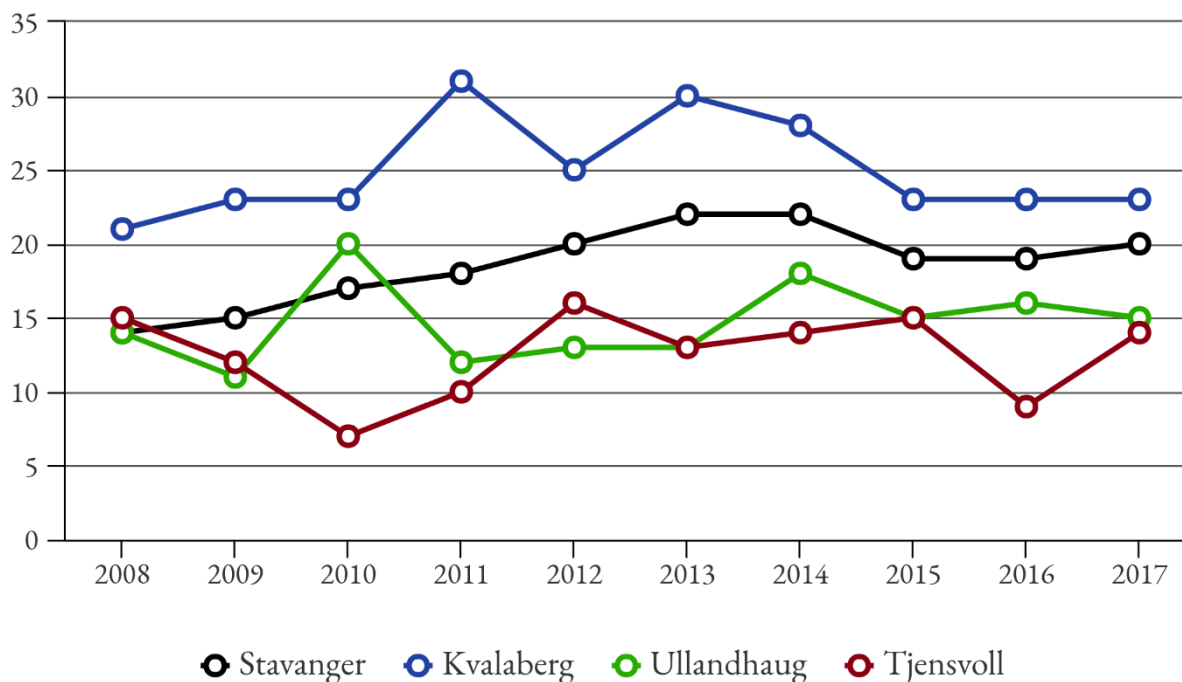
Figur 17: Prosentvis oversikt over boligstørrelse, utvalgte områder.

Kvalaberg. Dette kan og sees i sammenheng med alderssammensetningen i de tre levekårsonene, hvor Bekkefaret i mye større grad domineres av barn og unge (se figur 6). Til sammenligning kan en for øvrig se at tilgrensede levekårsoner som Auglend og Mariero jevnt over har større boliger enn Hillevåg.

Kriminalitet

Tallene som er presentert tidligere i rapporten er basert på levekårsoneneinndelingen av Hillevåg (se tabell 1). Kriminalitetstallene nedenfor følger samme struktur, men presenteres på bakgrunn av politisoner (se figur 1). Et hovedskille i kriminalitetsstatistikken er forskjellen mellom *gjerningssted* og *gjerningspersonens bosted*. Gjerningssted er det geografiske området (adresse eller aggregert til politisone og hovedpolitisone) hvor gjerninger blir begått, mens gjerningspersonens bosted knyttes til hvor personer som begår kriminalitet er bosatt. Begge er interessante fra et levekårsperspektiv. Gjerningssted sier noe om hvor kriminaliteten foregår, hvordan dette påvirker oppfatninger og bruk av områder og hvilke tiltak som eventuelt kan gjøres for å redusere geografisk opphoping av kriminalitet. Gjerningspersonens bosted sier noe om hvor de som begår kriminalitet bor og kan knyttes til større strukturelle utfordringer med geografisk forankring. I denne rapporten vil vi fokusere på hvor kriminaliteten foregår da dette vil utfylle levekårsundersøkelsen i Stavanger, ettersom sistnevnte benytter seg av kriminalitetstall på bakgrunn av bosted. I mange tilfeller vil det

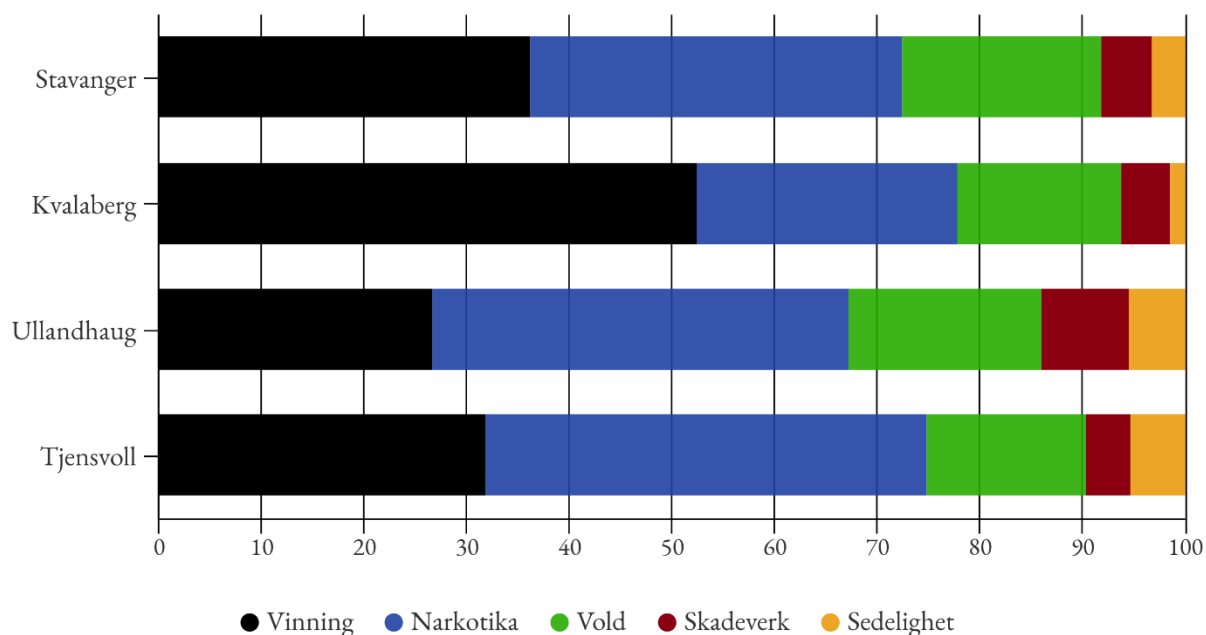
være noe sammenfall mellom statistikkene ettersom mye skjer på privat adresse, som for eksempel narkotikasaker og saker knyttet til vold i nære relasjoner. I andre tilfeller, for eksempel trafikk og tyveri, vil det være mindre samsvar mellom gjerningssted og bosted. Statistikken baserer seg på forhold som ble anmeldt og registret i perioden 2008-2017, og som tilhører kriminalitetstypene 1) vinning, 2) narkotika, 3) vold, 4) skadeverk og 5) sedelighet. De resterende kriminalitetstypene⁴⁴ er ikke tatt med da de berører forhold som er lite relevant i levkårsammenheng.

Figur 18: Anmeldte forhold per 1000 innbygger etter gjerningssted.

Figur 18 viser anmeldte forhold per 1000 innbygger etter gjerningssted de siste 10 årene. Figuren viser at det er mer kriminalitet per 1000 innbygger i Kvalaberg politisone enn politisonene Ullandhaug og Tjensvoll. Kvalaberg ligger også noe høyere enn snittet for kommunen. En viktig årsak til dette er Kilden kjøpesenter og Stavanger Universitetssykehus som begge ligger innenfor politisonegrensen for Kvalaberg (figur 1). Datagrunnlaget viser at omkring 30 % av kriminaliteten i Kvalaberg politisone kan kobles direkte til disse to samlingsstedene, hvorav anmeldelsene særlig er knyttet til naskeri, tyveri og vinning. Dette påvirker tallene negativt sammenlignet med politisoner som ikke har institusjoner- og samlingssteder som i like stor grad er utsatt for kriminalitet, særlig tyveri og vinning. Dette gjenspeiles også i den prosentvise fordelingen av kriminalitetstyper, som viser at mer enn 50 % av anmeldelsene i Kvalaberg knyttes til vinning (figur 19).

⁴⁴ Arbeidsmiljø, trafikk, undersøkelsessaker, økonomi og annet.

Figur 19: Prosentvis fordeling etter kriminalitetstype, utvalgte områder.

Tilsvarende blir andelen narkotika-, vold, skadeverk- og sedelighetsforhold relativt lavere sammenlignet med de andre sonene. I realiteten er det også mer av denne type kriminalitet i Kvalaberg sammenlignet med Ullandhaug og Tjensvoll. Eksempelvis er fordelingen anmeldte forhold knyttet til henholdsvis vold og narkotika per 1000 innbygger i 2017 slik: Stavanger: 10,35/1000, Kvalaberg: 10,1/1000, Ullandhaug: 7,87/1000, Tjensvoll: 6,76/1000. Denne fordelingen er ikke overraskende med tanke på at Kvalaberg er en politisone som i større grad domineres av offentlige møtesteder, gjennomfart og handel, sammenlignet med politisonene Ullandhaug og Tjensvoll som først og fremst utgjør boligområder. Avslutningsvis er det viktig å nevne at datamaterialet viser at samme personer (anonymiserte personnummer) ofte knyttes til flere kriminelle forhold. Dette samsvarer godt med tall fra levekårsundersøkelsen som viser at kun 2,6 % av befolkningen i Kvalaberg (levekårsone) var involvert i kriminalitet i 2014. Sistnevnte statistikk er imidlertid ikke filtrert etter kriminalitetstype (dvs. trafikk er blant annet inkludert), noe som betyr at andelen som er involvert i kriminalitetstypene nevnt ovenfor (figur 19) ville vært noe lavere.

Sammendrag

Kapittel 5 viser at det de siste 15 årene har vært en noe lavere befolkningsvekst i Hillevåg sammenlignet med tall for kommunen. Befolkningsveksten i Hillevåg har imidlertid vært størst i Kvalaberg, som isolert sett har opplevd en høyere befolkningsvekst enn kommunen. Videre viser tallene at det bor flere småbarnsfamilier (med barn under 10 år) i Hillevåg sammenlignet med kommunen. Igjen er det store forskjeller mellom levekårsone i Hillevåg. Konsentrasjonen av småbarnsfamilier er særlig høy i Bekkefaret, mens det i Kvalaberg bor en større andel personer over 60 år. Innvandrerandelen i Hillevåg er marginalt høyere enn kommunen samlet sett, men den geografiske fordelingen i forhold til hvor de bor er veldig forskjellig. Hvor innvandrerandelen i Bekkefaret er lavere enn kommunen, har Kvalaberg en mye høyere innvandrerandel enn kommunen. Det er også store variasjoner i hvilke nasjonalitetsgrupper som er bosatt i Kvalaberg sammenlignet med kommunen. I Stavanger kommune er de største nasjonalitetsgruppene i stor grad et resultat av arbeidsinnvandring fra andre europeiske land, mens det i Kvalaberg bor en større

andel innvandrere som kommer utenfor Europa, gjerne med andre migrasjonsårsaker enn deltakelse i et felles europeisk arbeidsmarked.

Dernest viser tallene at inntektsnivået i Hillevåg er en del lavere enn medianinntekten for kommunen. Differansen til Kvalaberg er særlig stor, noe som også gjenspeiles i andelen barn som bor i lavinntektshusholdninger. I forhold til arbeidsledighet er det lite som skiller Hillevåg fra situasjonen ellers i kommunen. Det er imidlertid tydelige forskjeller når det kommer til andel sosialhjelpsmottakere, hvor Saxemarka, og særlig Kvalaberg, har en høyere andel sosialhjelpsmottakere enn kommunen, mens Bekkefaret ligger noe lavere enn kommunen. Disse tallene kan i noen grad ses i sammenheng med konsentrasjonen av kommunale boliger, hvor både Kvalaberg og Saxemarka ligger høyt over kommunen målt i antall kommunale boliger per 1000 innbygger. Videre er det klare forskjeller knyttet til utdanningsnivå. Sammenlignet med kommunen har Kvalaberg en høyere andel personer med lav utdanning, og en lavere andel personer med høy utdanning. Befolkningen i Bekkefaret og Saxemarka har imidlertid relativt likt utdanningsnivå som kommunen samlet sett. Utflytningstallene viser at det er noe større gjennomtrekk i Kvalaberg sammenlignet med de andre levekårsonene i Hillevåg og kommunen ellers. Dette gjelder særlig utflytting av barnefamilier. Dette kan til dels skyldes boligstørrelsen i de ulike levekårsonene. Av de tre sonene er det lavest tilgjengelighet til større boliger i Kvalaberg, etterfulgt av Saxemarka og Bekkefaret.

Avslutningsvis viser kriminalitetsstatistikken at det foregår mer kriminalitet i Kvalaberg politisone enn politisonene Ullandhaug og Tjensvoll. Kvalaberg politisone ligger også noe høyere enn snittet for kommunen. Dette er imidlertid lite overraskende ettersom politisonen, på lik linje med andre sentrumsnære områder, har urbane kvaliteter og offentlige samlingsteder som tiltrekker flere mennesker. I Kvalaberg sitt tilfelle gjelder dette blant annet Kilden kjøpesenter og Sentralsjukehuset i Stavanger, som begge trekker opp antall lovbrudd, særlig knyttet til vinning.

6. Hvordan brukes Hillevåg?

Kapittel 4 viste hvilke stedsbilder og forestillinger som eksisterer om Hillevåg. I dette kapitlet er det bruken av Hillevåg som er tema, nærmere bestemt hvilke aktiviteter de fysiske omgivelsene legger til rette for, hvordan disse faktisk blir brukt, og av hvem. Et sted blir levende gjennom at folk bruker det, bor og jobber der, handler, oppholder seg, reiser til og gjennom, setter seg ned eller møter andre mennesker der. Carmona m.fl. vil si at samspillet mellom de fysiske omgivelsene, aktiviteter og stedets betydning (forestillinger om stedet) danner stedets essens eller identitet.⁴⁵ Bruken av offentlige rom regnes som et av de viktigste suksesskriteriene for byplanlegging og urban design.

Stedsbruk kan kartlegges gjennom flere metoder, heriblant observasjon, spørreundersøkelser, videoopptak og adferdskartlegging («behavior mapping»). Sammenhengen mellom fysisk kvalitet og foretrukket stedsbruk – for eksempel hvor mye, hvordan og hvorfor folk går eller oppholder seg i byrom og på spesifikke møtesteder – ble fremtredende etter empiriske undersøkelser gjennomført av Whyte og Gehl på 1980-tallet.⁴⁶ I disse studiene ble relevansen av både mikroklima, fasadeutforming og oppholdsmuligheter tydelig kartlagt. Varighet av *bruken*, dvs. om man går gjennom eller oppholder seg på møtestedene, brukes som et kriterium for kvaliteten av byrom og nabolag. Opphold indikerer positive fysiske og funksjonelle forutsetninger. I tillegg kan man differensiere bruk og aktiviteter etter kvalitet og intensitet, der for eksempel det å vente på en buss ikke krever like mye engasjement med omverden som når flere barn tar de fysiske omgivelsene aktivt i bruk i lek.

Det å skille mellom slike nødvendige, frivillige og sosiale aktiviteter og de forskjellige kravene disse stiller til utforming av byrom og møteplasser er etterhvert godt innarbeidete konsepter i byplanlegging og urban design.⁴⁷ Nyere bylivsundersøkelser illustrerer dette.⁴⁸ Her kartlegges både *fysiske miljø*, som landskap, byrom, fasader, sitteplasser; *bruk*, som opphold og sirkulasjon; og *stedsoppfattelse*, som fornøydheth.

I undersøkelsen av Hillevåg, og med fokus på hvordan Hillevåg *brukes*, har vi ønsket å integrere registreringer av befolkningens oppfattelse av fysiske forhold og hvordan de bruker Hillevåg. Ulike områder i Hillevåg dekker ulike funksjoner. Om vi refererer til de tre levekårssonene som til sammen utgjør Hillevåg bydel (se figur 1), har Kvalaberg som nevnt store områder med nærings- og handelsfunksjoner, offentlige funksjoner og bare enkelte klynger med boliger. Saxemarka og Bekkefaret derimot er utpregete boligområder. Dette betyr at både bruken, oppfatningen av og kravene til områdene må differensieres. Mens sentralitet og variasjon i handelstilbud er et av godene for Kvalaberg, vil rolige omgivelser og grøntområder typisk være etterspurt i Saxemarka og Bekkefaret.

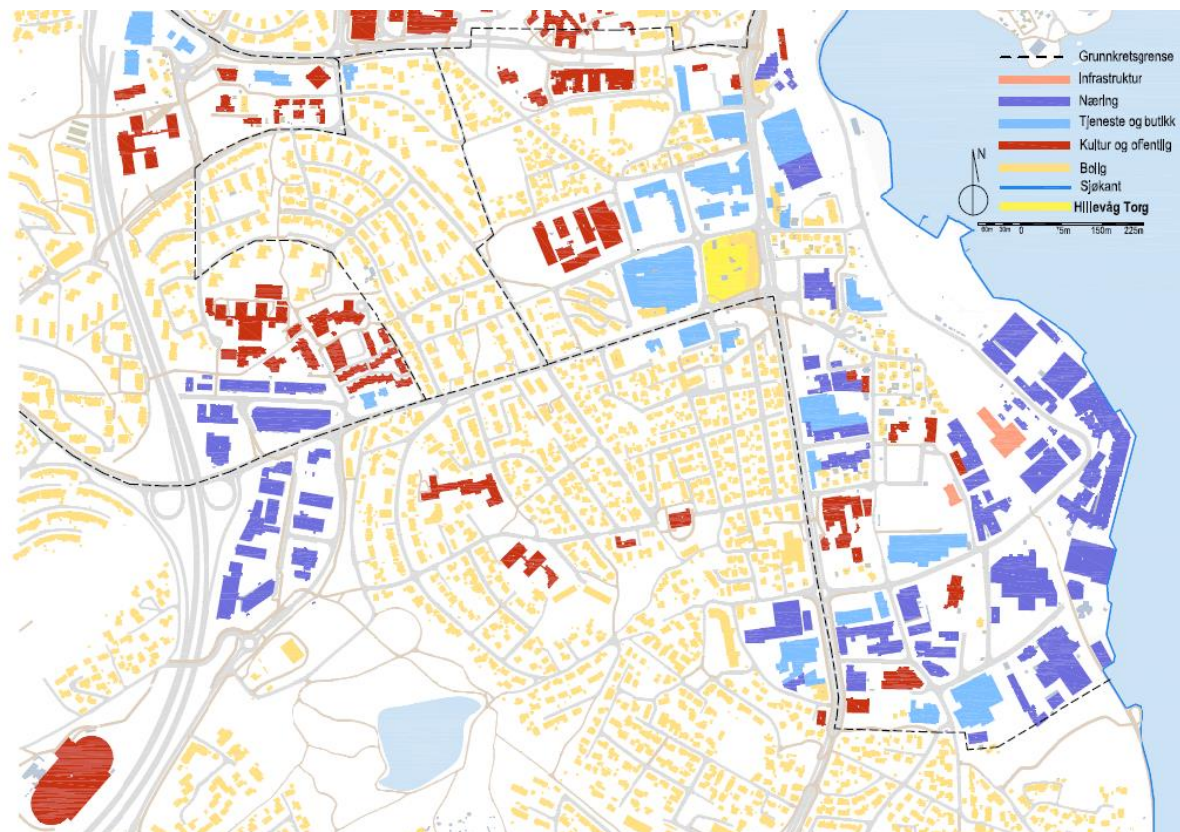
⁴⁵ 2003.

⁴⁶ Whyte 1980; Gehl 2011 [1987].

⁴⁷ Ibid.

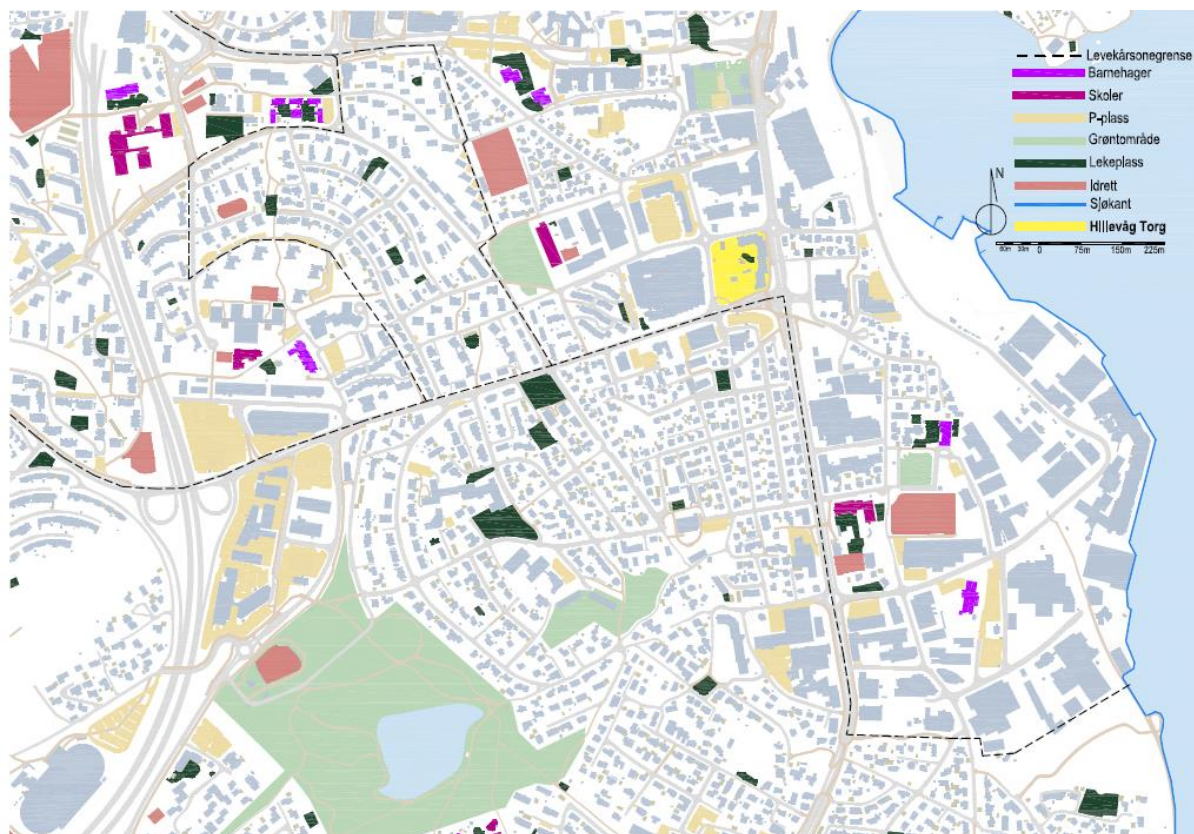
⁴⁸ Se for eksempel *Bylivsundersøkelse Oslo sentrum*, 2014, utført av Gehl Architects.

https://issuu.com/gehlarchitects/docs/issue_1242_oslo_bylivsundersokelse (hentet 25.04.2018)

Figur 20: Kart over funksjoner i Hillevåg.

Steder der offentlige aktiviteter utspilles kan være byrom (som for eksempel Hillevåg torg), grøntområder, områder langs sjøkanten, lekeplasser og idrettsanlegg. Dessuten finnes det offentlige bygninger som skole og barnehage. Kartet ovenfor (figur 20) viser en oversikt over offentlige bygninger, boligområder og funksjoner i Hillevåg. Det er tydelig av kartet at Hillevåg fremstår som sammensatt og har delvis mye arealkrevende virksomhet som genererer store åpne rom mellom og foran bygninger. Disse er ofte brukt til parkering, som illustrert i kartet nedenfor (markert i beige) (se figur 21), noe som gjør dem lite verdifulle for sosial aktivitet og identitet. Ellers finnes det enkelte lommer av grøntområder og uterom (f.eks. lekeplasser). Disse er imidlertid av forskjellig kvalitet, der noen består bare av enkle gressplener og noe dårlig vedlikeholdte lekeplasser, mens andre er varierte og godt vedlikeholdte.

Figur 21: Kart over uterom og offentlige funksjoner i Hillevåg.

Innbyggerkart

For å undersøke stedsbruk og dennes sammenheng med stedsoppfatning blant dem som ferdes i Hillevåg, gjennomførte vi en undersøkelse ved hjelp av et kartbaserte semi-strukturert intervjuer. Kartene ble brukt for å stedfeste informasjonen som ble gitt. Vi bygger her videre på en tradisjon som bruker subjektiv kartlegging for å forstå nabolagets mentale avgrensninger, samt hvilke oppfatninger folk har av stedet knyttet til bruk («sense of place»)⁴⁹ Undersøkelsen ble gjennomført på Hillevåg torg i desember 2017. At vi gjennomførte undersøkelsen på torget kan påvirke resultatene i den grad at steder og ferdselsårer rundt Hillevåg torg er overrepresentert. Undersøkelsen er et forsøk på å integrere informasjon om kjennetegn ved fysiske omgivelser med subjektive oppfatninger, eller stedsoppfatninger. Tema som ble registrert er stedsbruk (bevegelsesmønstre, mye brukte områder), steds kvalitet (styrker, svakheter, barrierer) og representative steder (evt. bydelsentrum). Undersøkelsen samlet til sammen 50 innbyggerkart.⁵⁰ Kartene er utfylt av både kvinner og menn, av både beboere, besøkende og personer som arbeider i Hillevåg, personer med norsk bakgrunn og utenlands bakgrunn, og i ulike aldersgrupper.

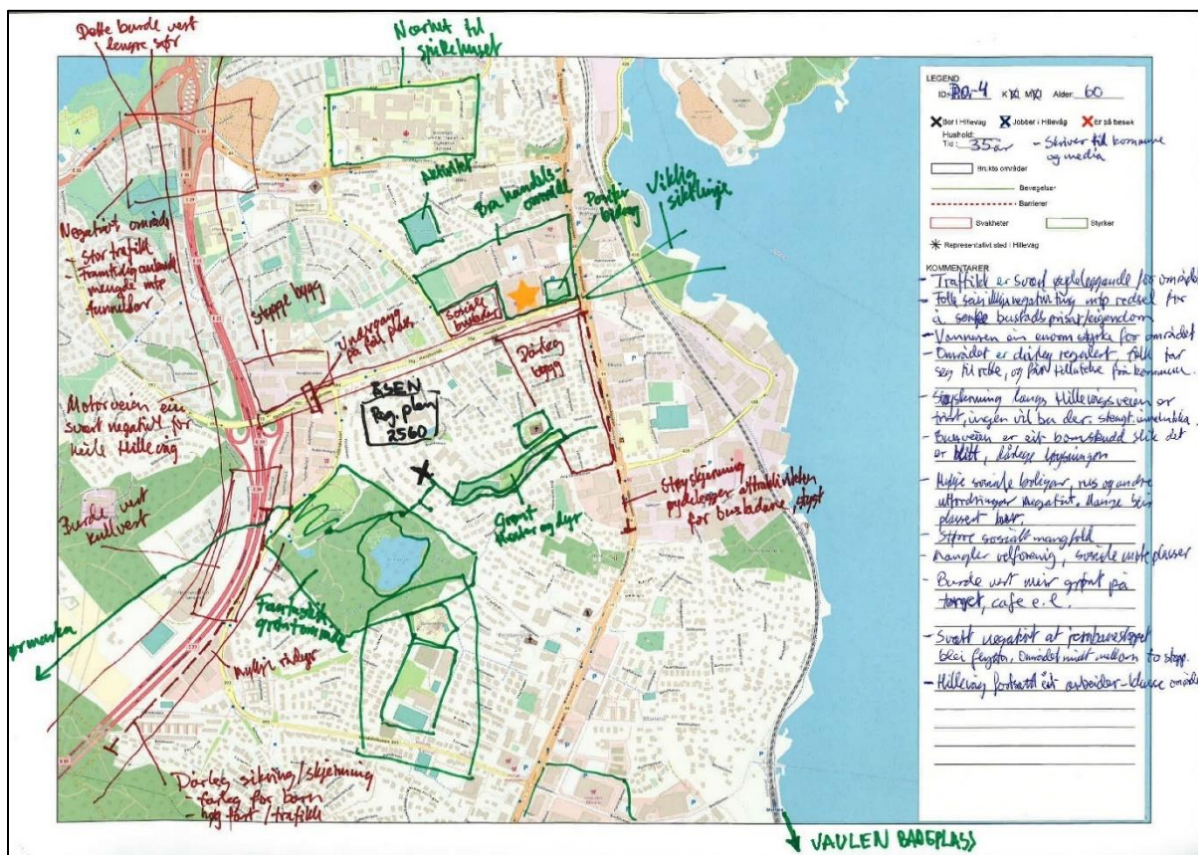
Samtalene åpnet ofte med spørsmål om de forbigående sine oppfatninger av Hillevåg. Mange som gikk forbi uten å bidra med kart til datainnsamlingen ga likevel uttrykk for at de var stort sett fornøyd med bydelen. Det er derfor mulig at de som stoppet, ikke bidrar mot et representativt utvalg, og at mange som bruker Hillevåg stort sett er fornøyd.

Under er et eksempel på et informantkart som inneholder mye informasjon om stedsbruk og – oppfattelse (figur 22). Det er i dette tilfelle et par i 60-årene, som har bodd i Hillevåg i over 35 år,

⁴⁹ Jorgensen 2010.

⁵⁰ Femti geo-refererte datasett. Se Appendiks for mer utfyllende informasjon.

som har markert hvilke områder av bydelen de mener positivt om, bruker mye, opplever som utilgjengelige og lite attraktive. Ikke alle innsamlede kart er like informasjonstunge som dette, men det er slike kart og samtalene rundt dem som danner grunnlaget for den delen av rapporten som omhandler *stedsbruk*. I tillegg suppleres med informasjon fra de kvalitative intervjuene.

Figur 22: Eksempel på informantkart.

Da vi spurte om hvilke steder i Hillevåg folk bruker, oppga flertallet at de bruker Kilden ofte, mens noen fortalte at de bruker Hillevåg torg. Andre steder som ble nevnt som bruksområder er Vannassen, Sørmarka Arena, Mosvannet og Gamlingen, Stavanger Universitetssykehus (SUS), og en rekke butikker (Helgø, Rema1000, Jula, Jysk, Meny, Sparkjøp, The Shack, McDonalds). Dette tyder på at Kilden spiller en sentral rolle i Hillevåg både geografisk, funksjonelt og mentalt. Dette underbygges av at 96% (n=27) av dem som markerte et representativt sted for Hillevåg på kartet, markerte Kilden, mens to markerte Vannassen. Dette er et interessant resultat, som indikerer at Kilden, et kommersielt senter, og ikke Hillevåg torg, et offentlig rom, anses for å være kjernen eller det mest representative stedet i Hillevåg. *Bydelens behov for et velfungerende lokalsenter som i mindre grad er preget av kommersielle aktiviteter, og i større grad inviterer til samvær på offentlige steder, blir slik åpenbart.* En person mente at Hillevåg ikke har ett representativt sted, men at Hillevåg som helhet utgjør identiteten.

På spørsmål om hva som anses som styrker eller kvaliteter i Hillevåg, poengterte de fleste at «her har du alt du trenger», og det overrasker dermed ikke at Kilden også her var det stedet som ble hyppigst utpekt (n=11). Vannassen ble trukket frem seks ganger, Hillevåg torg tre ganger og Jarlabanen og nærheten til SUS to ganger. Andre steder som blir ansett for å være av god kvalitet er Sørmarka, Vaulen badeplass, flere lekeplasser, og Hillevågsveien som kollektivakse. Her er tydelig at både Kilden som handelssted, men også områder for fritids- og friluftaktiviteter settes

pris på av den lokale befolkningen. Begge funksjoner ser også ut til å være attraktive nok til å trekke andre til bydelen. Det at Hillevåg er godt tilknyttet resten av byen, både gjennom kollektivaksen og E39, forklarer Hillevågs rolle som utkantsenter av Stavanger by. Flere poengterte også at parkeringsmulighetene i handelsområde rundt Hillevåg torg øker stedets attraktivitet for eksempel sammenlignet med Stavanger sentrum.

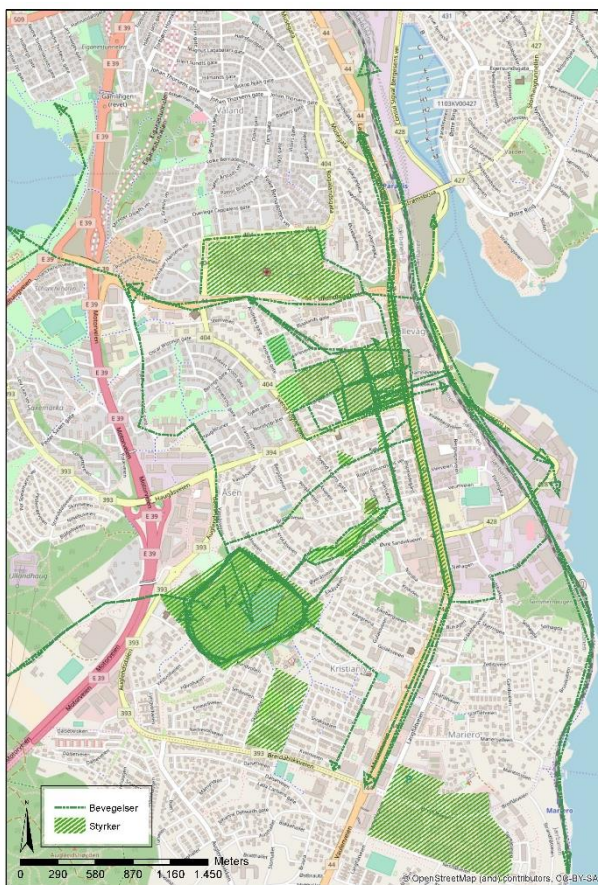
Hillevågsveien er en av de sentrale ferdselsårene i Hillevåg. Sammen med tog-traséen spiller Hillevågsveien en sentral rolle i Hillevågs regionale tilgjengelighet, og sørger for at lokalbefolkningen oppfatter stedet som *sentralt*. Faktisk kom mange respondenter (n=22) i undersøkelsen fra andre steder i Stavanger enn Hillevåg. Disse poengterte nettopp attraktiviteten av Hillevåg som lokalsenter, dets sentralitet, handelstilbud, gode parkeringsdekning og gode kollektivforbindelser. Stedet rundt Kilden og lokalsenteret brukes hyppig⁵¹, i tillegg til andre viktige ferdselsårer fra og til og rundt grøntområder, som Vannassen, Mosvannet og Vårli.

Det er iøynefallende at bevegelsesmønsteret ser ut til å være hovedsakelig langs Hillevågsveien og mindre på tvers (se figur 23 og 24). Dette kan skyldes at mange oppfatter Hillevågsveien som en tydelig barriere. Flere omtalte veien som lite attraktiv, særlig under og etter nåværende utbygging. Støyskjermingen som blir satt opp på grunn av veiens utvikling til høy-frekvent bussvei og større trafikkvolum øker den barrieredannende effekten og ble blant annet trukket frem som svakhet. I tillegg til at støyskjermen, bestående av lange uavbrutte vertikale elementer, utgjør en barriere, minsker den også Hillevågsveiens funksjon som urban gate eller byrom, og reduserer dens estetiske kvalitet betraktelig. Både trafikkmengde, støy og mental avstand ble nevnt som negative faktorer, samtidig som flere poengterte at fremkommeligheten med bil var meget dårlig, spesielt i rushtrafikken. Videre er E39 og Kilden henholdsvis oppgitt som barrierer. Generelt fremstår det slik at nord-sør forbindelsene er mer prominente enn øst-vest forbindelsene, der Hillevågsveien og tog-traséen danner barrierer. *I videre utvikling av bydelen vil det derfor være viktig å integrere nabolag på begge sidene av Hillevågsveien, og sørge for gode tverrforbindelser der det er hensiktsmessig.* Mentale og fysiske barrierer som danner avgrensinger eller hinder for bydelens gangbarhet bør forhindres.

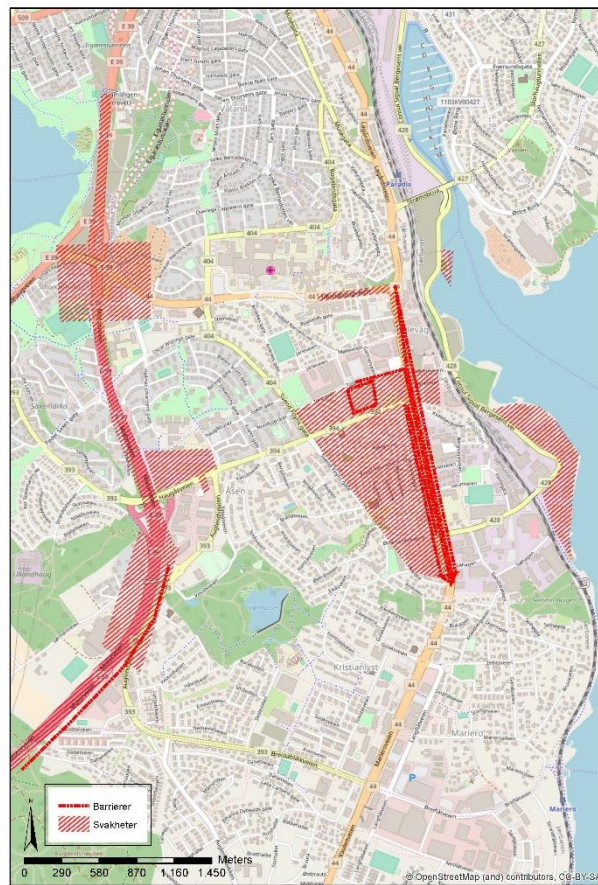
I undersøkelsen av stedsbruk oppgir flere Hillevågsveien og Hillevåg torg som svakheter ved bydelen (se figur 24). Andre svakheter som ble nevnt er store trafikkanlegg som Motorveien og tunneler som skaper barrierer. Boligområdet mellom Svend Foyns gate og Hillevågsveien og Kvalaberg, samt dårlig lukt ble også trukket frem. Potensialet for forbedring av trafikkenes negative påvirkning er åpenbart. Likevel er det iøynefallende at svakheter ble tatt opp sjeldnere (n=12) sammenlignet med styrkene (n=20). Noen av dem som snakket om negative sider ved Hillevåg var tydelig misfornøyd og poengterte flere svakheter per registrering, men samtidig var det tydelig at folk nølte med å ta opp negative aspekter, og da særlig Hillevågsbeboere. På spørsmålet om svakheter begynte flere av disse å fortelle om ting som har blitt bedre enn før (for eksempel med tanke på opplevd trygghet, kriminalitet, narkotikasalg, m.m.). Bare en person av de 50 fra kartundersøkelsen fortalte at hun kan føle seg utrygg i Hillevåg, og hun refererte da til området rundt Hillevåg Terrasse. Dette betyr selvsagt ikke at det trenger å være et så lavt nivå av opplevelse av utrygghet, men det er likevel et sentralt funn at svært få av dem vi har vært i kontakt i løpet av prosjektet rapporterer om utrygghet. Tilbakeholdenheten blant beboerne med å snakke om negative sider kan også tolkes som forsvar av og stolthet over lokalmiljøet.

⁵¹ Men her er som nevnt en mulig skeivfordeling pga. lokaliseringen av undersøkelsen.

Under vises kart som – samlet sett – illustrerer hvilke områder i Hillevåg som oppleves til å ha høy kvalitet og hvilke områder som oppleves til å ha lav kvalitet, basert på de samme 50 kartene.

Figur 23: Områder av høy kvalitet (n=20) og ferdsselsårer (n=28).

Figur 24: Områder av lav kvalitet (n=11) og barrierer (n=12).

Kartene viser at lokalbefolkningen rapporterer om utbredt bruk av bydelen, både av handelsfasiliteter og friluftsområder. Det var iøynefallende hvor overlappende stedsbruken i kartene var når det gjelder mye brukte områder og representative steder. Samtidig viser undersøkelsen også hvor forskjellige oppfatninger som kan eksistere av et og samme område. Dette kommer tydelig frem når Hillevågsveien blir sett på som både en styrke som kollektivakse og som en svakhet på grunn av trafikkvolum, støy og utforming. Det samme gjelder Hillevåg torg som av noen ble priset og av andre mislikt (dog minst av førstnevnte). Til det sistnevnte viser for eksempel en tidlig adferdskartlegging på Hillevåg torg, utført i høsten 2017, med at aktivitetene til dem som bruker torget hovedsakelig er nødvendige, dvs. at det brukes for gjennomgang.⁵² Bare 5% av registreringene i denne kartleggingen viste opphold, altså at personene stopper opp og oppholder seg på torget, hvorav ingen av disse satt seg ned, til tross for at det finnes flere sittemuligheter på Hillevåg torg. Figur 25 nedenfor, hentet fra den samme mastergradsoppgaven, viser tydelig at bruken av Hillevåg torg er preget av gående og syklende som beveger seg gjennom, her i hovedsak mellom Hillevågsveien og Kilden, uten å stoppe opp (rosa linjer). Personer som avviker fra disse hovedferdselsårene er de svært få som stopper opp (grønne linjer).

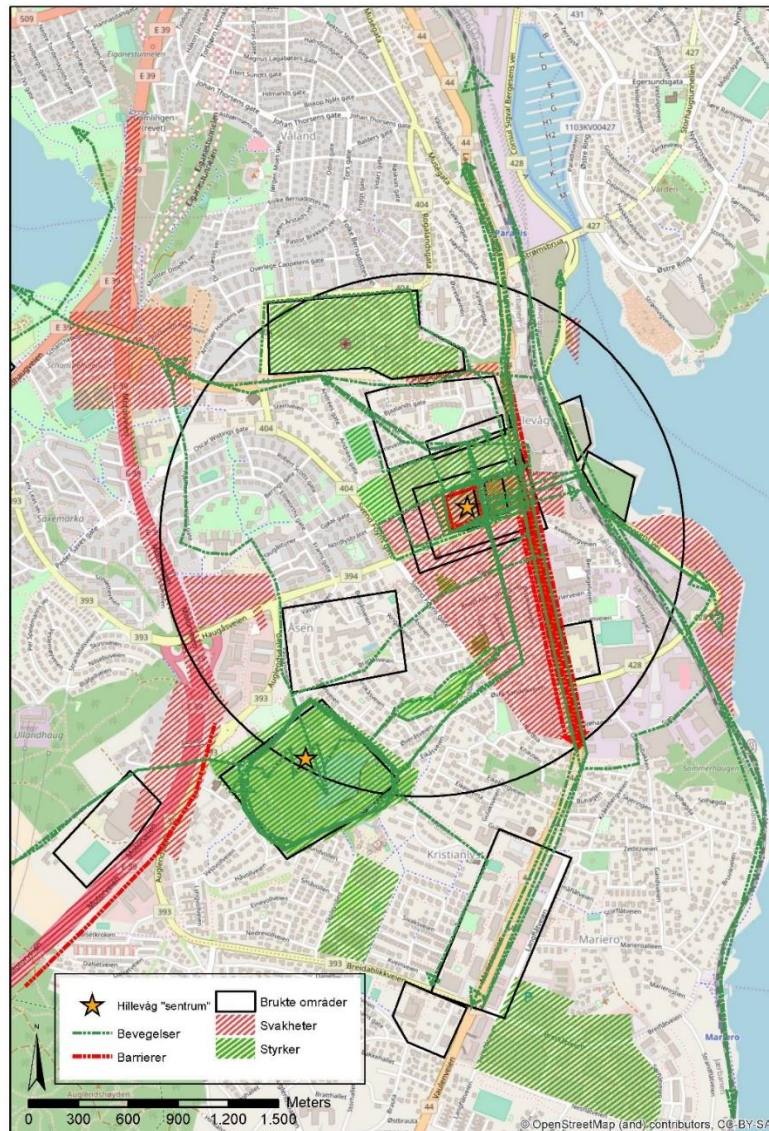
Figur 25: Adferdskartlegging på Hillevåg Torg (før-studie til upublisert masteroppgave).

Undersøkelsen indikerer slik sett at det finnes en del styrker og svakheter i Hillevåg som burde tas i betraktning ved videre utvikling. Det at Kvalaberg i motsetning til de andre områdene er preget av industri og arealkrevende virksomhet, skiller dette området fra resten av Hillevåg. Fysiske og mentale barrierer som går nord-sør i området (Hillevågsveien, togsporet) gjør deler av Kvalaberg utilgjengelig. Det er også interessant å merke seg at ingen av de vi snakket med i denne spesifikke undersøkelsen nevnte tilgang til sjø eller sjønærhet som et gode for Hillevåg. Her er det et klart utnyttet potensial. Steder som oppfattes til å ha høy verdi og kvalitet (Kilden, Vannassen) burde

⁵² Resultatene baserer seg på en før-undersøkelse av Hillevåg torg, for en masteroppgave av Åse Tungland utført høsten 2017. Datamateriale belegger seg på tre økter med «behavior mapping» i oktober og november 2017, begge på 10 minutter, der 80 mennesker ble registrert. Undersøkelsen følges opp av en bruksstudie av andre offentlige steder i Kvalaberg-området våren 2018. Masteroppgaven forventes levert i juni 2018.

i videre utvikling av området bevares og muligens gjøres mer tilgjengelig og synlig i stedsbildet av Hillevåg.

Nedenfor er et kart som viser samlet informasjon fra brukte områder, styrker og svakheter, samt ferdselsmønster og barrierer fra alle 50 kart slått sammen.

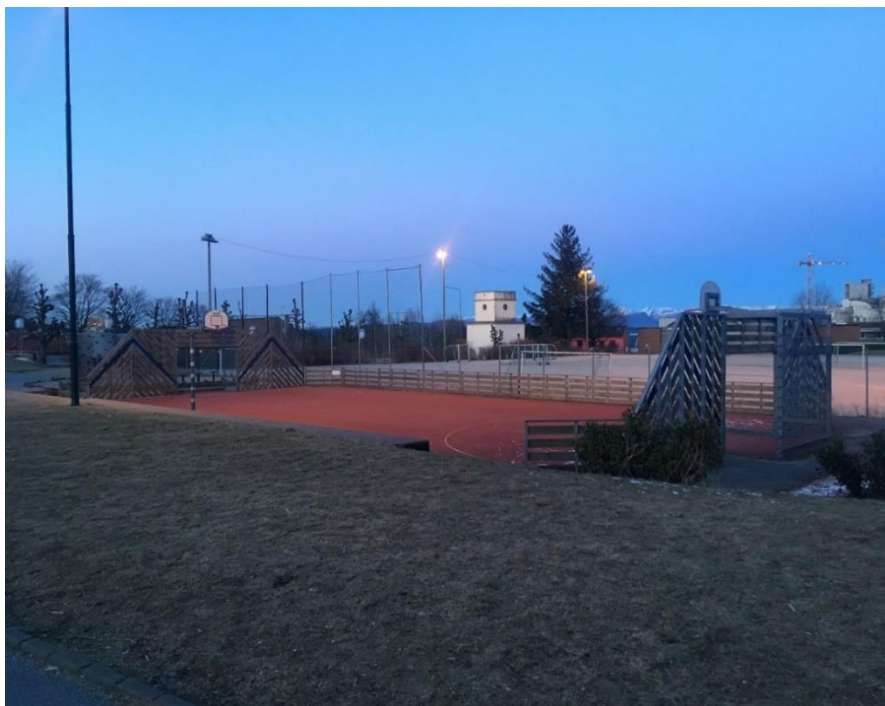

Figur 26: Samlet informasjon om brukte områder, styrker og svakheter, samt ferdselsmønster og barrierer (n=50).

Samlingssteder og møteplasser

Så langt i kapittelet har vi omtalt hvordan Hillevåg brukes om hva som anses som bydelens representative steder, og synspunkt på barrierer, og styrker og svakheter, fysisk og sosialt. Nå skal vi mer spesifikt diskutere samlingssteder og offentlige møteplasser. Offentlige samlingsplasser, eller steder å oppholde seg utenfor hjemmet, løftes frem som viktig av flesteparten av de vi har snakket med, både for trivsel i nrområdet og bydelen, og som viktig i videre stedsutvikling av Hillevåg. Det er ikke likegyldig hvordan møteplasser og samlingssteder er utformet – noe debatten om Hillevåg torg (så vel som debatten av Torget i Stavanger sentrum) viser – men folk har heller ikke nødvendigvis ferdigtenkte forslag til hvordan møteplassene bør utformes i sin helhet selv om

de har egne meninger. Det er likevel mulig å se noen fellestrekk i hvilke *egenskaper* de ønsker møteplassene skal ha.

Fotballbanen ved Kvalaberg skole. Foto: Espen Birkedal

Vi så i forrige kapittel at områdene rundt Hillevågsveien, Kilden og Vannassen oppgis som mye brukt. Når vi oppsummerer og systematiserer informasjon skaffet gjennom intervjuene med befolkningsgrupper og virksomheter som er etablert i Hillevåg (både offentlige, private og frivillige), og sammenstiller disse med kartundersøkelsen, om hvilke *samlingssteder* de omtaler og hvilke av disse de selv bruker, får vi følgende liste:

- *Friområder:* Sørmarka, Vannassen, sjølinjen og flere mindre grøntområder.
- *Aktivitetssoner:* Her nevnes fotballbanene Jarlabanen, «Sif'en» og fotballbanen ved Kvalaberg skole. Parcour-banen ved Kvalaberg skole løftes og frem, samt enkelte lekeplasser.
- *Handelszone:* Kilden kjøpesenter omtales av de fleste som et samlingssted, ofte med positive ordelag, mens andre er mer skeptisk til at handel er det som danner basis for å møtes.
- *Oppholdssted:* Hillevåg torg omtales som et mulig oppholdssted i bydelen, men som de per i dag ikke bruker. De fleste vi har intervjuet forteller av de var positive til at nye Hillevåg torg skulle utvikles, men de er samtidig skuffet over hvordan både prosessen og utformingen ble. Det nye torget mangler flere av de egenskapene befolkningen i Hillevåg og representanter for ulike virksomheter mener og ønsker offentlige møteplasser bør ha.⁵³ Det kommer vi tilbake til.

Mange av de nevnte stedene er slik også sentrale i det som kan kalles Hillevågs identitet eller identiteter. Befolkningen i Hillevåg opplever de nevnte stedene som viktige og sentrale, og de verdsetter dem. Ikke alle er like fornøyde med alle (ref. det utnyttede potensiale i torget), eller

⁵³ Ref. det tidligere nevnte skillet mellom nødvendige, frivillige og sosiale aktiviteter for utforming av offentlige byrom, samt førstudien til masteroppgaven om bruksmønster ved Hillevåg torg (Tungland).

bruker dem likt, men likevel blir disse stedene del av Hillevågs identitet. På disse felles arenaene danner lokalbefolkningen felles mening og felles erfaringer, og dermed skapes tilknytning og tilhørighet også gjennom offentlige møteplasser og steder.

Egenskaper ved gode offentlige møteplasser

Gode offentlige byrom som tilrettelegger for opphold og aktivitet, karakteriseres i byplansammenheng blant annet av beskyttelse, komfort og herlighetsverdier.⁵⁴ Det vil si at steder på det mest basale bør være og oppfattes som trygge med tanke på beskyttelse mot trafikk og ulykker, kriminalitet og vold, og ubehagelige sanseopplevelser (f.eks. vind, regn, kulde, forurensing, støy). I tillegg bør gode samlingssteder gi komfort og muligheter til å gå, oppholde seg, sitte, se på noe, snakke og lytte, og til å være aktiv. Utover det skapes kvalitet i byrom ved å basere dem på en såkalt menneskelig skala, som i byplansammenheng handler om å tilrettelegge for nytelse av opphold ute og det å gi gode sanseinntrykk (god utforming, materialbruk, og naturlige elementer). Samtlige av disse faktorene – som skal tilrettelegge for personlig og sosial utfoldelse – kan knyttes til fysiske kriterier ved møteplasser, men er samtidig fysiske kriterier som tilrettelegger for sosial trivsel og utfoldelse. Det finnes flere som har utarbeidet kriterier for utforming av gode offentlige møteplasser. Organisasjonen *Project for public spaces* bruker for eksempel en modell som beskriver samspillet mellom tilgjengelighet og forbindelser, fysisk komfort og stedsbilder, bruken og aktiviteter, samt sosial verdi som suksessfaktorer for steder.⁵⁵ Kontinuitet, gangbarhet, attraktivitet, vitalitet, og lokal stolthet er bare noen av konseptene som her legges til grunn for å skape levende steder. Kommunal- og Moderniseringsdepartementet på sin side beskriver brukbarhet, nærhet, sammenkobling, kvalitet og bynatur som hovedkriterier for byromsutvikling.⁵⁶

Målt opp mot slike kriterier blir det tydelig at møtestedene i Hillevåg fremstår som sentrale og tilgjengelige, men at de gjerne mangler autentisitet og lokal forankring, samt tiltrekningsgrunner for å oppholde seg. Der friluftsområdene fremstår som særlig inviterende og sjarmerende, virker det som Hillevåg torg mangler brukbarhet (grunner for bruk) og tydelig programmering.

For å eksemplifisere hvordan folk selv omtaler hva som er gode møteplasser og hvordan de bruker dem, skal vi gi øre til noen ungdommer vi har intervjuet. Alle bor i Hillevåg, og de er i aldersgruppen 11 til 13 år. En av ungdommene sier at han ønsker seg en skatepark i Hillevåg. «Vi må dra til Kristianslyst, men den (skateparken) er ikke ordentlig, det er bare noen ramper. Vi vil ha en ordentlig skatepark med mange folk og mange hopp, men du trenger ikke å skate (der). Du kan også gå der og møte venner.» Ungdommens ønsker kan virke motstridende. På den ene siden må skateparken være «ordentlig», ikke bare noen ramper. På den andre siden trenger ikke skatingen i seg selv være så viktig. Dette kan tolkes som om at møtesteder må ha en attraksjonsfaktor basert på bruk. Det må være noe å gjøre, og det må være noe som trekker. Det peker på at selve interaksjon med andre er verdifull – «people come where people are».⁵⁷ Det peker også på at møteplassene tjener på å ha det vi kan kalle en MÅ-faktor, altså at det er et sted ungdommene MÅ innom. Ikke fordi de har basale ærend der, men fordi aktivitetene og mulighetene for sosialisering trekker sterkt. Aktivitetene sørger for at de som oppsøker stedet har noe å samles om, og det gir

⁵⁴ Gehl 2010.

⁵⁵ *What makes a successful place?* 2018: <https://www.pps.org/article/grplacefeat> (hentet 26.04.2018).

⁵⁶ *Byrom - En Idehåndbok*. 2017:

https://www.regjeringen.no/contentassets/c6fc38d76d374e77ae5b1d8dcd92a/byrom_idehandbok.pdf (hentet 26.04.2018)

⁵⁷ Gehl 2011 [1987], s. 25.

dem en *grunn for å være der*. Dette innebærer imidlertid ikke at alle trenger å holde på med den samme aktiviteten eller de eller de aktivitetene møteplassen er lagd for.

Mye av aktivitetene og møteplassene som i dag finnes i Hillevåg er organisert rundt barn og unges aktiviteter, for eksempel som speideraktiviteter i kirken, ungdomsklubb på bydelshuset i Bekkefaret, korpsaktiviteter på Kvalaberg skole, fotball på Jarlabanen og SiF'en. Det er ikke like mange arenaer og treffpunkter for unge voksne og voksne. En familiefar sier: «Jeg tror ikke det er noe sted vi kan samles hverdager og helg. Det er et poeng å samle folk om felles interesser. Nå samles folk kanskje mer hjemme. Da blir det klasseforskjeller.» Dette illustrerer at det ikke bare handler om å ha et sted å samles, men også at man må samles om noe. Det er også viktig at det er lavterskeltilbud som ikke ekskluderer innbyggere på grunn av økonomi eller andre faktorer.

Illustrasjon: Espen Birkedal

offentlige arenaer ble allerede tidlig på 1960-tallet fremhevet av Jane Jacobs, som argumenterte for at det her dannes tillit, samhörighet og felleskap.⁵⁸

Egenskaper ved møteplasser og samlingssteder som trekkes frem *av folk selv* er samlet sett spesielt 1) en MÅ-faktor, altså at de er så attraktive for sine målgrupper at de blir brukt mye, og 2) at de har et eller flere formål som gjør at folk opplever det legitimt å oppsøke aktiviteten, at de har grunn for å være der. Attraktivitet, MÅ-faktorer og legitime grunner til å oppholde seg tilrettelegges i samspill mellom fysiske og sosiale faktorer.

Hillevåg torg – et eksempel på (manglende) innbyggerinvolvering

Hillevåg Torg kan her brukes som et eksempel – eller snarere som et «moteksempel» til hvilke egenskaper som løftes frem som viktige for velfungerende og inspirerende møteplasser av befolkningen i Hillevåg. Det nye torget åpnet 29. august 2017, og har slik ennå ikke fungert i en sommersesong med vær som tillater å oppholde seg mye i ro utendørs. Her er likevel veldig mange innvendinger mot det nye torget som kommer til overflaten i undersøkelsen. Dette går både på

⁵⁸ Jacobs 1961.

selve utformingen av torget og på manglende innbyggerinvolvering i prosessen. De fleste privatpersoner vi har snakket med har uttrykt seg positive til at torget skulle oppgraderes, samtidig som de ikke er videre positive til hvordan det faktisk har blitt. Endringene ble altså ønsket velkommen, men de fleste mener det ligger et stort uutnyttet potensial igjen. «Men er torget ferdig?», spør en kvinne i 40-årene tilbake, når vi spør om synspunkter på det nye torget, et utsagn som er svært illustrerende for opplevelser av uutnyttet potensiale. En barnehageansatt sier: «Det skulle bli så voldsomt, men jeg tror ikke det ble så stort ut av det som de hadde tenkt». En som jobber i handelsnæringen ytrer: «Det torget har blitt lagt brakk i forhold til slik det var. (...) Det lever ikke lenger. Det er trist.» Hun vil gjerne se hvordan det blir i sin første sommersesong, om torget da tas mer i bruk, men i tiden siden det åpnet er hennes opplevelse et dødt torg. Hun kunne for eksempel tenke seg at det var flere salgsboder på torget. Den samme kvinnen har gjennom virksomheten hun leder formidlet sine synspunkter til kommunen, men opplevde at planene var lagt ferdige og at de derfor ikke kom i dialog. En annen mannlig Hillevågsbeboer i 50-årene sier at han er fornøyd med at det nye torget har kommet, men at han hadde håpet det hadde blitt mye bedre. Han ønsket seg en mer involverende prosess der ulike parter fikk være med å påvirke hva som skulle komme på torget, slik at torget ble tilrettelagt for flerbruk. Han håper likevel det kommer til å skje forskjellige ting der etter hvert, at torget *tas i bruk*, for eksempel til miljødag, bruktmarked, frivillige lag som presenterer seg og mye mer.

Hillevåg bydelsutvalg er en av aktørene som har engasjert seg i saken om nye Hillevåg torg. I et orienteringsmøte med Stavanger kommune, der bydelsutvalget ble bedt om å gi innspill på enkelte detaljer ved oppgraderingen, men der «det meste av planene for området var allerede fastlagt», som det står å lese i deres årsmelding⁵⁹, valgte bydelsutvalget å komme med et skriftlig innspill til Stavanger kommune (v/Park og vei). Her kan vi blant annet lese at et samlet bydelsutvalg skriver:

«Vi har stor forståelse for at saken haster på grunn av bevilgningene fra staten, men synes det er uheldig om det går så raskt at Hillevåg ikke får det løftet vi trenger. Etter å ha sett skissene er vi usikre på om man setter de rette premissene for hva dette området er og hva det bør bli. Det har vært åpne møter for innbyggere og det er ytret ønsker om trimapparater og lekeplass, kanskje en liten kafe i tilknytning til torget. (...) Som det ble nevnt i HBU på mandag, må ikke dette bli et grøntområde man bare går i gjennom. Dette kan bli Hillevågs svar på Ajaxparken. Ajaxparken kom på 2. plass i kåring av Norges beste uteområde i 2013. Det ble forvandlet fra et område ingen oppholdt seg i, til et område alle barnefamilier må innom i løpet av lørdagsturen til byen. Et samlet Hillevåg bydelsutvalg håper planleggerne kan dra med seg noen av disse erfaringene inn i planen rundt Hillevåg torg og se hvordan man kan trekke unge og eldre til området.»

Det påpekes videre at noen viktige elementer allerede er inkludert, som at det legges opp til allsidig bruk på torget, plass for torghandel, en vannfontene for barn, sitteplasser, en naturlig scene og en «grønn oase». Imidlertid er det fremdeles elementer som bydelsutvalget mener mangler, som går nettopp på dette med det offentlige byrommets «MÅ-innom-faktor». Her nevnes spesielt:

- En spennende og attraktiv lekeplass for barn à la Ajaxparken
- Trimapparat for eldre
- At historien tas vare på og glir inn som en spennende del av lekeområde
- Utendørskafé

⁵⁹ Lenke til årsmelding 2016:

<http://opengov.cloudapp.net/Meetings/STAVANGER/AgendaItems/Details/207156> (lest 02.02.2018)

Det vises altså ikke bare til én MÅ-faktor, men muligheter for at flere attraktiviteter skaper ulike MÅ-faktorer for ulike befolkningsgrupper. Bydelsutvalget avslutter sitt skriftlige innspill med at det ikke er «så mye som mangler, men det som mangler er viktig for at området virkelig skal få ‘må innom’ faktoren. Aktivitetsskulpturen som er planlagt er ikke noe trekkplaster for verken unge eller eldre, den er heller ikke en skulptur som løfter området. Vi håper innspillene fra innbyggerne og Hillevåg bydelsutvalg kan ivaretas på en god måte, at man våger mer og bruker erfaringene fra Ajaxparken.»

Vår undersøkelse viser at det er de samme manglene ved og ønskene for plassen som løftes frem, som her poengteres av bydelsutvalget. Egenskaper ved gode offentlige møteplasser som løftes frem i intervjuene med befolkningen og virksomheter i Hillevåg, er slike MÅ-innom-faktor og at man har legitime grunner til å oppsøke plassen. For veldig mange vi har snakket med virker det som det er hipp som happ om de går over torget eller om de går en annen vei. Det er lite som trekker dem til torget. Da er det nettopp fraværet av et MÅ de snakker om. Som vi har sett tidligere, skilles det i byplansammenheng når det gjelder hva som danner gode møteplasser og hvilke aktiviteter som skal foregå på disse, mellom nødvendige aktiviteter, frivillige aktiviteter og sosiale aktiviteter.⁶⁰ MÅ-faktoren, slik vi har identifisert fra synspunktene på gode møteplasser i intervjuene, kan sammenlignes med det Gehl karakteriserer som frivillige og sosiale aktiviteter.⁶¹ Disse aktivitetene forutsetter høyere standard i fysisk utforming enn de som kalles nødvendige aktiviteter, og er andre typer tiltrekningsfaktorer.

MÅ-faktoren, slik vi omtaler den, refererer slik ikke til de nødvendige aktiviteter som innbyggere ut fra behovsgrunner er nødt til å oppsøke (som service, tjenester, transport m.m.), og som kan trekke dem til offentlige møteplasser dersom de finnes tilgjengelig der. MÅ-innom-faktoren refererer snarere til når det skapes et behov gjennom at stedene har noen aktiviteter som oppleves som så ønskelige at de blir et MÅ.

To familiefedre som er født og oppvokst i Hillevåg er enig i det uutnyttede potensiale, men stiller i tillegg spørsmålsteget ved selve plasseringen av torget, eller parken det er søkt oppgradert til. «Park midt i det travleste krysset», ytrer en av dem, og sier at han heller hadde sett at parken hadde vært i nærheten av Kvalaberg skole «som er hjertet i vårt Hillevåg». Området rundt Kvalaberg skole er kjernen i «deres Hillevåg», og, som de sier: «Kvalaberg kunne vært en perle». Da tenker de på at dette nærområdet har nærhet til skole, til barnehage, til moské, til kirke, til fotballbane og parcourbane, og at med ytterligere oppgradering, og et torg eller en park som heller er lokalisert i dette området, ville blitt «en levende vital del midt i Hillevåg! Det tror jeg hadde vært ekstremt viktig!». Dette området innehar andre muligheter enn det trafikkerte krysset og handelsområdet rundt Kilden, påpeker de, og er slik inne på det Gehl poengterer, at gode offentlig byrom karakteriseres av blant annet beskyttelse mot trafikk, støy og forurensing.⁶² Familiefedrene så for seg at et slikt torg kunne blitt en samlingsplass som var med å forsterke området, men som ikke ble muliggjort, hverken på den ene eller andre lokaliteten, dels pga. hastverk i kommunale planprosesser, som de selv uttaler det.

⁶⁰ Gehl 2011 [1987].

⁶¹ Ibid.

⁶² Ibid.

Dette kan tyde på at tidlig og aktiv brukerinvolvering og deltakende prosesser, ikke bare i form av høringer, er essensielt i saken med Hillevåg torg. Slik involvering forutsetter at planleggere og designere kan fasilitere for, forstå og reflektere over lokalbefolkningens ytringer og perspektiver.⁶³

⁶³ Et eksempel der innbyggere har blitt involvert i stor grad er prosjektet R/UDAT (Rural and Urban Design Assistance Teams). I dette ble designet overlatt til lokalsamfunnet, både i overført og bokstavelig forstand. Designbyrået fungerte kun som illustrerende aktør av andres ideer. Se American Institute of Architects. (2018). Regional/Urban Design Assistance Team Program (R/UDAT). Retrieved from <https://www.aia.org/pages/2896-regionalurban-design-assistance-team-program-rudat>

7. Barn og unges Hillevåg

Som del av Hillevågsprosjektet har vi også snakket med barn og unge, om deres forståelser av bydelen, hvordan de bruker den, hva de setter pris på og hva de savner.⁶⁴ Det er mange grunner til at barn og unge er en viktig gruppe å inkludere i sosiokulturelle stedsanalyser. For det første representerer de «fremtidens Hillevåg» og kan ha andre syn på trivsel og bomiljø enn voksne og eldre. For det andre opplever og bruker de Hillevåg på en annen måte enn de voksne gjør i dag, og kanskje også annerledes enn hvordan de voksne gjorde da de var barn. For det tredje vekker det engasjement og interesse hos dem for hva som skjer i Hillevåg og oppmerksomhet rundt det kommunen vil gjøre noe med for å øke trivselen blant Hillevågsbefolkningen.

Det har vært vanskelig å få en konkret beskrivelse av hvordan barn forstår Hillevåg, utover at det er en «fin» bydel. «Det bor mange glade folk i Hillevåg» og «Jeg kjenner alle naboene mine», er to av utsagnene. Barna har en positiv forståelse av bydelen, og de bruker områdene i bydelen mye. Selv om unge gir forholdsvis presise beskrivelser av hva de mener er grensene for Hillevåg, er det ikke nødvendigvis slik at de tenker at de kommer fra Hillevåg selv. Flere av dem som bor i Bekkefaret refererer til Bekkefaret som sitt hjemsted, ikke Hillevåg. En jente på 9 år uttrykker dette slik: «Jeg sier jeg bor i Bekkefaret, i Stavanger, i Norge».

For de yngste er «deres Hillevåg» knyttet til skolen, nabolaget, fritidsaktivitetene og friområdene. Uteområdene rundt Vannassen, som skogen og Blåtoppbakken, og Kaninmarka brukes mye. Der kan de ake og der treffer de andre venner. Parkour-parken ved Kvalaberg skole brukes også. Gjennom fritidsaktivitetene blir de kjent med andre fra ulike skoler i nærområdet. De som bor i Bekkefaret og går på barneskole på Auglend eller på Ullandhaug ungdomsskole, er i større grad orientert omkring Bekkefaret og Auglend, men også mot Tjensvoll og Madla.

Det finnes flere fritidstilbud i Hillevåg, både sportsrelaterte og ikke sportsrelaterte.⁶⁵ Ungdomsklubben «Brack» i Bekkefaret bydelshus for eksempel har åpent tirsdag, fredag og lørdag. Ungdomsskoleelevene vi snakket med understreket viktigheten av ungdomsklubben.

Den er et sted å treffe venner og å være. På fredagene kommer det også ungdommer fra andre bydeler, og det er her de i stor grad blir kjent med jevnaldrende fra andre bydeler. De som ennå går på barneskolen kan gå på en klubb i kirken annenhver tirsdag og annenhver torsdag.

Illustrasjon: Espen Birkedal

⁶⁴ Dette ble gjort gjennom gruppeintervjuer med barn og unge i tre aldersgrupper; den yngste gruppen var 9-10 år, den mellomste 11-13 år og de eldste var 14-16 år. Se Appendiks for mer informasjon.

⁶⁵ Ikke-sportsrelaterte fritidstilbud i Hillevåg omfatter blant annet Bekkefaret KFUM-KFUK speidere, Stavanger speidergruppe NSF, Sirius kultur- og utdanningsforening, Stavanger ungdom sjakkklubb, og menigheter (Barne- og ungdomsorganisasjonenes kontaktutvalg, 2018). Sportsrelaterte fritidstilbud i Hillevåg omfatter blant annet Jarl IL, Hillevåg Atletklubb og SIF Fotball, i tillegg til nærliggende tilbud som Vaulen IL, Hinna Håndball, Hinna Fotball og Tjensvoll FK (Idrettsrådet Stavanger, 2018).

Selv om de unge informantene trakk Hillevågs grense mot øst ved sjøen, hadde ingen av de unge informantene en umiddelbar oppfattelse av at Hillevåg har en sjøkant. På spørsmål om de noen gang brukte å være nede ved sjøen, ble det tydelig at informantene ikke hadde noen formening om at man kunne være ved sjøen i Hillevåg. «Hvordan kan du komme ned til sjøen, da?», spurte en 11-åring. De yngste mente de hadde vært ved sjøen en gang de hadde besøkt konserthuset, og at de også kunne dra til Sola. Også de eldre unge lurte på hvordan man kom til sjøen i Hillevåg. De eldre barna sykler til Vaulen for å bade, eller går på nye «Gamlingen» ved Mosvannet. Dermed er nok ikke sjøen og sjøkanten en vesentlig del av det barn og unge oppfatter som en viktig del av Hillevågs identitet.

Bevegelsesradiusen til barn og unge utvides med alderen. For de yngste med bostedsadresser i Bekkefaret gikk det for eksempel en grense ved å gå alene til Mosvannet. For de eldre handlet ferdselsmønster og regler mer om de fikk dra til sentrum på kveldstid. Det som er interessant i forhold til at bevegelsesradiusen øker med alderen, er at også forståelsen av Hillevåg endres. Ungdomsskoleelevene hadde, i likhet med de yngre barna og hva vi også finner blant de voksne, et positivt syn på Hillevåg bydel. Derimot påpekte flere av ungdommene at venner fra andre bydeler mente det var kjedelig i Hillevåg. «Det er ingen plasser å være inne.» «Hillevåg mangler Domino pizza, og andre plasser å gå». Ungdommene drar heller til andre bydeler. Denne oppfatningen dukket opp i flere intervjuer, blant annet i samtaler med en ung kvinnelig student med minoritetsbakgrunn: «Når vi skal treffe venner, avtaler vi aldri å treffes i Hillevåg.» Det virker som om flere med alderen begynner å ta til seg «andres syn» på Hillevåg, som en lite attraktiv bydel. Forståelsen av Hillevåg som lite attraktiv har dermed to aspekter. For det første synes det som om mangelen på samlingssteder for Hillevågsungdommen, bidrar til at de unge i større grad reiser ut av bydelen for å være med venner. Det andre dimensjonen ved dette, er at det former deres forståelse av Hillevåg som sted og identitet, som lite tiltalende for denne aldersgruppen.

Kjøpesentre, som Kilden, blir gjerne oppfattet som treffsted for ungdommer. De ungdommene vi snakket med var derimot ikke så opptatt av Kilden. Det er et sted de går om de skal kjøpe noe, men de oppholder seg ikke der. En av ungdommene forteller at «Vi var der mye når jeg gikk i syvende klasse, en jentegjeng. Men det var så mye drama i gjengen, så det orker vi ikke lenger.» For de yngre, virker det som om Kilden er et sted som blir oppfattet som «kjedelig». Ungdomsskoleelevene drar også til sentrum for å oppsøke ulike aktiviteter og underholdning, for eksempel gå på kino. Sentrum oppleves som noe annet enn Hillevåg og blir i større grad «regulert» av de voksne.

Kvaliteter og mangler

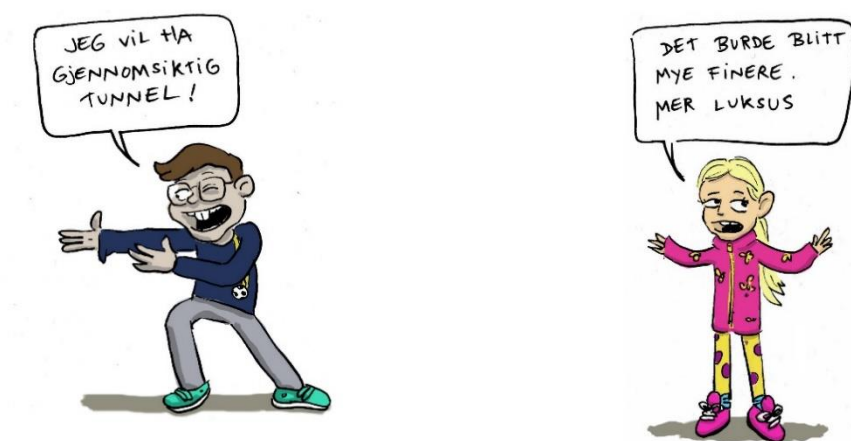
Barn og unges aktiviteter bidrar til å binde de voksne i bydelen sammen, da i all hovedsak foreldre. Slik sett har barn og unges aktiviteter ringvirkninger som «sosialt lim» utover at barna treffes. Foreldre stiller opp som trenere og ledere, og mer sporadisk for diverse aktiviteter.

Barn og unge mener, i likhet med mange voksne at en av Hillevågs styrker er at det er sentralt, og at det er en god plass å bo. Det er lett å komme til og fra bydelen med buss, og det er lett å finne frem. Nærhet til Stavanger sentrum, «Gamlingen» og Vaulen gjør det også sentralt i forhold til andre aktiviteter. Det finnes mange lekeplasser og det er mange organiserte aktiviteter de kan være med på. På spørsmål om hva de ville fremheve om de skulle anbefale noen å flytte til Hillevåg, så sier en gutt på 11 år at han ville anbefalt Hillevåg til barnefamilier, for det er mye aktiviteter for små barn. En annen synes også det har kommet mange nye ting i Hillevåg siden han begynte på skolen. Når vi spør hva da, for eksempel, svarer hun: «Torget. Ja, det glemte vi å si, det er nytt og fint. Når vi har vært på Kilden, kan vi gå på torget etterpå.». Det nye torget kom imidlertid ikke

opp som tema andre ganger under intervjuene med de unge, noe som kan tyde på at dette heller ikke ses på som en viktig møteplass for de yngste.

De unge opplever ikke Hillevåg som et utrygt sted å være. Kriminalitet og fare er ikke noe de opplever. Det eneste de kommer inn på angående dette temaet er høyblokka ved Bekkefaret bydelshus. «Der kaster de av og til ut ting. En gang kastet noen ut møbler.». I den grad de føler det utrygt å gå hjem alene om kvelden, er det hovedsakelig knyttet til mangelen på gatelys. Mangelen på gatelys påpekes både ved kolonihagen, opp til Blåtoppbakken (mot Vannassen) og på stien gjennom skogen ved Vannassen. Dårlig/manglende belysning i disse områdene er også nevnt i rapportene fra Snarveiprojektet i Hillevåg fra 2015 og 2016.⁶⁶

Noe som spesielt ungdommene kommer inn på, er mangelen på plasser å være inne. Både steder å spille fotball inne, og steder å treffe venner. De etterspør også spisesteder. «Vi mangler Pizzabakeren og Kebab city, alt ligger i byen». Dette kan gjerne også settes i sammenheng med å ha plasser å være inne. «Hvis andre skal gidde å komme hit, så må det være en plass å være inne.» «Vi kunne hatt et musikk-danserom som ikke er låst», sier en av dem. De er ellers godt fornøyde med Bekkefaret bydelshus og ungdomsklubben, men den er bare åpen tre kvelder i uken og har til tider kapasitetsutfordringer.

Illustrasjoner: Espen Birkedal

Framtidige ønsker

De unge har også meninger om hva de ønsker skal prioriteres i videre utvikling av bydelen. De yngste ønsker seg alt fra hoppesko, flyvende biler og gjennomsiktige tunneler til trampolinepark, mer belysning i Blåtoppbakken og flere søppelkasser. Det kommer også tydelig frem gjennom intervjuene at friområdene ved Vannassen, Kaninmarka og Blåtoppbakken er viktige lekeområder for de yngre skolebarna, og at disse områdene tiltrekker seg barn fra både Hillevåg og andre bydeler. De eldre barna har andre preferanser for å gjøre møtesteder attraktive og bruksrettede. Et

⁶⁶ Rapport fra Snarveiprojektet, Stavanger kommune, 2016 (kan hentes her: <http://opengov.cloudapp.net/Meetings/STAVANGER/Meetings/Details/206606?agendaItemId=203522;> *Snarveier i Hillevåg, Pilotprosjekt. Erfaringer og anbefalinger.* Norconsult, 2015.

eksempel er en gutt på 12 år, som vi nevnte tidligere i rapportens, som ønsker seg en skatepark som han selv kan bruke, og som tiltrekker seg flere folk og flere typer aktiviteter. «Vi burde hatt en ordentlig skatepark, med mange folk og mange hopp. Men du trenger ikke å skate der, du kan også bare være der og møte venner». Utsagnet tyder på, som vi har vært inne på tidligere i rapporten, at steder som tiltrekker seg deltakere i sosiale aktiviteter øker attraktiviteten til stedet. Men dette krever at stedene i utgangspunktet har en attraksjonsfaktor, eller «MÅ-faktor» som omtalt i kapittel 6. Dette gjelder særlig de eldre barna og ungdommene som etterlyser flere plasser «å henge», både innendørs og utendørs møteplasser med ulike aktiviteter. Mangel på treffsteder for ungdommer, er også noe flere voksne påpeker: «Før var det flere steder å treffes. Haldors bu, det var en koselig plass. Vi kjøpte alltid pølser der.» En annen uttrykker dette slik: «Det er ikke noe ungdomsmiljø, disko eller noe sånt her nå. Der er det et gap. Det burde vært et sted å gjøre felles ting, der det er lav terskel. Det kunne vært alkoholfritt og billig.» Selv om det da faktisk finnes slike steder som det her etterspørres, gjennom Bekkefaret bydelshus, betyr dette at bydelshuset ikke oppleves som «deres» eller «nært nok dem». *Det som barna og ungdommer vi har snakket med etterlyser er, i likhet med mange voksne, steder å være sammen med andre, altså fellesskapsarenaer. Disse fellesskapsarenaene bør både ha en eller helst flere attraksjonsverdier, og være innrettet slik at de har lav terskel for deltagelse, oppleves uformelle og inviterende.*

Kollektivtilbudet er viktig for barn og unge, og blir omtalt som et gode med Hillevåg. Det som var overraskende, var at noen av de unge mente at kommunen kunne gjøre mer for å tilrettelegge for miljøvennlige transportløsninger. På spørsmål om hva de unge informantene mente om kollektivaksen, svarte den ene gruppen vi intervjuet at kommunen burde gjøre Hillevågsveien bredere. Det er bra at bussen kommer lett frem og det burde være en egen fil for elbiler. Å tilrettelegge for mer miljøvennlige tiltak kommer frem i alle intervjuene, enten det er knyttet til miljøvennlige trafikkløsninger, eller flere søppelbøtter i områdene hvor barn og unge møtes.

Barnetråkkundersøkelsen som Norconsult har utført på oppdrag fra Stavanger kommune i 2015, utført med grupper og klasser ved de fleste barnehager og skoler i Hillevåg, viser ned på svært detaljert nivå, hvilke gangveier som brukes av barn og unge, hvilke områder og ferdselsårer som ikke fungerer optimalt, og forslag til forbedringer.⁶⁷ Innspillene på hvilke forhold som ikke er tilfredsstillende i dag, går blant annet på trafikksikkerhet (overganger, underganger og sikring), manglende belysning i enkelte områder, bedre skilting og vedlikehold av lekeplasser og friområder. Flere av de samme momentene nevnes også i intervjusamtalene vi har hatt med barn og unge som bor i Hillevåg. Det gjelder for eksempel på den positive siden, at de setter pris på Vannassen, Jarlabanen, undergangen ved Kvalaberg skole og lekeområder, men synes det er for mye søppel rundt omkring i bydelen og for store barrierer til at sjøen oppleves som tilgjengelig.

Barn og unges stemmer og synspunkt på videre utvikling av Hillevåg, både fra denne undersøkelsen og fra videre involvering av barn og unge i konkrete saker fremover, vil være sentralt i deres trivsel i og eierskap til bydelen. De unges innspill er sentrale når vi i avslutningskapittelet i rapporten kommer med anbefalinger til tiltak og innsatsområder for videre områdeutvikling i Hillevåg.

⁶⁷ *Snarveier i Hillevåg. Pilotprosjekt. Erfaringer og anbefalinger.* Norconsult, 2015.

8. Demokratisk underskudd og få konfliktlinjer

I denne delen skal vi drøfte forhold knyttet til makt og ulike stedsinteresser i Hillevåg bydel. Gjennomgangen baserer seg på intervjuer og samtaler med enkeltpersoner, grupper og næringslivsaktører.

Underrepresentert i lokalpolitikken

Det går igjen i flere av intervjuene at selv om det er mange saker som engasjerer Hillevågs befolkning, mangler det tydelige talspersoner for bydelen. Flere påpeker at det er behov for flere personer som engasjerer seg i og skaper oppmerksomhet omkring viktige saker, og løfter disse opp i politiske organ med beslutningsmyndighet. En person som er leder i idretten sier det slik: «Hillevåg mangler personer som taler bydelens sak i politisk sammenheng. Som eksempelvis setter foten ned for utbyggingsprosjekt, eller protesterer mot plassering av kommunalboliger i allerede ganske belastede områder». *Slike refleksjoner indikerer at Hillevåg har et «demokratisk underskudd», altså at man per dags dato ikke har nok eller noen politikere som tydelig taler bydelens sak.* Dette kan føre til at utbyggermakten blir sterk. En næringslivsleder bekrefter dette inntrykket: «Hillevåg mangler tydelig en politiker som snakker Hillevåg sin sak. Enkeltpersoner har tidligere hatt det, men hadde en «for svak stemme» og har gitt seg. Andre har potensiale for det i dag, men har ikke tatt eller fylt den rollen enda».

Det blir videre påpekt at organene der saker i Hillevåg drøftes, er uten den nødvendige innflytelse og makt. Som en informant sier: «Bydelsutvalget har begrenset makt, skulle gjerne hatt mer. Bydelsutvalget prøver å være synlig. Det er ikke så veldig mange som kommer til møtene, ofte bare noen få gjengangere.» I tillegg til mangelen på reell innflytelse gjennom bydelsutvalget, er også flere bekymret for at det er vanskelig å engasjere innbyggerne. Det sies at selv om aktører jobber for å få Hillevågsrepresentanter inn i bystyret/styrende posisjoner, viser det seg å være vanskelig, mest fordi de fleste politikere bor på Eiganes, Stokka og Våland, hevdes det. Angående mulighetene for at representanter fra andre bydeler taler Hillevåg sine saker, sier samme informant som tidligere i avsnittet: «Det viser seg at du må kjenne det på kroppen for virkelig å mene noe sterkt om det».

Hvorfor er det slik? En grunn kan være at det er relativt få sterke konfliktlinjer som innbyggere og næringsliv i bydelen engasjeres i. Det er riktignok flere enkeltsaker som vekker stort engasjement blant enkeltpersoner. Av informanter nevnes både trafikkutfordringer, større utbyggingssaker, plassering av kommunale boliger, samt opprustingen av Hillevåg torg. Dette er saker som både drøftes blant folk flest og som de som er med i organiserte interesser, brenner for. En eldre mann vi intervjuet sier det slik: «De som planla torjå i kommunen, hadde ikke følelser for plassen». Flere informanter med han mener at det var en dårlig håndtert prosess fram mot det som i dag er det nye torget. De reagerer på at veldig få beboere og foretak, etter deres mening, ble tatt med i prosessen. Mange opplevde å ikke bli særlig hørt. Selv om mange er fornøyd med at Hillevåg torg kom i stand, sier ulike aktører, som vi har sett tidligere i rapporten, at resultatet og slik det er i dag, oppleves som mangelfullt. *Flere informanter opplever det som om beslutninger om bydelen blir tatt «langt unna» og at innbyggerne ikke har vært godt nok involvert i satsinger og tiltak i bydelen.* Som en 9-åring sa det: «Kommunen bestemmer her i Hillevåg».

En annen sak av stor betydning for Hillevågs utvikling er, ifølge en næringsdrivende i Hillevåg, NSBs utbyggingsplaner mellom Flintegata og sjøen: «Den siste planen var at NSB skal lage et svært jernbanesenter (nedenfor Flintegata). Verkstedhall, tog-oppstilling, banegård, oppstilling, omkobling døgnet rundt. Vognene vil også vaskes der. Bydelsutvalget har skrevet merknad. I framtiden, når Hillevåglukta er borte, vil det komme boliger her. Da må det bli støyskjerming. Dette er et veldig stort prosjekt. Alt togmateriell fra Paradis og Alnabru i Oslo vil komme hit.»

Informanten konkluderer at «lett industri bør det være mulig å ha. Men jernbaneområdet må avskjermes», og «det vil bli mye trafikk fra NSB-verkstedet». Han er bekymret for konsekvensene av denne store to-trinns utbyggingen, og påpeker samtidig at hverken han som næringsdrivende i området eller bydelsutvalget har hørt noe mer om dette. Han mener at bydelsutvalget også har hatt merknader til denne saken. Med tanke på at dette er en stor utbyggingsplan fra en viktig og stor aktør som NSB, synes Hillevågs beboere og politiske organ lite informert og involvert i saken.

Det er i likhet med informanten referert over, mange andre sterke individer i Hillevåg, som gjerne uttaler seg om Hillevåg og enkeltsaker og utfordringer i bydelen. Likevel er det vanskelig å få organiserte interesser til å samles om en sak, og til å løfte dette inn i styrende, politiske organer. Forslag fra en informant er at man burde «gå tilbake» til å innkalle til folkemøter/allmannamøter, for å diskutere hva beboere vil og ønsker. Hun er sikker på at det ville kommet mange på slike møter. Samlet sett pekes det på et paradoks her; det etterlyses flere engasjerte personer, samtidig som byutviklingstiltak oppleves som styrt av kommunen og/eller utbyggere. Man savner et sterkere engasjement blant befolkningen, tydelige talspersoner og involverende prosesser.

Andre deler av rapporten viser at mange føler tilknytning til og er stolte av bydelen sin, og derfor engasjerte i utviklingen av Hillevåg. Samtidig hører vi blant informantene at mange opplever at Hillevåg historisk har vært en nedprioritert bydel i Stavanger. En mannlig beboer i 50-årene sier: «Hillevåg har vært sviktet i flere generasjoner», mens en annen slår fast at «Hillevåg har vært en klamp om foten for Stavanger». Om plassering av kommunalboliger i allerede ganske belastede områder, sier en leder innen idretten: «Hillevåg er Stavangers søppelkasse. Ingen vil ha søppeldunkene i egen hage, da er det fint å kunne plassere dem i Hillevåg.» Flere av de vi snakket med beskriver slik et dobbeltsidig bilde av Hillevåg: både med opplevelser av tilhørighet og stolthet, og en følelse av å være nedprioritert av politiske styresmakter.

En medvirkende årsak kan være at bydelen er stor og har ulike lokale bostedsområder. Vi vet også at det er relativt stor utflytting fra bydelen (ref. kapittel 5). Som en kulturaktør sier det: «Hillevåg har ingen samlende identitet». Et eksempel på at Hillevåg kan fremstå som fragmentert med tanke på å samle interessene og få politisk gjennomslag er at tiltakene favner spredt geografisk og sosialt, og at man ikke evner å samles om en god strategi for bydelsutvikling. Det påpekes av enkelte at det for eksempel finnes noen få praktbygg i bydelen, men at de som finnes ikke er tilgjengelige for innbyggerne. De er kritiske til om «signalbyggene» som er pusset opp og investert i (og som vil komme i fremtiden), hever kvaliteten på uterom og styrker fellesskapet når de ikke er tilgjengelige for folk flest. Den samme kulturaktøren reflekterer: «Innbyggerinvolvering er viktig for bydelsidentitet». Han knytter innbyggerinvolvering til den sosiale verdien som ligger til grunn for trivsel i bydelen.

Få konfliktlinjer og manglende informasjon på tvers

I intervju materialet er det ulike perspektiver fra ulike aktører i det sosiale hierarkiet. Mens utbyggere og større næringsaktører (som også er engasjert i Hillevågs utvikling) ser på egne investeringer som positive for bydelen, er det flere blant «folk flest» som er skeptiske til prosess og utforming for eksempel på nybygg, og som savner en bedre innbyggerdialog. En utbygger sier for eksempel: «Vi har hatt tett dialog med naboene til nå. Er overrasket over at det ikke har vært klager på utbyggingen, noen sinte stemmer e.l.». Samtidig er flere informanter som er negative til utbygging, og som uttrykker at det «ikke er det Hillevåg trenger». Vi kan spørre oss hvorvidt dette skyldes mangel på informasjon (fra utbygger, kommunen eller andre) til berørte parter/innbyggere, eller om det kan knyttes til manglende engasjement eller ressurser i befolkningen, eller til ideologiske motsetninger i synet på by- og samfunnsutvikling.

En annen aktuell sak som vekker engasjement, er diskusjonen om hvor moskeen i Hillevåg skal flytte etter 2019, da deres leiekontrakt løper ut. Etter dette har ikke moskeen ny plass å være. I samtale med involverte i moskeen får vi fortalt at de ønsker å fortsatt ha tilholdssted i Hillevåg, nettopp fordi det er god kollektivtrafikk som gjør det lett for medlemmene å komme dit, og på grunn av godt utviklet samarbeid med lokalmiljøet. Problemet de selv løfter frem er at det ikke er så mange som vil ha moskeen i boligområder. Enkelte medlemmer i moskeen vi har snakket med, er selv enig i dette: «Moskeen passer ikke inn i et boligområde, på grunn av at vi har mange aktiviteter, og da blir det også mye trafikk og mye folk.». Moskeen trenger også mye plass da de har mange aktiviteter og mange medlemmer. Moskeen gjør mye sosialt arbeid i bydelen, bruker aktivitetene i bydelen mye og informanter fra miljøet har tydelige meninger om status for og utviklingen av Hillevåg. Når det gjelder egne muligheter til å påvirke plassering av moskeen, ønskes det tidlig dialog med kommunen om mulige lokaliteter, og hvilke hensyn som bør og må tas.

Samlet sett er det noen som nevner utfordringer i samarbeid med kommunen, andre føler en avstand til store og mektige aktører, mens andre ønsker bedre dialog på tvers av makt og hierarkier. Det er også vårt inntrykk fra intervjuer og observasjoner at det er enkelte som opplever manglende kontakt mellom sentrale aktører. Prosjektleder for «Mitt Hillevåg» nevner for eksempel at de kunne tenke seg at de som jobbet med utbygging og andre interessenter i området ble samlet i et fora, med diskusjon og informasjonsutveksling om bydelens utvikling. Det kan passe med å avslutte med lederen av Hillevåg bydelsutvalgs ord: «Det er såpass sammensatte utfordringer i Hillevåg, at medvirkning og innbyggerinvolvering er spesielt viktig her.»

9. Dette er bra med Hillevåg!

I denne delen vil vi oppsummere hva som oppleves som styrker og positive sider ved Hillevåg bydel basert på tilbakemeldingene fra de enkeltpersoner og offentlige, private og frivillige lag og virksomheter vi har intervjuet. Opplevelser av positive sider ved bydelen henger sammen med stedsbildene som er identifisert (se kapittel 4), men er også noe mer konkrete enn disse. Det er små og store forhold ved Hillevåg som verdsettes, og det er både sosiale og fysiske forhold. Synspunkt fra befolkningen på hva som er bydelens styrker og positive sider blir samtidig et innspill til Stavanger kommune og videre områdeutviklingsprosess om forhold som *ikke* bør endres, forverres eller nedprioriteres fordi dette er styrker ved Hillevåg som befolkningen aktivt løfter frem og setter pris på.

«Alt jeg trenger på et sted»

At en i Hillevåg har nærhet til alt, at bydelen har et bredt handelstilbud og at man har alt man trenger på et sted, nevnes av bortimot alle vi har snakket med. Betegnende for mange er slik denne kvinnen i 30-årene, opprinnelig fra Sør-Amerika, uttaler seg: «Jeg har det jeg trenger her. Hillevåg er veldig sentralt, du kan ta bussen til det meste, og den går ofte. Jeg føler ikke at jeg trenger å dra til byen eller til Kvadrat, for jeg har det jeg trenger her». Dette var også gjennomgående hos dem som svarte på kartundersøkelsen som vi så i kapittel 6, der de fleste nevnte «her har du alt du trenger» blant Hillevågs styrker.

Rimelig og ustriglet

Hillevåg er ennå en bydel der boligpriser og leiepriser er forholdsvis rimelig sammenliknet med andre bydeler i Stavanger. Samtidig er bydelen både sentral og har gode kollektivtilbud. Gode kollektivforbindelser gjør Hillevåg stadig mer sentral i forhold til arbeidsplasser i regionen. Det bygges flere hundre leiligheter i bydelen og de berørte områdene rustes opp som ledd i rekkefølgekrav etc. Boligpriser som historisk har ligget lavere enn flere andre sentrumsnære områder, har tiltrukket førstegangskjøpere og eneboere til bydelen. Hillevåg har en betydelig høyere andel eneboere enn de fleste andre bydelene i Stavanger, noe som gjenspeiles i boligstørrelsen (se figur 17). Dette gjør at Hillevåg er attraktivt for førstegangsetablerere og for småbedrifter og kunstnere som trenger arbeidsplass, men som har mindre midler å betale med. Næringsdrivende og kunstnere søker ofte til områder med rimeligere lokaler, og kan dermed også bidra til at kreative næringer samles og til videreutvikling av et område.⁶⁸ Dette ser vi tegn til i Hillevåg. Et konkret eksempel på kulturaktører som etablerer seg i området på grunn av overkommelige leiepriser, er *STVG Kartell*, rapkollektivet og managementet som nylig har etablert seg i Hillevåg, med artist Benedicte Izabell Ekeland i spissen. Izabell uttalte i et intervju på *Storhaug Production Podcast* om nyetableringen at «Det er på Hillevåg det skjer», og at det passer bra at de har etablert seg i Hillevåg «for nå skal kommunen få Hillevåg opp å gå vett du».⁶⁹

⁶⁸ Selv om Richard Florida sin gentrifiseringstese og den kreative klassen som et av de første stegene i en slik prosess, er kontroversiell. Se *The Rise of the Creative Class – Revisited* 2014.

⁶⁹ <https://soundcloud.com/user-45266450/benedicte-izabell-ekeland> (hentet 28.03.2018)

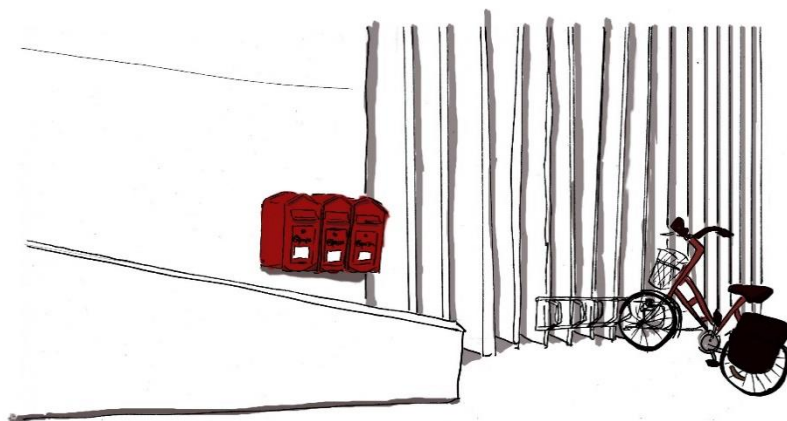
Illustrasjon: Esben Birkedal

utbyggingsprosjekter skal gjennomføres. Hun ønsker en bedre fordeling mellom oppussing av kommunalboliger og striglete nybygg, dvs. mer av det første og mindre av det siste. En annen selvstendig næringsdrivende kulturaktør, bosatt i Hillevåg, snakker også om «verdien av uorganiserte prosesser». Slik vi forstår dette utsagnet, handler det om å opprettholde rom for uforutsigbarhet i byutviklingsprosesser. At det bør være mulighet for spontane og egeninitierte initiativer utenom eller innenfor de formelle planene. Om vi slår sammen disse synspunktene kan vi si at kulturaktørene ønsker at Hillevåg også i fremtiden skal være et område der aktiviteter og ideer får vokse fra grasroten, og at frie initiativ kan skje. De ser en verdi i «plasser der det er fritt frem», og som er såpass rimelige at det er mulig å starte opp nye virksomheter og aktiviteter der. Med kjennskap til gentrifiseringsprosesser i andre og større byer, uttrykker de ønsker om at Hillevåg ikke skal bli så dyrt og striglet at hele den opprinnelige befolkningen blir tvunget til å flytte andre steder. Eller at grøntområdene blir «syntetiske parker», som en av dem sier. Dette kommer vi tilbake til avslutningsvis i rapporten.

Mangfold av foretak og (små)industri

Et kjennetegn som trekkes frem ved Hillevåg for noen tiår siden, og som bydelen da hadde i stort monn, er små-industrien og nærbutikkene. En mann i 70-årene husker det slik: «Når jeg vokste opp var det 9-10 dagligvarebutikker, tre bakerier, to slakterbutikker, meieriet, to kafeer og to-tre konfeksjonsbutikker, bare langs Hillevågsveien.» Disse lokale kjøpmennene har i stor grad forsvunnet fra Hillevågsveien, og blitt erstattet av kjedebutikker på og omkring kjøpesenteret Kilden. Samtidig finnes her nyetablert småindustri og handel, og en rekke mindre foretak etablert i bydelen også i dag. En virksomhet flere nevner er *Lervig Aktiebryggeri*. De er ikke kun en relativt nyetablert bedrift (2005), men representerer også en merkevare som bidrar til å sette Hillevåg på kartet. En yngre mannlig Hillevågbeboer forteller om en øl-festival han var på i Berlin: «...Der var Lervig godt representert. Folk visste om Hillevåg, for de kjenner Lervig». Lervig er således en merkevare som bidrar til både identitet og opplevelse av stolthet over eget hjemsted. Bryggeriet har også nylig startet ølutsalg i bryggerilokalet med åpningstider torsdag til lørdag. Flere informanter trekker dette frem som et positivt innslag i lokalområdet, som en form for «nærbutikk» med en stedsidentitet. En mann som nylig flyttet til Hillevåg uttrykker det slik: «Ølutsalget, jeg var innom der en dag på vei hjem fra jobb. Et slikt utsalg er en god start, noe skjer i nabolaget. Det er en bra ting.» Ølutsalget har dermed sannsynligvis en betydning utover selve kjerneaktiviteten, å

selge øl. Det er en nærbutikk som tar form som en lokal nabolagsaktivitet, som også kan være et sted man treffer naboer og bekjente.

Illustrasjon: Espen Birkedal

Som vi så i kapittelet om stedsbilder (kapittel 4), er en sentral del av forestillingen om Hillevåg, at det er en levende bydel med mange spennende næringer. Utenom Kilden kjøpesenter nevnes trykkeri, forlag, frisører, gjenbruksbutikker, designforretning, bilverksteder, kostymelager, danseskoler, tekstilforretning, treningssenter, møbelforretning og blomsterbutikker. Men det er også en del generiske kjedebutikker, og slik en kvinnelig beboer i 30-årene ser det, litt «Amerikastyle» over Hillevåg. Med det mener hun blant annet at bilen tvinges til å stå i sentrum. En kjører til Kilden, en kjører til Obs, en kjører på McDonalds, som hun sier. Hun ønsker seg flere og gode mellomrom mellom hus, og mellom hus og næring, sykkelstier og gåveier som gjør at flere kan sette fra seg bilen.

I tillegg er store og viktige industriaktører som Skretting og Felleskjøpet lokalisert i Hillevåg. En mann i 40-årene oppsummerer det ovennevnte ved å si at her er yrende liv og aktivitet i Hillevåg, men det var mer før. Mye har blitt borte de siste 20-30 årene. Både beboere og utbyggere ønsker mer yrende aktivitet på gateplan i fremtiden, i og rundt Hillevågsveien, selv om de gjerne bruker forskjellige ord når de forteller om dette.

Grøntområder

Det fleste vi har intervjuet er fornøyd med grøntområdene i og rundt Hillevåg. Da regner de gjerne inn Sørmarka, Vannassen, gangveien langs sjøen utover mot Mariero, Mosvannet og flere mindre grøntområder (se kapittel 6). Hillevåg har både høydedrag og sjølinje, og fysisk-topografiske sider ved bydelen løftes frem som bra. En barnehageansatt sier for eksempel at bydelen har mer skog og flere friområder og gode steder å gå på tur enn det hun tror folk flest vet om. «Det er veldig fine turområder. Vi bruker både nedsiden langs sjøen, vi har en liten skog på nedsiden her. Vi bruker Vannassen mye. Det er en kjekk lekeplass rett bak Kilden og Rema, som er inngjerdet. Det er veldig mange områder å gå, som folk kanskje ikke vet om». Etter hennes syn tar negative

oppfatninger av Hillevåg generelt for mye plass i media og i folks omtale, og hun «skulle gjerne sett et mer glansbilde», som hun sier. Det gjelder for eksempel hvilke tur- og grøntområder som finnes.

Men grøntområdene er ikke flere enn at de som finnes oppleves som ekstremt viktige å ta vare på, og befolkningen ønsker at arbeidet med å løfte bydelen natur- og rekreasjonsmessig fortsetter. De eksisterende grøntområdene må ikke bli færre eller endres til det verre. Det som oppleves som styrker ved et bomiljø og en bydel, blir, som tidligere nevnt, samtidig indirekte innspill til hva som *ikke* bør endres. Dette blir poengtert eksplisitt av den samme barnehageansatte: «Området bak Kvalaberg skole er blitt bedre, her er det en mark og en fotballbane, dette må ikke forverres. Det må være friområder, at ikke alt er bebyggelse».

Trygt sted å bo

Hillevåg oppleves av de fleste som et trygt sted å bo og ferdes. En indisk barnefar i 40-årene nevner at de er på flyttefot, men at de fortsatt ønsker å bli boende i Hillevåg. «Vi ser etter større bolig, men det må være i samme område. Hillevåg er trygt og godt for barna». Videre oppgir de fleste å ha (god) kontakt med sine naboer og (gode) sosiale nettverk. Men nettverkene er nok sterkere hos dem som har barn i skolealder, da mange av nettverkene er knyttet rundt barnas aktiviteter (se kapittel 6). En styrke som løftes frem av enkelte er engasjement blant foreldre/engasjerte foreldregrupper. Dette nevnes både av ansatte ved skoler og blant aktører i frivilligheten.

Noen få har påpekt at de av og til opplever seg utrygge i områder bak Kilden, ved Hillevåg Terrasse. Noen gater refereres til som «utrykningsgater», der politiet ofte må rykke ut til spesifikke adresser. Vi ser også av nabolagssidene på Facebook at det stadig meldes om småhendelser (sprenging av postkasser, mindre tyverier). Den gjengse fortellingen blant befolkningen er likevel at det er mindre kriminalitet, og slutt på narkotikasalg i undergangen ved Kvalaberg skole, som tidligere var et problem.

Fortidens samhold

Det å være en del av et eller flere fellesskap er viktig. Beskrivelsene av fortidens industri og samhold i Hillevåg blir av flere eldre beskrevet veldig positivt. Det de forteller om, er mødre som var hjemmeværende, men jobbet på timebasis for eksempel i hermetikkfabrikkene når det kom inn stor fangst. Da roptes det ut i boligområdene: «Sild i morgen». Dette betydde at husmødrene neste dag måtte stille opp på hermetikkfabrikkene for å jobbe. Fabrikkene lånte ut lastebiler og biler når selvbyggerne fra fabrikkene skulle bygge husrekkene i Bekkefaret, og bedriftene stilte garanti for toppfinansieringen til arbeiderne. Barna hadde ikke lov å oppholde seg på arbeidsplassene, men de fleste kjente godt arbeidsplassene i nærområdet sitt. Det som blir beskrevet gjennom disse historiene, er et nærmiljø kjennetegnet ved småindustri, handel, barneoppfostring, sosialt entreprenørskap og fellesskapsfølelse. Jan Gjerde beskriver Hillevåg på 1950-tallet som et lappeteppes av aktiviteter, virksomheter og områder.⁷⁰ Det var ingen store hjørnesteinsbedrifter, men mange mindre bedrifter. Bo-områder, handel og industri lå side om side. Hillevåg slik det var kan ikke gjenskapes, men det som påpekes av de eldre, om tidligere tiders Hillevåg, er en opplevelse av fellesskap, om å være sammen om noe.

Skjulte perler?

Hillevåg er ikke først og fremst kjent som en estetisk vakker bydel, et syn sitatene fra Tore Renberg sine bøker om Hillevågsgjengen målbærer, men heller en bydel som har mange praktiske funksjoner, som småindustri, handel, offentlige funksjoner og kollektivforbindelser. Det bekreftes

⁷⁰ Gjerde 2018 (upublisert).

i intervjuene våre med både befolkningen og representanter for virksomheter etablert i området. Det er likevel noen «perler» som enkelte informanter trekker frem, som også kan bidra til å poengtere hva som er med og gir verdi i Hillevåg og som vil være viktig å ta vare på. Den første «perlen» tematiserer stedsopplevelse og historisk forankring, og den andre betydningen av lokale fellesaktiviteter.

Køhlerhuset er et viktig historisk bygg i Hillevåg. Huset har i dag en inneklemt beliggenhet rett ved Hillevågsveien, mellom rundkjøringen mot Paradis og tunnelen mot sykehuset og har måttet vike for behovet for gode trafikkårer. En næringsdrivende i Hillevåg uttrykker dette slik: «Det er tragisk med Køhlerhuset, som kunne vært et viktig hus. Nå ligger veien helt inntil».

Bak Køhlerhuset er mye av det tidligere boområdet ennå bevart. I en u-form ligger Køhlerhusets bakside, Frida Hansens hus og Køhlerlåven. Området er under press for utbygging. «Vi må ha noen fri-oaser» sien en eldre kvinne og understreker viktigheten av å beholde både bygningsmasse og uteområder rundt Køhler-eiendommen som det er i dag. Det ønskes «luft» rundt bygningene og å beholde bygninger med lokalhistorisk verdi i et lokalområde som tar hensyn til deres proporsjoner og funksjon. Dette handler også om å bevare det som er stedsspesifikt for Hillevågs historie. Ethvert område utvikler seg over tid, og enhver tidsepoke har sine uttrykk. Det er likevel viktig å bevare noe som er steds- og historie-spesifikt for stedet. Lunden rundt Frida Hansens hus er et slikt område som ikke bør presses av fortetting og massiv utbygging, da dette er et unikt område i Hillevåg.

Den andre «perlen» handler mer om lokale aktiviteter og deres betydning. Flere informanter har nevnt Lervig bryggeri som et positivt og nytt tilskudd til Hillevågs identitet. Bryggeriet opplever internasjonal anerkjennelse, og har av Rate Beer⁷¹ blitt kåret til et av verdens 100 beste bryggerier. I motsetning til Køhler-eiendommene representerer Lervig noe nytt i Hillevåg. Bryggeriet bygger likevel på Hillevågs industrihistorie gjennom sin plassering i det gamle industriområdet og er slik sett med å forsterke det lokale som «alltid» har vært del av Hillevåg. Som vi har sett tidligere i rapporten, løftes det nylig åpnete ølutsalget frem som kjennetegnende for noe det ønskes mer av i Hillevåg. Dette «noe» ligner på den «lokale kjøpmann», eller det at det finnes små, lokale utvalg der kunder kan treffe naboer og kjente. En innflytter sier det slik: «Det skulle vært flere lokale butikker. Slike butikker har mange formål.»

⁷¹ RateBeer ble etablert i 2002 som et forum hvor ølsmakere fra hele verden kan dele informasjon og vurderinger av ulike ølsorter og bryggerier.

10. Svakheter og mangler

I denne delen oppsummerer vi hva som omtales som mangler ved Hillevåg slik befolkningen og virksomheter etablert i området ser det. Ikke alle nevner de samme svakheter, og utfordringer omtales ikke på like måter av alle. Nedenfor tar vi med utfordringer som er fremhevet av mange, som dermed nærmer seg en felles problemforståelse.

Talspersoner

En utfordring for Hillevåg bydel som både representanter for offentlige, private og frivillige virksomheter, samt enkelte blant befolkningen understreker, er at Hillevåg mangler person(er) som taler bydelens sak i politisk sammenheng (slik vi så i kapittel 8). Hillevåg bydel, og spesifikt Kvalaberg, er underrepresentert i lokalpolitikken. Hillevåg mangler talspersoner som både fremmer Hillevåg i utviklingsprosesser og er var for beslutninger som tas som kan gi ugunstige konsekvenser for Hillevåg. Det er lettere når ingen opponerer å få gjennom saker som har dårlige konsekvenser i for Hillevåg.

Enkelte mener for eksempel at nybygg bør bli avkrevd større forpliktelser overfor det bo/bymiljøet de etablerer seg i og for folk som allerede bor der, enn hva som praktiseres i dag. Dette er eksempel på saker der Hillevåg kunne tjent på å ha talspersoner som følger vedtak som vedrører bydelen spesielt. Det snakkes om et demokratisk underskudd, som vi så i kapittel 8.

Bydelsutvalget melder om at de ønsker en Frivillighetskoordinator for Hillevåg bydel. Slik ordningen er per i dag, finnes en koordinator som skal dekke Hillevåg og Hinna, men som, slik bydelsutvalget erfarer det, i praksis forholder seg i all hovedsak til Hinna bydel. Bydelsutvalget har i flere saker jobbet for å få en egen frivillighetskoordinator for Hillevåg.

Trafikk

Krysset Hillevågsveien / Torgveien. Foto: IRIS

Mye trafikk og køer oppleves som et tidvis stort problem i Hillevåg. Utsagn som «veldig frustrasjon med trafikkproblemer» er ikke sjeldne. Svært mange nevner trafikksituasjonen som en stor utfordring for bydelen. Bydelen er en gjennomfartsåre og slites av mye kø i Hillevågsveien, og til og fra denne veien. «Hillevåg er en gjennomfartsbydel og preges av det», sier en mannlig lærer. En kvinne i 20-årene som nettopp har kjøpt sin første bolig i området, mener bussforbindelsene til Universitetet er for dårlig. Togstoppet som før fantes i Hillevåg, ble flyttet til Paradis, og flere kommenterer dette som en stor mangel som også bidrar til at det blir mer bilkjøring i Hillevåg. «De som jobber på Kilden, tok ofte toget. Nå tar de ikke det, de kjører.» Flere nevner trafikksituasjonen som høyeste prioritet når de får spørsmål om hva de vil endre i Hillevåg. Foruten bussforbindelsene mellom Hillevåg og Universitetet, oppleves kollektivtilbudet til og fra Hillevåg som bra.

Manglende tilgang til sjøen

Det å ha tilgang til sjø og til strandsonen, er vanligvis et verdifullt aktivum for et område. Sjøen er verdifull på ulike måter. Strandsonen og sjøen gir muligheter for naturopplevelser og fritidsaktiviteter i nærmiljøet. I tillegg gir det å ha sjøutsikt gjerne økt bo-kvalitet, uavhengig av om en klarer å bruke strandsonen og sjøen selv. Sjø-utsikt gir øyet mulighet til å hvile, samtidig som det er i kontinuerlig variasjon gjennom værforandringer og årstider.

På tross av at Hillevåg bydel grenser til sjøen, er tilgangen til sjøen og til aktiviteter i strandsonen, svært begrenset. Som vi har sett tidligere i rapporten opplever ikke befolkningen at sjøen er i nærheten, noe som er tankevekkende gitt dets faktiske nærhet. Det kan være flere grunner til dette. For det første går jernbanesporet langs sjøen. Dette danner en barriere mot sjøen ved at det krever overganger eller underganger under sporet for å komme over. Samtidig har også Mariero og Vaulen det samme jernbanesporet langs deler av sjølinjen, uten at det har skapt den samme barrieren. En annen grunn til at det har vært dårlig tilrettelegging av strandsonen for fritidsaktiviteter, kan være at Kvalaberg-området som grenser til sjøen, historisk har hatt mye små-industri, der sjøen har vært en ferdselsvei for frakting av råvarer inn og ferdigvarer ut. Industriområder trenger heller ikke rekreasjonsområder, og vil ofte være blokkert for offentlig ferdsel ved gjerder o.l. Dermed har kanskje beboernes behov for tilgang til strandsonen gått på bekostning av industriens behov. Kanskje vil også det planlagte tog-oppstillingsområdet for BaneNor/NSB nedenfor Flintegata innvirke på i hvilken grad strandsonen blir sett på som egnet for allmenn bruk. Det kan være utfordringer med støy, og å tilrettelegge for god tilgang til sjøen for gående og syklende, om jernbaneanlegget blir omfattende. Her foreligger også planer for den såkalte Esso-tomten, samt boligkompleksene på Paradis, som vil endre områdene som grenser til sjøen og dermed også utbedre tilkomsten. Også de som ikke bor i Hillevåg, men som bruker Hillevåg, uttrykker ønske om å kunne bruke strandsonen mer: «Hillevåg trenger flere uteområder, fine områder som kan tiltrekke folk, sånn som på Vaulen.» En kvinne fra Nord-Afrika sier for eksempel: «Det trengs badeplasser. På Vaulen er det fullt, vi trenger mer sånne plasser».

Sjøutsikt blir sett på som en verdifull faktor ved enhver bolig. Mange av informantene i Hillevåg har også nevnt sjøutsikten som noe som er viktig å bevare når nye boligkomplekser planlegges. «Folk her er positive til nybygg. Folk var engstelige for at de ville ta utsikten. Det kommer de ikke til å gjøre», sier en utbygger. Andre er mer skeptiske: «Sjøen burde være et pre, men det er det ikke, fordi det bygges inn», uttaler en næringsdrivende i Hillevåg. Områdeprogrammet vektlegger også at kystlinjen i Hillevåg har stort potensiale som rekreasjonsområde⁷², og det samme gjør den fysiske

⁷² Områdeprogram for Hillevåg, Stavanger kommune, 2014.

stedsanalysen av Hillevåg utført av Brandsberg-Dahl's arkitektkontor tilbake i 2001.⁷³ I sistnevnte kan vi lese at «De næringsmessige bånd mellom sjø og land ivaretas i dag av industrier som Felleskjøpet og Skretting, mens den allmenne kontakt med strandsonen er sterkt redusert».⁷⁴ Den foreliggende undersøkelsen indikerer at sistnevnte fremdeles er tilfelle i 2018.

Mange både blant befolkningen og næringsdrivende nevner sjøen som en viktig del av Hillevåg, samtidig som de ikke vet hvordan man kan komme seg til den. Det virker som Hillevågs sjøfront «konseptuelt» er del av Hillevågs identitet, men ikke bruken av den. Som vi så i kapittel 7 forstod ikke barna en gang spørsmålet om tilgang til sjøen i Hillevåg. De koblet ikke Hillevåg som et sted med sjøfront. Dette er en indikator på hvor utilgjengelig sjøen i Hillevåg er for allment bruk og i folks bevissthet. Flere som bor i Bekkefaret sier også at de ønsker seg en trygg sti ned til sjøen. Generelt er sjøen et av de samlende temaene i funnene fra undersøkelsen. Veldig mange er opptatt av nærheten til sjøen og tilgangen til sjøen, enten gjennom at de ikke vet hvor den er, eller at de trekker frem sjønærhet som en av fordelene ved Hillevåg, samtidig som de mener tilkomsten er dårlig tilrettelagt.

«Når de bygger blokker her, skal det komme park her ned mot sjøen. Det mangler i dag», sier en nabo og refererer til det kommende boligkomplekset i Hillevågsveien 24 «Mitt Hillevåg». Flere informanter vi har snakket med, uttrykker forventninger til både utviklingen av Esso-tomten, og om bedre tilrettelegging for friluftaktiviteter i tilknytning til sjøen.

Levekårsutfordringer

Enkelte informanter refererer til levekårsundersøkelsen og er klar over hvordan Hillevåg, eller de enkelte levekårssonene, kommer ut på ulike levekårsindikatorer. Her nevnes spesielt sosiale utfordringer i enkelte boområder, og mange opplever, slik kapittel 5 bekrefter, at det er en viss konsentrasjon av kommunalboliger plassert tett. Mange er opptatt av at det er negativt for bydelen om det plasseres for mange kommunale boliger i områder hvor konsentrasjonen allerede er høy. Som vi så tidligere i rapporten var det en familiefar som selv oppgir å være glad i bydelen sin, som samtidig omtaler «Hillevåg som Stavangers søppelplass». Han sier det med et smil og sikter til at Hillevåg mangler talspersoner og at ingen politikere selv bor i Hillevåg. Han mener Hillevåg klart kommer dårlig ut av at politikerne selv bor i ikke-belastede områder, og dermed har stor avstand til og mindre tilhørighet til Hillevåg (se for øvrig kapittel 8). Implisitt blir det da lettere å vedta løsninger som er lite gunstige for Hillevåg.

En som selv ikke bor, men arbeider i Hillevåg, ser flere positive utviklingstrekk. «Det har vært en tøff bydel, som har kommet dårlig ut på levekår. Men når ser vi at det skjer ting. Det kommer nye boliger. Det skal bygges nede ved Paradis og ved Hillevågsveien. Jeg ser en positivitet, som er det som skal gjøre Hillevåg på sikt til en fantastisk kjekk bydel», sier en kvinnelig virksomhetsleder. «Når *Mitt Hillevåg* er begynt så tror jeg at de andre bare følger med etter hvert».

Andre er brennende engasjert i at levekårsutsatte områder bør vies spesiell og langsiktig oppmerksomhet, og at helsestasjoner, barnehager og skoler bør være blant de mest sentrale aktørene i arbeid med områdeløft. «Det er alfa omega at en bydel har en god og sterk skole, og en sterk skole bør være kjernen i levekårsløftet», sier en kvinnelig skoleansatt. Det oppleves som spesielt viktig å ikke forverre ressursfordelingen til skoler i levekårsutsatte områder, samt prioritere andre langsiktige målrettede tiltak som adresserer overordnede forhold som utdanning, folkehelse,

⁷³ HILLEVÅG stedsanalyse, Brandsberg-Dahl's Arkitektkontor, 2001.

⁷⁴ Ibid., s. 24.

inntekt, arbeidsvilkår og kriminalitet. Kvalaberg skole, som for øvrig scorer godt faglig⁷⁵, melder om utfordringer med blant annet høy utflyttingstakt og derav med ressursbelastning som følger med avgang og introduksjon av mange elever gjennom skoleåret. Det er mange nye elever som kommer til og mange som slutter, og skolen har ekstra tiltak rettet inn mot dette. De merker også bydelens mange små leiligheter og boenheter, og at ikke alle elever har plass og ro til å gjøre skolearbeid hjemme.

Mangel på (kulturelle) møteplasser og spisesteder

Et tema som går igjen i bortimot alle intervjuer er mangelen på samlingssteder, både formelle og mer uformelle steder. Når det gjelder hva både befolkning og etablerte virksomheter i området mener *ikke* finnes av møteplasser, men som de ønsker seg, er det mange som nevner en type «*allbrukshus*» som legger til rette for ulike typer aktiviteter og som er åpent for alle, både for de som driver med idrett og de som ikke gjør det. Altså en innendørsarena som legger til rette for flere typer aktiviteter og flere typer samvær, som *aktiviserer på ulike måter*. Noen snakker om et slikt samlingssted som en aula, mulig i tilknytning til Kvalaberg skole, som kan huse større grupper mennesker enn andre rom i bydelen per i dag kan. Ansatte ved Kvalaberg skole har blant annet fortalt at de ved skoleoppvisninger bare kan ha foreldre til de klassene som opptrer på scenen i gymsalen samtidig, mens de andre må vente utenfor pga. størrelsen på fellesrommet/gymsalen deres. Andre snakker om en innendørs idretts- og flerbrukshall. Flere andre beboere snakker om et innendørs rom som kan være Hillevågs samlingssted ved store anledninger, som for eksempel 17.mai. Andre igjen, snakker om et «*allbrukshus*» mer som en ungdomsklubb, et oppholdssted der det er mulig å bare *være*, men også å *gjøre* noe, som for eksempel spille musikk, lese, spille spill, drive sport og annet. Ungdomsklubben som i dag finnes i Bekkefaret bydelshus brukes av mange (nærmere bestemt er besøkstallene: 6352 i 2016, og 4381 i 2017), men det kommer klart frem av undersøkelsen at disse ikke rekrutterer fra Kvalaberg-området av Hillevåg, men hovedsakelig fra Bekkefaret.

En annen kategori møtesteder som veldig mange mener mangler i bydelen er spisesteder og kaféer/restauranter. Det savnes ulike typer kafeer og spisesteder, herunder alkoholfrie serveringssteder. Det er stor etterspørsel etter kafeer og spisesteder på gateplan, og livet disse vil bidra til å skape i gatene. Flere påpeker at flere spisesteder i innendørs kjøpesenter ikke vil være det samme, slik som en indisk mann i 40-årene forklarer det. «Det er ikke trivelig hvis det er på Kilden, der er det mye støy også må vi kjøre for å finne parkeringsplass».

Kulturtilbudet i Hillevåg oppleves av de fleste som for lite, og er klart et område som kan utbedres i forbindelse med videre områdeutvikling. Det kulturelle sentrum oppleves av dem som sogner til Kvalaberg til å ligge rundt Kvalaberg skole, mens handelssentrumet er ved Kilden. Mange mener det bør gjøres mye mer ut av det kulturelle sentrumet. Informanter i alle de tre levekårssonene, og både minoritetsnorske og majoritetsnorske, nevner at de ikke ønsker at sentrum av bydelen skal ha utgangspunkt i handelsaktiviteter, men heller (eller også) i kulturaktiviteter.

⁷⁵ Se for eksempel https://www.aftenbladet.no/lokalt/i/7kqGV/Kvaleberg-pa-bunn-i-levekar_-pa-topp-i-skole. (lest 22.05.2018)

11. Anbefalinger til tiltak og innsatsområder

Stedsanalysen har tatt for seg hvilke forestillinger som eksisterer om Hillevåg, hvilke områder i bydelen som brukes mye og som verdsettes, og hvilke egenskaper som løftes frem som viktige for offentlige samlingssteder og møteplasser, og ikke minst hva som kjennetegner befolkningen i Hillevåg langs utvalgte demografi- og levekårsindikatorer. I tillegg har rapporten omtalt hvordan barn og unge i Hillevåg opplever bydelen sin, og hva de mener kan bli bedre. Avslutningsvis gikk vi gjennom befolkningen og virksomheter som driver med utgangspunkt i Hillevåg sine synspunkt på styrker og svakheter ved Hillevåg, både når det gjelder fysiske og sosiale forhold. Alle disse kapitlene, men da særlig sistnevnte, som omhandler det som oppleves som utfordringer og problemområder, danner grunnlag for dette siste kapittelet som skal komme med anbefalinger til tiltak og innsatsområder i veien videre.

Basert på lokalbefolkningens egne refleksjoner, har rapporten pekt på en rekke styrker og svakheter med Hillevåg. Det fremheves at Hillevåg har nærhet til det meste, og at folk i hverdagen ikke behøver å reise andre steder for dagligdagse gjøremål. For tjenester og funksjoner med lavere besøkshyppighet, som kino og teater, har Hillevåg gode kollektivforbindelser som illegges stor verdi. Av mangler er det mange, uavhengig av alder og nasjonalitet, som påpeker at Hillevåg mangler gode innen- og utendørs møtesteder med flerbruksfunksjoner, samt mer liv på gateplan, herunder flere kafeer og spisesteder. Et eksempel som ifølge flere bidrar til å fylle dette gapet er Lervig Aktiebryggeri. Ved siden av steder hvor salg av mat og drikke står sentralt etterlyses det møtesteder hvor kultur og aktivitet er hovedfokus. Et viktig poeng som går igjen er ønske om at utviklingen bør inkludere og ivareta Hillevågs identitet og struktur. Dette handler om å bevare dagens og fortidens Hillevåg i omformingsprosesser, og innlemme historiske elementer i nye bruksområder (f.eks. allbrukshus). For mange handler dette også om å styrke identiteten og samholdet i bydelen, og at dette kan bidra til at flere vil tale Hillevågs sak i politisk sammenheng, som er en av svakhetene rapporten peker på. Videre viser rapporten at de fleste opplever Hillevåg som en trygg bydel, og at de er fornøyd med friluftsområdene i og rundt Hillevåg. Unntaket er tilgang til sjøen, som i liten grad er tilgjengelig for Hillevågsbeboere tross den umiddelbare nærheten. Et tydelig funn i rapporten er ønske om å gjøre sjøen mer tilgjengelig, både når det gjelder utsikt, og ikke minst i forhold til aktiviteter og møtesteder (badeplass e.l.) som legger til rette for opphold langs sjøkanten.

Vi vil nå bevege oss videre til våre anbefalinger til tiltak og innsatsområder for videre stedsutvikling av Hillevåg bydel, i første omgang konsentrert til Kvalaberg, Bekkefaret og Saxemarka. Anbefalingene baserer seg på befolkningen og virksomheter og lag sine ytringer – skaffet gjennom intervjuer, uformelle samtaler, skriftlige innspill, feltsamtaler og observasjoner, og på sammenstilling av dette kvalitative materialet med demografi- og levekårsstatistikken – og er systematisert og analysert av forskergruppen. Slik sett er anbefalingene forskergruppens samlede vurdering av anbefalinger for veien videre for Hillevåg. Veien videre handler om hvordan Hillevåg bydel skal (få lov til å) utvikle seg fremover, hva som vil være gode tiltak og innsatsområder, og på hvem sine premisser utviklingen vil skje. Noen innspill kan imøtekommes gjennom *strakstiltak* mens andre som krever *langsiktig innsats*. Noen peker mot *fysiske utbedringer* og noen forslag går på *sosiale og kulturelle forhold*. Det kan også være grunn til å presisere at fysiske og sosiale forhold sjelden opererer uavhengig av hverandre.

Vi vil komme med både generelle og konkrete anbefalinger til tiltak- og innsatsområder. Til sist i kapittelet setter vi anbefalingene inn i en større sammenheng, og drøfter dem kort opp mot begreper som gentrifisering, innbyggerinvolvering og sosial ulikhet.

Generelle anbefalinger

Rapporten har avdekket en rekke konkrete ønsker for hva både befolkningen og virksomheter og lag etablert i Hillevåg ønsker seg i den videre utviklingen av bydelen. Av konkrete forbedringer er alt fra allbrukshus og badeplasser til felles møteplasser, lokale butikker og tilgang til sjøen. Når vi legger til grunn de identifiserte utfordringene og opplevde svakhetene ved bydelen, og befolkningens og offentlige, private og frivillige virksomheter sine ytringer, er det mulig å løfte frem noen sentrale egenskaper og kvaliteter ved de tiltakene og ønskene som nevnes. Det betyr at når vi går «bakenfor» de konkrete ønskene, ser vi at de viser til noen mer generelle opplevelser som ønskene er forventet å oppfylle. Dette er gjentakende egenskaper og kvaliteter som er fellesnevnerne for de mer konkrete forslagene. Vi har systematisert og oppsummert disse egenskapene og kvalitetene, og presenterer dem nedenfor. Disse er innspill på mer generelle forhold som oppleves sentrale i Hillevåg og for områdesatsing i Hillevåg.

- **Nabolagsfølelsen.** Det å være del av et større fellesskap, også når man er alene, påpekes av mange. Dette handler blant annet om å skape og bevare en felles stedsidentitet, som oppleves som positiv og meningsfull, og å være del av nabolag som man trives i og kjenner tilhørighet til.
- **Trygghet.** Selv om det er svært få i undersøkelsen som opplever at Hillevåg har utrygge områder, vektlegges trygghet i nærmiljøet.
- **Langsiktighet.** Noen få legger vekt på strukturelle forhold som utdanning og folkehelse, og mener disse bør være sentrale i arbeidet med områdeløft. Utseende betyr mye, men for å løfte en bydel kreves et langsiktig perspektiv.
- **Bevaring av lokal identitet og struktur.** Omformingsprosesser bør ha rot i dagens og fortidens Hillevåg. Dette innebærer blant annet å bevare fysiske uttrykk og artefakter fra Hillevågs historie og innlemme dem i fremtidige løsninger, eller bevare dem slik de er. Hillevåg har en rik historie som mange opplever er viktig å bevare inn i omformingsprosessene som kommer. Innunder dette, er det også mange som løfter frem at det er viktig å bevare det som er skralt og billig, og ikke bytte alt ut til noe «nytt og flott».
- **Fleksibilitet.** En del aktører er opptatt av å «opprettholde slakk», altså å la det være muligheter for fleksibilitet i (utbyggings)prosjekter. Dette er tenkt å gi grobunn for at løsninger kan utvikles og endres i takt med behov, interesser og innbyggernes initiativer.
- **Aktivisering.** Aktivitet, aktivisering og det å tilrettelegge for aktivitet i bydelen påpekes av veldig mange. Dette handler om å styrke aktivitets- og bruksmulighetene i Hillevåg, både for Hillevågsbeboere og innbyggere fra andre bydeler, både organisert og ikke-organisert aktivitet. Møteplasser som aktiviserer er mange opptatt av, og spesielt tilrettelegging for ulike grupper og generasjoners muligheter for aktivisering. Herunder kommer også bevaring og styrking av gode byrom og samlingssteder (og nye samlingssteder som for eksempel et allbrukshus).
- **Gateliv.** Mange ønsker mer aktiviteter i sentrale Hillevågsgater, rundt torget og langs Hillevågsveien spesielt. Det etterspørres flere lokale butikker som har sterk(ere) identitet i nabolaget (sterkere enn kjedebutikker kan ha, jfr. «Haldor i bua» og nabolagsbutikker som man oppsøker for mer enn å handle.)
- **Bærekraftig mobilitet.** De fleste opplever trafikk- og støysituasjonen i Hillevåg som sjenerende, og ønsker mindre kø- og biltrafikk, samt tryggere ferdsel for gående og syklist.

Felles for mange av ønskene, er at de må inkludere ulike aldersgrupper, religiøse tilhørigheter og interesser, og være mest mulig tilgjengelige, uavhengig av økonomi. Det betyr ikke at alt trenger å være for alle. Som lokalsenter er det ønskelig at Hillevåg er «alles» Hillevåg, samtidig som lokalbefolkningens behov for identitet, tilhørighet og egenart dekkes. Slike oppsummeringer av hvilke egenskaper og kvaliteter som forener og ligger bakenfor ytrede ønsker og behov, kan regnes som innspill til Stavanger kommune om hva som anses som viktig og ønskelig i fremtidig utvikling av Hillevåg på et generelt nivå. De kan være med å danne en basis å vurdere nye tiltak opp imot. Fra disse generelle anbefalingene går vi videre til våre konkrete anbefalinger til tiltak og innsatsområder for videre utvikling av Hillevåg.

Konkrete anbefalinger

Nedenfor vil vi gå gjennom forslag til konkrete tiltak og anbefalinger for videre utvikling og områdesatsing i Hillevåg bydel. Forslagene baserer seg på den samlede kunnskapen vi har skaffet om befolkningen i Hillevåg og virksomheter og lag etablert i området sine ønsker og behov for fremtiden. Forslagene omhandler både fysiske og sosiale utbedringer.

«Hillevågsguiden»

Det anbefales at det utarbeides en oversikt over hva som finnes av tilbud, aktiviteter, tjenester og steder å oppsøke i Hillevåg per i dag. Oversikten bør inneholde kategorier som næringer og foretak, handel og service, kulturtilbud, arrangement, gallerier/atelier, rekreasjonsmuligheter og turruter, og aktiviteter for og med barn.⁷⁶ Guiden bør utformes slik at den er nyttig for de som bor i Hillevåg, som en praktisk og inspirerende oversikt over hva som finnes i deres egen bydel og hvordan de kan bruke og eventuelt utvide sin egen bruk av bydelen sin. Guiden kan også brukes til å informere og skape grunner for de som ikke selv bor i bydelen til å bruke Hillevåg, for eksempel gjennom at de får kjennskap til hvilke turruter eller servicetilbud som finnes. Guiden kan bli en synliggjøring av hva som finnes i bydelen samlet sett, og vil potensielt bidra til at lokale aktører og virksomheter får mer kjennskap til hverandre, og gjør mer bruk av hverandre lokalt. Guiden trenger ikke hete «Hillevågsguiden», det er bare et forslag. Den bør utformes slik at den gjøres tilgjengelig både i papirformat og digitalt på aktuelle nettsider.

«Allbrukshus»

I mange stedsanalyser løftes aktivitetshus/all-aktivitetshus frem.⁷⁷ Men det er også ofte ulike meninger om slike hus skal være til for spesifikke grupper, eller for alle. I samtaler med befolkningen og virksomheter i Hillevåg, er det mange som har ytret ønsker om et slags allbrukshus, et nytt samlingssted som rommer muligheter for ulike typer aktiviteter og store grupper. Flertallet av dem vi har intervjuet løfter frem et slikt hus eller et slikt samlingssted, men de bruker ulike ord og det tillegges ulike funksjoner (allbruk, flerbruk, open house, allaktivitetshus, samlingsrom, aula). Allbrukshuset etterspørres på tvers av aldersgrupper, nasjonaliteter og fra ulike interessegrupper. Mange snakker om et hus som er åpent for alle, både for dem som ikke driver med idrett og dem som gjør det. Huset bør være sportsklubbuavhengig og religionsuavhengig. Bekkefaret bydelshus har til dels samme funksjonen flere ser for seg vil være relevant for et

⁷⁶ Det er utarbeidet en rikt illustrert turguide for barn for området Hillevåg, under navnet *Luftturen Hillevåg for kids*. Bydelsguiden som er myntet på barn er utarbeidet på privat initiativ med støtte fra Stavanger kommune, Rogaland Fylkeskommune og Lyse. Den inneholder tips til leker, turer og aktiviteter i området Hillevåg, Ullandhaug, Mariero, Åsen, Saxemarka m.m. En eventuell Hillevågsguide bør ses i sammenheng med denne. Se www.luftturen.no for mer informasjon.

⁷⁷ Se for eksempel sosiokulturell stedsanalyse av Tøyen i Bydel Gamle Oslo, Brattbakk og Hagen m.fl., 2015, s. 107-109.

allbrukshus, mens andre ønsker seg noe større og annerledes. Bekkefarets bydelshus har også kapasitetsproblemer grunnet stor pågang og etterspørsel. De rekrutterer heller ikke bredt fra Kvalaberg levekårssone, og mange i Kvalaberg-området opplever ikke Bekkefarets bydelshus som «deres». «Et slikt hus bør ligge i kjernen av Hillevåg», sier en mann som sogner til Kvalaberg, og sier at for han er kjernen i Hillevåg rundt Kvalaberg skole. «Et slikt hus trenger ikke være for dyrt», sier en skoleansatt, og er mest opptatt av hvilke *aktiviteter* som legges til rette for og hvordan en kan få til *lav terskel for deltagelse i praksis*. To menn som er aktive i frivillige virksomheter i bydelen, er enige i dette, og sier: «Det er mobilisering av menneskelige ressurser som vil være det essensielle» for et slikt hus. Andre har ytret ønske om at et bygg av denne typen bør inneholde en scene som kan huse større offentlige arrangement (skoleavslutninger, fellesarrangement, 17.mai-feiringer), samtidig som det huser mange andre funksjoner. Bygget bør kunne romme større arrangementer og samtidig kunne deles i mindre enheter og funksjoner.

En prioritering av et slikt hus ville gi et tydelig signal om at Hillevåg er et eget sted og at stedet prioriteres. Et allbrukshus som er stort nok til å romme mange aktiviteter og sosiale funksjoner kan bidra til å samle Hillevåg som et sted lokalbefolkningen og andre kan ta aktivt i bruk og se på som sitt. Et slikt bygg må oppleves som viktig og som en satsing.⁷⁸ Det trenger, som flere informanter sier, ikke å være et veldig flott og kostbart bygg. Her er også en håndfull som presiserer at de ikke ønsker at handel skal utgjøre utgangspunktet for et samlingssted og en kjerne, men snarere sosiale og kulturelle aktiviteter og samvær. Et allbrukshus vil slik kunne bidra til å skape, eller videreutvikle, et kulturelt og sosialt sentrum av Hillevåg. Både minoritetsnordmenn og majoritetsnordmenn yrter ønsker om flere og større innendørs samlingssteder.

Det anbefales derfor å utrede mulighetene for en variant av et allbrukshus. Innspillene som er fremkommet i denne rapporten bør tas med til vurdering, men viktigst er det at et slikt hus utformes i tett samarbeid med innbyggerne i Hillevåg. En eventuell realisering av et allbrukshus kan være et såkalt samskappingsprosjekt der kommunen, bydelsutvalget, innbyggerne, næringsdrivende, kulturaktører, lokale kunstnere og andre interesserte, sammen diskuterer og fremmer forslag om bygg, utforming, innhold og aktiviteter, funksjonsmuligheter, plassering, ansvarsfordeling, bemanning og drift m.m. Godt fungerende samarbeidsprosesser, felles utløp for kreativitet, samarbeid om en felles sak og innflytelse på realiseringen, vil være sentralt. Hvis det finnes enkeltsaker det er spesielt viktig å gjøre alvor av innbyggerinvolvering, så er utredning om et felles allbrukshus en av dem.

Spisesteder

Bortimot alle vi har snakket med og intervjuet har sagt at de ønsker seg flere spisesteder og kafeer i Hillevågsområdet. Det burde slik ligge godt til rette for næringsaktører i dette segmentet til å etablere seg. Befolkningen savner både steder man kan drikke en kopp kaffe, plasser som er alkoholfrie, og ulike typer serveringssteder/restauranter. Per i dag finnes Patriotens bistro, Fredrik's, Lille Kina, og noen kafeer og restauranter på Kilden kjøpesenter (for eksempel NB Sørensen og Dolly Dimples). Spesielt understrekes det at kafeene og spisestedene bør ligge på gateplan, slik at det er mulig å sitte ute å drikke kaffe eller spise, og slik at det blir mer liv i by(dels)bildet. Ingen av tilbudene som finnes per i dag åpner for dette. Både lokaliseringen av slike spisesteder og hvordan de utformes som publikumsrettede, med tilgjengelige og åpne fasader vil

⁷⁸ Se for eksempel utbygging og videreutvikling av Ny-Krohnborg skole på Damsgård, som etter utbygging løftes frem som et moderne bydelscenter. Se:

<https://www.bergen.kommune.no/hvaskjer/tema/omradesatsing/9538/article-153273> og <http://arkitektgruppen-cubus.no/prosjekt/nye-nykrohnborg-skole> (hentet 30.04.2018)

være avgjørende. Helt konkret foreslo en kvinne med voksne barn å plassere en uterestaurant/kafé i solveggen ved Hillevåg torg. «Vi trenger mer miljø utendørs, et treffsted vi kan sitte i solveggen». Kafeen vil da vende ut mot torget og ikke mot en trafikkert vei, og kan slik samtidig være med å skape aktivitet på torget. Det anbefales derfor at Stavanger kommune legger spesielt til rette for, og stimulerer til, næringsutvikling av denne typen i Hillevåg.

Illustrasjon: Espen Birkedal

Tilgang til sjøen

Et annet tydelig funn er at Hillevågsbeboere ikke opplever at sjøen er i nærheten og at tilgangen er svært begrenset. Sitater som «Hvordan kan du komme ned til sjøen, da?» (se kapittel 6 og 10) underbygger dette funnet. Dette er tankevekkende gitt dets faktiske nærhet og bør være sentralt i planprosesser og prosjekter som vedgår den fysiske utformingen av Hillevåg i tiden fremover. Beliggenheten ved sjøen er et aktivum ved Hillevåg som er lite utnyttet, og som har potensial til å oppfylle flere av de egenskapene innbyggerne påpeker som viktige for god livskvalitet: som nærhet til natur, steder å være sammen, steder som passer for ulike alders- og interessegrupper, og gratis tilgang. Dette handler både om å åpne opp for mer sjøutsikt og å tilrettelegge for aktiviteter i nærhet til sjøen, eksempelvis badeplass som påpekt tidligere i rapporten. Turløyper langs sjøen, som en forlengelse av turveien langs Hinna, Vaulen og Mariero kan også tilrettelegge for mer aktivitet og «mer folk ute». Å ta i bruk sjøen som en viktig ressurs for livskvalitet i Hillevåg, anbefales å stå høyt på prioriteringslisten i det videre arbeidet med områdesatsing i Hillevåg.

Tidsskriftkafé

Basert på ønskene om samlingsplasser og kafeer som har lav terskel for å delta og gå inn på, anbefaler vi at det utredes muligheter for opprettelse av en tidsskriftkafé. For å sikre lavest mulig terskel for deltagelse kan dette være en kafé som er delt kafé – med salg av kaffe og diverse – og delt tidsskriftkafé – der man ikke trenger å kjøpe noe for å oppholde seg. Tilbud av tidsskrift og

aviser fra de steder og verdenshjørner befolkningen i Hillevåg representerer (gjengitt i kapittel 5) og i samråd med befolkningen, kan gjøre et slikt sted attraktivt for mange. Ikke minst vil det gi mange en legitim grunn til å oppsøke kafeen. At man ikke trenger å kjøpe noe for å oppholde seg i tidsskriftkafeen, kan redusere antall eksklusjonsfaktorer, legge til rette for hyppig bruk og gjøre til at større deler av befolkningen kan kjenne stedet som sitt. Det vil kunne bli en ny møteplass i bydelen. Vi vet fra erfaringer med folkebibliotekene at slike tilbud tiltrekker mange. Tanken med å tilrettelegge for en mer tradisjonell kafé, eller kaffebar som det ble hetende en gang på 2000-tallet, er at dette er det også ytret sterke ønsker om fra mange ulike befolkningsgrupper og personer som bor og jobber i Hillevåg. Om det blir mulig å fritt ta med seg kjøpte varer over i tidsskriftkafeen, vil en antagelig inkludere enda flere interesserte og brukergrupper. Vi tenker en tidsskriftkafe kan favne bredt og appellere til og inkludere ulike aldersgrupper, nasjonaliteter og interesser.

Bibliotekfilial i Hillevåg

Potensielt i tilknytning til en slik tidsskriftkafé, anbefales det å utrede muligheten for å gi Hillevåg en bibliotekfilial. En bibliotekfilial er et servicetilbud som passer godt inn som tiltak for å imøtekomme de kvalitetene ved møteplasser som mange i Hillevåg etterspør. En bibliotekfilial er en gratis tjeneste, det kan være et sted for fellesskap, men også for privat bruk, for opplevelser og arrangement. Tilbudet vil ikke være aldersbetinget, og det vil imøtekomme ønsker om fleksibilitet som er ytret i det et bibliotek har mange ulike funksjoner (studieplass, treffsted, tilgjengeliggjøring av lesestoff og bøker, arrangement m.m.). Om en bibliotekfilial ble lokalisert sammen med en tidsskriftkafé (og evt. et allbrukshus) ville det bidra til å konstruere et tyngdepunkt for kulturelle og sosiale aktiviteter i Hillevåg, og det vil kunne virke identitetsbyggende. Aktører i handelsnæringen har også spilt inn at de ivrer for dette. En bibliotekfilial kan være et supplerende tilbud til bibliotekstjenestene i Stavanger sentrum, heller enn en «kopi». Poenget vil være å bidra til økt livskvalitet, større bredde i aktivitetstilbudet og flere gode møteplasser.

Videreutvikling av Hillevåg torg

Det ligger et stort og uutnyttet potensial i Hillevåg torg, og vi anbefaler at det utredes hvorvidt og hvordan Hillevåg torg kan videreutvikles. Planprosessen frem til dagens torg viser etter hva vi kan forstå et generelt lavt nivå av tidlig og aktiv deltakelse.⁷⁹ En evt. ny prosess burde starte med en grundig behovsanalyse som kartlegger torgets rolle (storstue, handel, Kildens hage, lekeplass m.m.), og prosessen bør være preget av tidlig, aktiv og reell deltakelse fra lokalbefolkningen. Slike prosesser kan være utfordrende å fasilitere, men det finnes litteratur og kunnskapsopsummeringer som viser hvordan ulike former for innbyggerinvolvering og medvirkning kan foregå i kommunale beslutningsprosesser.⁸⁰ I en rapport om innbyggerinvolvering understrekes det klart at det ligger en demokratisk merverdi i å klare å skape folkelig engasjement rundt lokale saker og utviklingsprosesser, og potensiale for bedre samfunnsutvikling når flere enn de folkevalgte er med på å diskutere hvordan bydelen eller området skal utvikles.⁸¹ En sentral del av arbeidet med

⁷⁹ Bestillingen av torget ble tilsynelatende gjort av Stavanger Kommune uten særlig behovsanalyse og brukerinvolvering. Til tross for motstridende anbefalinger fra entreprenøren ble torget veldig åpent. Dette fremkommer i alle fall i intervjuer med involverte om oppgraderingen av Hillevåg torg utført av en bachelorstudent ved Byplanlegging ved Universitetet i Stavanger.

⁸⁰ Se for eksempel rapporten *Medvirkning med virkning? Innbyggermedvirkning i den kommunale beslutningsprosessen*, av Klausen m.fl., 2013.

⁸¹ *Ibid.*, s. 172.

innbyggerinvolvering og deltakelse er å reflektere over *hvorfor* man ønsker å inkludere, *hvem*, og *når* i prosessen man ønsker innspill.⁸²

Noen av utfordringene ved Hillevåg torg er at selve torgområdet er omgitt av vei på tre sider. På den fjerde siden er det en forholdsvis lukket bakside av et kombinert bolig- og næringsbygg. Siden byggene på de andre sidene ligger adskilt med forholdsvis trafikkerte veier, er det lite kontakt mellom for eksempel Kilden og det oppgraderte torget. For at torget skal brukes mer enn i dag, må det ha noen attraksjoner som tiltrekker barn og voksne. Ideelt sett burde bygget som vender mot Hillevågsveien også åpnes opp mot torgsiden der utekafeer og bakeri kunne ha uteservering deler av året. Som vi har sett tidligere i rapporten er det flere Hillevågsbeboere som ønsker seg dette.

Aktivitet og aktivisering er ord som nevnes ofte av befolkningen og virksomheter når de snakker om møteplasser og samlingssteder. Møteplasser som evner å aktivisere ulike befolkningsgrupper, og som i tillegg har den MÅ-faktoren som vi har referert til tidligere i rapporten. Flere setter offentlig planlegging som har form som «fancy tegninger der arkitekter har fått boltre seg fritt» – områder som gjerne kan bli «fine å se til» – opp mot gode bruksnyttige fellesområder som aktiviserer. Det er ønskelig at torget i langt større grad enn i dag legger til rette for opphold, lek og fysisk aktivitet, og at det evner å bli et møtested som treffer på tvers av generasjoner og livsfaser.

Kartundersøkelsen vi gjennomførte på torget viste interessant nok at Kilden, som er et kommersielt senter, og ikke Hillevåg torg, som er et offentlig rom, anses for å være kjernen eller det mest representative stedet i Hillevåg. Bydelens behov for et velfungerende lokalsenter som i mindre grad er preget av kommersielle aktiviteter, og i større grad inviterer til samvær på offentlige steder, synes åpenbart.

Hillevågsveien

Å forbedre trafikksituasjonen (høyt trafikkvolum, kødanning og trafikkstøy) i Hillevåg uten å minske fremkommelighet og tilgjengelighet med bil er utfordrende. Men det er mulig at introduksjonen av bomringer i Stavangerregionen i 2018 vil ha en generell minskende effekt på bilbruken. Hillevågsveien oppfattes som en sterk og tydelig kollektivakse som tilbyr gode forbindelser til Stavanger sentrum og Sandnes, noe som må vernes om. Samtidig kan kollektivtilbudet med fordel utvides, særlig der det ikke sammenfaller med bybåndet mellom Stavanger og Sandnes (dvs. mot Ullandhaug, Madla, Forus m.m.).

I tillegg kan det være et behov for å oppgradere de estetiske-visuelle og funksjonelle kvalitetene langs Hillevågsveien. Som hovedferdselsåre fra Stavanger sentrum mot sør, burde veien ikke bare legge til rette for høy trafikkgjennomstrømning, men også for menneskelige kvaliteter som publikumsrettete funksjoner og aktive fasader, samt en form for funksjonsblanding som kan legge til rette for at veien får mer preg av heldagsbruk. Videre burde støyskjermingen oppgraderes både med tanke på å skape varierte veifasader og med å redusere barriereeffekten, det vil si å øke den visuelle og mentale forbindelsen til det som ligger bak. Som vi har sett oppleves Hillevågsveien som en barriere, selv om mange underganger oppleves som et positivt tilskudd, men i videre bydelsutvikling vil det være viktig å integrere nabolag på de to sidene av Hillevågsveien, og sørge for tverrforbindelser der det er hensiktsmessig. Barrierer som danner mentale avgrensinger eller hinder for bydelens gangbarhet bør holdes på et minimum.

⁸² Ibid., s. 167.

Bærekraftig mobilitet

Hillevåg har unike forutsetninger til å være en rollemodell for mobilitetsutvikling i Stavanger regionen, gitt sin nærhet til Stavanger sentrum og andre arbeidsplasskonsentrasjoner, samt lokaliseringen i bybåndet med sterkt kollektivtilbud mot Sandnes, i form av tog med dobbeltspor og bussveien. Direkte tilgang til E39 og sykkelstamveien gir gode forbindelser mot Forus. I tillegg ligger særlig Saxemarka, Bekkefaret og Kvalaberg innen kort og dermed gangbar avstand til et vidt kommersielt tilbud i området rundt Kilden. Når bomringen inn til Stavanger sentrum grenser rett mot Hillevåg, kan dette medføre at flere lar bilen stå på vei mot nord. Sammen med en høy andel mindre boliger (for eksempel utgjør nærmere 33 % av boligmassen i Kvalaberg levekårssone 1-2 roms boliger, se kapittel 5) og lavt bilhold kan dette være gode utgangspunkt til å promotere bærekraftig mobilitetsutvikling, der mye av lokale og regionale reiser kan foretas til fots, med sykkel eller kollektivt. Dette forutsetter at lokalbefolkningens behov dekkes av kollektivtilbudet (for eksempel til Ullandhaug, UiS/SUS) og at det finnes gode gang- og sykkelforbindelser til viktige målepunkt, herunder også internt i Hillevåg.

Entreprenørånd og fleksibilitet

Et trekk ved Hillevåg er at mye av områdeutviklingen har vært drevet av lokale industriaktører, tomteiere og privatpersoner, og at disse har funnet løsninger sammen. Det «lappeteppet» av industri- og handelsaktivitet som lokalhistoriker Jan Gjerde (2018) beskriver fra 1940-1960 -tallet, har antakelig bidratt til en entreprenøriell tilnærming, der interessenter selv tar initiativ til utvikling av næringsaktivitet og lokalutvikling. Dette er en kompetanse og kultur som er verdifull for å få til utvikling i et område, og noe som også kan være en viktig faktor for områdeutviklingen i Hillevåg. På den andre siden kan de private initiativene føre til at «ingen» tar ansvar for helheten. Hva fører den enkelte aktørs planer til, for utviklingen av Hillevåg som bosted, arbeidssted og hjemsted? All utvikling er med på å videreutvikle Hillevågs identitet, men det betyr ikke at alle som bidrar med utvikling i Hillevåg, er bevisste dette. Det som er viktig i forhold til «entreprenørielt drevet områdeutvikling», er at man også tenker på områdene mellom de utviklede områdene, og at disse også står i en sammenheng til eksisterende bygg og områder. Opplevelsen av sted handler i stor grad om «livet mellom husene». Å skape muligheter for «gode liv mellom hus, veier og næring», krever helhetstenkning. Det innebærer ikke nødvendigvis at offentlige aktører skal styre utviklingen veldig strengt. Heller ikke at de kun skal stille «rekkefølgekrav» til det enkelte prosjekt. Derimot kan og bør kommunen være en hovedaktør i å invitere beboere, brukere av, og næringsaktører i Hillevåg med på felles utvikling av Hillevåg. Kommunen oppleves av mange næringsaktører i Hillevåg som noe fraværende. De mener kommunen kan være en mer aktiv aktør, både som tilrettelegger og som meningsbærer i utviklingen av Hillevåg. Ideelt sett bør dette kobles med de initiativer og den entreprenørielle ånd som finnes både hos privatpersoner og næringsaktører. For å legge til rette for å videreutvikle disse typer initiativ, kan det være behov for å gi rom for inkrementell utvikling og ikke-planlagte initiativer over tid som del av områdeutviklingen. Hillevågs mangfold kan lettere forsvinne om «alt» blir planlagt i en helhet. Da kan det bli for «striglet», som en informant uttrykte det.

Mindre materielle og større strukturelle forhold

En sentral utfordring i områdesatsinger er forholdet mellom mindre og gjerne forskjønnende tiltak på den ene siden, og større strukturelle samfunnsutfordringer på den andre siden. Kritikkk som rettes mot områdesatsinger er ofte om offentlige aktørers vekting og prioritering av dette forholdet. Mange av de strukturelle forholdene og tematiske innsatsområdene som omtales i forbindelse med områdesatsinger – som barnefattigdom, inntekstskjevheter og forskjeller i

boligsammensetning – krever samordnet innsats fra flere politikkområder for å endre omfordelingen av samfunnets ressurser på et overordnet plan. Ingar Brattbakk og Bengt Andersen skriver for eksempel at de viktigste tiltakene for å motvirke barnefattigdom og uheldige oppvekstvilkår retter seg mot både nasjonal familie-, oppvekst- og utdanningspolitikk, skatte- og inntektspolitikk, arbeidsmarkedspolitikk, og bolig-, helse- og omsorgspolitikk.⁸³ Men mindre, og mer konkrete tiltak, vil også være sentrale i områdeutvikling. Oppgradering av fasader, bedret belysning, redusering av søppel og mer beplantning kan ha positiv effekt på trivsel og bomiljø. Men åpenbart: de har liten effekt på inntektskjevheter og utdanningsnivå. Sentralt i områdesatsinger vil slik sett være en bevissthet om og strategi for vekting og prioritering av mindre, kortsiktige og forskjønnende tiltak på den ene siden og større, langsiktige og strukturelle utbedringer som griper inn i flere politikkområder på den andre siden.

I rapporten om oppvekststedets betydning for barn og unge konstaterer Brattbakk og Andersen med at ulike lokalmiljø gir ulike muligheter for barn og unge, og at nabolaget som påvirkningsfaktor for trivsel og utvikling både kan representere en ressurs og en utfordring.⁸⁴ Fra en rekke norske og internasjonale studier er det vist at «mens noen får drahjelp av oppvekststedet sitt får andre redusert sine muligheter».⁸⁵ Forfatterne bruker begrepet nabolageffekter om antagelsen om at trekk ved oppvekststedet til barn og unge kan påvirke deres muligheter videre i livet. Vi vet fra mange ulike typer studier at sosial bakgrunn påvirker livssjanser i størst grad⁸⁶, men rapporten til Brattbakk og Andersen viser at nabolaget – altså det nære bomiljøet, skolen og nærmiljøaktiviteter – også klart påvirker barns utvikling og sosiale mobilitet.⁸⁷ De viser blant annet at nabolageffektene varierer med alder: «de minste barna påvirkes minst, men fra førskolealder og oppover påvirkes barna i økende grad i takt med at deres aksjonsradius utvides og med økende bruk av lokale lekeplasser og institusjoner som barnehage, skole og fritidstilbud».⁸⁸ Et annet sentralt funn fra rapporten er at barn fra familier med lavere sosioøkonomisk posisjon påvirkes sterkere av nabolaget enn dem med høyere sosioøkonomiske posisjoner, altså at nabolageffekter og positive elementer i nabolaget slår bedre ut for barn og unge som kommer fra hjem med lavere utdanning og inntekt. Ut fra dette kan vi anta at det vil være gevinst å hente av målrettede tiltak mot å heve levekårene i de mest utsatte nabolagene og å skape sosiale blandede nabolag.

Forhold mellom større strukturelle utfordringer og skjevfordelinger, og mindre, materielle og forskjønnende tiltak og utbedringer, er relevant å ta innover seg også i Hillevågs tilfelle. Vi har i denne rapporten sett at Kvalaberg skiller seg negativt ut langs flere levekårsindikatorer sammenlignet med andre levekårsoner i Stavanger, og kommunen som helhet. Eksempelvis bor 32,8 prosent av barna i Kvalaberg i lavinntektshusholdninger sammenlignet med 13,3 prosent som er snittet for kommunen. Levekårsoner som Stokka, Jåttåvågen, Madlamark og Sandal har barnefattigdom på under 5 prosent. Andre forhold som vedgår strukturelle skjevheter er boligsammensetning og utdanning- og inntektsnivå. Boligsammensetningen i Kvalaberg kjennetegnes av flere mindre og rimelige boenheter som gjerne er spesielt egnet til husholdninger med begrenset økonomi. Dette er til dels reflektert i medianinntekten i Kvalaberg, som er omtrent 85 000 lavere enn medianinntekten i kommunen, og lavest blant samtlige levekårsoner. Inntektsnivået i Kvalaberg kan blant annet knyttes til et generelt lavere utdanningsnivå enn

⁸³ Brattbakk og Andersen 2017, s. vii.

⁸⁴ Ibid., s. v.

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Se feks. Faber m.fl. 2012, Fekjær og Birkelund 2009 og Bourdieu og Passeron 1990 [1970].

⁸⁷ Brattbakk og Andersen 2017.

⁸⁸ Ibid., s. vi.

omkringliggende levekårsoner, samt at levekårsonen har en relativt stor andel sosialhjelpsmottakere. Det er flere komplekse årsakssammenhenger som gjerne fører til at lav score på enkelte levekårsindikatorer får en negativ innvirkning langs andre indikatorer. I Hillevåg sitt tilfelle er det spesielt tre levekårsindikatorer som er viktige for utviklingen av bydelen: 1) *utdanning*, 2) *boligsammensetning*, og 3) *konsentrasjon av kommunale boliger*. Utdanning er en basisindikator som påvirker fremtidige jobbmuligheter, inntekt og (lokal)politisk interesse. Grunnlaget for utdanning starter allerede i barnehagen og ikke minst når barna begynner på skolen, noe som er påpekt blant enkelte informanter tidligere i rapporten. En annen basisindikator er boligsammensetningen da dette i stor grad påvirker hvor ulike sosioøkonomiske grupper bosetter seg, og i hvilken grad tilgjengeligheten til boliger vil føre til stort gjennomtrekk og lite stabilitet i for eksempel skolen. Som nevnt ovenfor, bør boligsammensetningen kunne tiltrekke familier med ulik sosial, økonomisk, kulturell og aldersmessig bakgrunn, for å tilrettelegge for positive nabolagseffekter. Heterogene nabolag er særlig viktig for barn som kommer fra hjem med lavere utdanning og inntekt, da denne gruppen påvirkes sterkere enn de i motsatt ende av skalaen.⁸⁹ Tilsvarende viser forskning på rus og bomiljø at boligkonsentrasjoner (homogenisering av grupper) skaper betydelige utfordringer for den enkelte å overkomme rusproblemer på grunn av umiddelbar nærhet til rusmiljøet.⁹⁰ Relatert til boligsammensetningen er det verdt å nevne den høye konsentrasjonen av kommunale boliger i Hillevåg sammenlignet med andre bydeler. Utbyggingen av kommunale boliger i Hillevåg, særlig Kvalaberg og Saxemarka, men også omkringliggende levekårsoner (se figur 13), er et eksempel på homogenisering. I dette tilfellet innebærer det at enkelte grupper utgjør en relativt stor andel av befolkningen sammenlignet med andre, noe som ikke nødvendigvis vil være positivt for nabolagseffekten.

Det vil også være forhold en områdesatsing ikke klarer å adressere alene. Som det konkluderes i den sosiokulturelle stedsanalysen av Tøyen bydel i Oslo, er det mange forhold som ligger utenfor de virkemidler som områdesatsinger og bydelen rår over.⁹¹ Dette er for eksempel politiske og strukturelle forhold som påvirker bydelsnivået og levekår fra både globalt, nasjonalt og regionalt nivå, selv om årsakene til sosial ulikhet og forskjeller i levekår også påvirkes av det lokale nivået.

To tiltak som adresserer det overordnede strukturelle politisk-økonomiske nivået, som kan legges til våre tidligere konkrete anbefalinger, er å arbeide for at ikke ekstraordinære bevilgninger som gis i forbindelse med områdesatsinger erstatter eller går utover ordinære bevilgninger, samt å kontinuerlig sette fokus på at det ikke gjøres vedtak som kommer uheldig ut for bydelen områdesatsingen rettes mot. To anbefalinger som lanseres avslutningsvis i stedsanalysen fra Tøyen er å stoppe Tøyenfiendtlige politiske vedtak, og å ikke kutte i de ordinære midlene til Tøyen.⁹² Dette er viktige påpekninger i områdeutviklingsprosesser generelt, og viktig å løfte frem også for Hillevåg. Spesielt sentrale er disse punktene for Hillevåg siden rapporten har vist at Hillevåg mangler politiske talspersoner som har spesielle blikk for bydelen i sentrale beslutningsorgan.⁹³

Vi vil derfor legge til følgende anbefalinger til tiltak og innsatsområder som bør prioriteres i forbindelse med områdesatsingen i Hillevåg:

- Aktivt arbeid for å forhindre vedtak som gir uheldige konsekvenser for Hillevåg

⁸⁹ Ref. Brattbakk og Andersen 2017.

⁹⁰ Vassenden, Bergsgard og Lie 2012, s. ix.

⁹¹ Brattbakk og Hagen m.fl. 2015, s. 151.

⁹² Ibid., s. 152.

- Unngå kutt i ordinære midler som følge av at det tildeles midler til områdesatsing

Et aktuelt eksempel på et vedtak som kan komme uheldig ut for Hillevåg er saken om disponering av midler mot barnefattigdom i Kommunalstyret for levekår i Stavanger kommune, behandlet 22.05.2018 (ref. sak 32/18). Her løftes Storhaug, Hundvåg og Kvernevik frem, mens Hillevåg (eller Kvalaberg) ikke har en fremtredende plass. Det uheldige for Hillevåg i denne sammenheng er at det er en form for usynliggjøring av bydelen i en sak der den kunne vært langt fremme på prioriteringslisten. Det betviles ikke at bydelene som løftes frem trenger ressursene som foreslås disponert til dem, med det kan samtidig understrekes at levekårssoner som er prioritert for områdesatsing bør vurderes høyt på prioriteringslisten uavhengig av om de har ivrige talspersoner.

Det kan også tenkes at forholdet mellom kortsiktige synlige og større strukturelle tiltak får en vektning mot førstnevnte i rapporter som denne og i involveringstiltak i forbindelse med bydels- og områdeutvikling, både på grunn av forskingsdesign og på grunn av at kortsiktige, mindre og synlige tiltak er lettere å gripe til for folk når de blir spurt om ønsker for fremtiden. Hver og en av oss har sjelden oversikt over det totale bildet av faktorer som påvirker vår livssituasjon og hvilke tiltak på system- og strukturnivå som ville påvirket disse forholdene positivt. Her er som oftest en lang rekke sosiale, institusjonelle og kulturelle forhold som er utenfor folks bevissthetshorisont (og i alle fall hva man rekker innom i intervjuer). Dette betyr at disse institusjonelle og overordnede forholdene ikke nødvendigvis nevnes eller løftes frem i intervjuer av denne typen. I byutvikling betyr det for eksempel at på spørsmål som angår hva som ønskes prioritert for at nærskolen blir bedre, er det sjeldnere ressursfordelingsmodeller og målrettede tiltak mot reproduksjon av sosial ulikhet nevnes, og oftere mer konkrete forhold som utbedret skolevei, flere lærere og ny fotballbane. Slik sett kan det bli et misforhold mellom mer abstrakte og strukturelle forhold på den ene siden, og mer konkrete, mindre og materielle forhold på den andre, når det er snakk om involvering av befolkningens perspektiver og synspunkt i by- og områdeutvikling.

Avslutningsvis og rettet mot Hillevåg handler dette om at en rekke levekårsutfordringer krever målrettet og kontinuerlig arbeid med lang tidshorisontrettet rettet mot strukturelle forhold, heriblant demografiske endringer gjennom styrt boligsammensetning, og langsiktig fokus på faglige- og sosiale arenaer som barnehage og skole, samt utbedring av inntektsskjevheter. *Samtidig* bør satsinger som går på konkrete livs- og trivselsforbedrende tiltak som allbrukshus, tilrettelegging for spisesteder og kafeer, fysisk utbedring av tilkomster til sjøfronten m.m. utredes og prioriteres.

Kritikk mot områdesatsinger

Kritikk mot områdesatsinger kommer gjerne – om det ikke formuleres som generell kritikk av gentrifisering – ofte som kritikk mot at tiltakene i for stor grad er rettet mot kortsiktige og synlige grep (ref. blomsterkasser, malingsstrøk, mer belysning o.l.), mens de større innsatsområdene som vil bidra til bedret livssituasjon og levekår på lengre sikt- og på et dypere og mer strukturelt plan, ikke prioriteres (som omtalt ovenfor). Dette kommer for eksempel til overflaten i kritikk rettet mot Tøyenløftet i Oslo, fremmet av lærer i videregående skole og forfatter Assad Nasir. Han skriver i en kronikk i Dagbladet: «Uavhengig av hvor «fint» Tøyen har blitt, er Tøyenløftet en katastrofe for de som har minst fra før».⁹⁴ Han refererer i kronikken til dokumentaren *Brennpunkt* vist på NRK⁹⁵ som omhandler Tøyenløftet, og målbærer selvsagt sitt eget syn på saken, og her er viktig å understreke at Tøyen og Hillevåg ikke nødvendigvis er sammenlignbare og scorer ulikt langs flere levekårsindikatorer. Utsagnene til Nasir peker likevel mot sitater fra enkelte av våre

⁹⁴ <https://www.dagbladet.no/kultur/toyen---det-nye-hipsterreservatet/68944162> (hentet 09.01.2018)

⁹⁵ Vist på NRK1 14.11.2017.

informanter og er relevante som eksempel på kritikk som rettes mot områdesatsinger, som innebærer et læringspotensial. Kritikken rettet mot Tøyenløftet går primært på at levekårsloft og områdesatsinger kommer gunstig ut for dem som allerede har nok fra før. Nasir skriver at: «Tøyenløftet, slik det har blitt gjennomført, er ikke noe annet enn et gjenfiseringsprosjekt, hvor området gjøres hipt og kult for den unge og urbane hvite middelklassen. Dette igjen skviser ut de som er nederst på rangstigen, og vips så er området løftet. Politikere og andre kan klappe hverandre på skuldrene og tar imot gratulasjoner. Men hvem snakker de fattiges, de underpriviligertes sak? Det er kanskje ikke så rart at man får en politikk for middelklassen når det er middelklassen som lager politikken? Det er fint å oppgradere utemiljøet, å gjøre det pent og rent og hyggelig i nabolag. Men hva med å bruke de store pengene, de mange millionene på å løfte folk ut av fattigdommen, ikke bare de fysiske områdene?». Om vi oppsummerer går innvendingene på 1) forholdet mellom *mindre og synlige tiltak* og *større langsiktige satsninger* på den ene siden, og 2) forholdet mellom *en middelklasse som er nær beslutningsnivåene* og *gruppene som står utenfor disse foraene*, men som egentlig er dem områdeutviklingen er rettet mot, på den andre siden.

I den sosiokulturelle stedsanalysen av Hillevåg finnes også noe tegn til opposisjon mot det vi kan kalle «middelklassestyrt by- og områdeutvikling», som er grunnen til at vi tar med kritikken rettet mot Tøyen i denne sammenheng. Middelklassestyrt by- og områdeutvikling kan forstås som prosesser der byråkrater, politikere, arkitekter og forskere får gjennomslag for sine ideer, som kan være velmente, men som ikke nødvendigvis samsvarer med beboernes ønsker og behov. Det kan være grunn til å være var for slike friksjoner i arbeid med områdesatsinger, både i Hillevåg så vel som andre steder. Tegn til slik opposisjon finnes i vårt datamateriale for eksempel gjennom referanser til «fancy tegninger», planlegging av offentlige møteplasser som er fine å se på, der «arkitekter har fått boltre seg», men som ikke oppleves å aktivisere og hjelpe ungdom. «Det er viktig at slike områder ikke bare er fine å se til», sier en mannlig Hillevågsbeboer når han snakker om offentlige møteplasser. En kvinnelig barnehageansatt har lignende bekymring, når hun forteller om hva hun ønsker for Hillevåg fremover, sammenlignet med andre byutviklingsprosesser hun kjenner til: «litt mindre arkitekttegnet, hvis du skjønner». I tillegg er det mange som uttaler, om tiltak de gjerne ser prioritert eller når de forteller om hva de ønsker for Hillevåg, at «det trenger ikke være dyrt», «jeg mener ikke noe sånn fancy», og «dette kan gjøres med lite midler». Vi tolker at bak slike utsagn ligger en mening om at det ikke er skallet som er viktig, men innholdet, og at utsagnene uttrykkes av folk som har erfaring med motsatt prioritering i utbyggingsprosjekter. Det synes å ligge en frykt i at del av områdesatsingen skal bety nye påkostede nybygg som legger mer i utforming enn i gjennomtenkt innhold. Som vi så tidligere i rapporten, da to personer aktive i frivilligheten uttalte seg om et mulig nytt allbrukshus: «Huset trenger ikke koste mye, det er mobilisering av menneskelige ressurser som vil være det essensielle».

Den overnevnte opposisjonen finner sin parallell i det Bjørn Egil Flø omtaler som forskjeller mellom den gamle og den nye distriktpolitikken.⁹⁶ Han er bygdeforsker og skriver om distriktsutvikling (den gamle) som gradvis ble til reiselivssatsing og symbolsk omdømmebygging (den nye), og med det tiltagende matthet fra bygdefolk om at politikk rettet mot dem ikke handler om verdiskaping som kommer lokalsamfunnet til gode, men om turister og fritid og om å gjøre seg attraktiv for omverdenen. Flø registrerer økende mistro mot reiselivsfokuset, og prøver å forstå og forklare et ulmende distriktsoppgjør og på hvilke måter dette handler om økende sosial ulikhet. Den lille og nye distriktpolitikken, slik han ser det, handler langt på vei om å gjøre bygdene attraktive i en slags urban middelklasseforstand, og om opplevelse, reiseliv og «ekte» ruralt liv som

⁹⁶ Flø 2018.

formidles og selges i reklamepakker. «Heilt å tråd med tidsånda og det postmoderne 'kulturelle skiftet' vart altså bygdene freista *gentrifisert* og omgjorde til attraktive destinasjonar med bunadskledde servitorar som baud gjestane på lokale smaksbomber», skriver Flø.⁹⁷

Parallellen til Hillevåg ligger i fenomenet gentrifisering. Gentrifisering, som enkelt forklart handler om omgjøring av arbeiderklassestrøk til bydeler for mer velstående grupper, blir bortimot ubønhørlig en av konsekvensene av områdeutvikling. Selv om områdesatsinger gjerne defineres som tiltak rettet mot et avgrenset geografisk område, hvor formålet er å bedre levekårene til menneskene som bor i området⁹⁸, og områderettede tiltak i økende grad blir brukt som virkemiddel for å forhindre økt sosial ulikhet og polarisering, samtidig som det legges til rette for attraktive bo- og arbeidsmarkedsområder⁹⁹, finnes det flere eksempler hvor virkemidlene kun har lyktes med sistnevnte, uten at de ønskede effektene knyttet til sosial utjevning blir realisert.¹⁰⁰ Områder har slik blitt gentrifisert, men med mindre effekt enn ønskelig når det gjelder utjevning av forskjeller i levekår. Utfallet har istedenfor vært en geografisk forskyvning av levekårsutfordringer som følge av stor utflytting blant grupper som faller utenfor gentrifiseringsprosessene, blant annet som følge av økte bo- og levekostnader.¹⁰¹ Blant negative effekter av områdesatsinger er slike gentrifiseringsprosesser der man flytter både folk og problemer til et annet sted.

Med økende forskjeller mellom sosioøkonomiske grupper i samfunnet som et kjennetegn ved dagens politisk-ideologiske klima i en rekke land (ref. for eksempel brexit i England), kan det synes ekstra viktig at byutviklingsprosesser ikke bidrar til ytterligere forskjeller og økt polarisering. Det kan derfor være grunn til å være var for at det som løselig kan kalles middelklasseperspektivet ikke blir enerådende i prioriteringer og tiltak: satt på spissen at (velmenende) byråkrater, politikere og forskere alene vedtar hvilke innsatsområder, tiltak, aktiviteter og utforminger som skal prioriteres i byutviklingssammenheng. Dette kan bidra til økt distanse mellom grupper i samfunnet og til fremmedgjøring.

For den konkrete områdesatsingen som skal i gang i Hillevåg vil det være viktig å fundere vedtak om sosial og fysisk utbedring i det som er spesifikt for Hillevåg. Her kan man gjøre seg bruk av den foreliggende rapporten, men også viktig, at man i enkelte saker involverer befolkningen og deler av befolkningen i de prosesser som angår dem, at man gjør seg bruk av erfaringsbasert lokalkunnskap. Innbyggerinvolvering er i så måte sentralt. Å lykkes med områdesatsinger er, med referanse til det overnevnte, en krevende oppgave som fordrer helhetlige byutviklingsstrategier tuftet på bred innbyggerinvolvering. Dette beror blant annet på kommunens evne til å involvere- og skape engasjement blant innbyggerne, noe som er avgjørende for at tiltak forankres i reelle lokale behov, og ikke minst, at strategiene kan dra nytte av eksisterende (lokale) ressurser.¹⁰² En sentral utfordring i så måte er å unngå at innbyggerinvolveringen blir redusert til et fåtall sentrale meningsbærere, snarere enn å identifisere faktiske ønsker og behov blant ulike befolkningsgrupper. Bevisst «tverrfaglighet» i sammensetning av grupper, fora og beslutningsorgan som skal jobbe med by- og områdeutvikling, som sikrer at flere perspektiv og sektorer representeres i tidlige idefaser

⁹⁷ Ibid., s. 60.

⁹⁸ Brofoss & Barstad 2006.

⁹⁹ Andersen 2001.

¹⁰⁰ Se for eksempel van Beckhoven & van Kempen 2003; Keatinge & Martin 2015.

¹⁰¹ Brown-Saracino 2013.

¹⁰² Rhodes m.fl. 2013.

av områdeutviklingsprosjektet, vil også være sentralt.¹⁰³ Fordi en ikke driver innbyggerinvolvering for innbyggerinvolveringens skyld, vil det være gunstig – som Klausen m.fl. poengterer – at involverte aktører (kommunene) tenker aktivt gjennom formålet med den involverte deltagelsen, hvorfor man ønsker å involvere, hvem man ønsker å komme i dialog med og i tillegg når i prosessen man søker involvering og hvordan involveringen skal skje.¹⁰⁴ Rapporter som den Klausen m.fl. i samarbeid mellom By- og regionsforskningsinstituttet (NIBR) og Uni Rokkansenteret har utformet, om innbyggermedvirkning i kommunale beslutningsprosesser under tittelen «Medvirkning *med virkning?*», kan være et av flere relevante arbeidsverktøy.¹⁰⁵ Denne tar for seg ulike typer medvirkning, konsultasjoner og former for dialog og medstyring, og diskuterer på generelt grunnlag gode strategier for innbyggermedvirkning, samt den demokratiske merverdien og utfordringer som ligger i dette.

Avslutning

Målet med gjennomføringen av den sosiokulturelle stedsanalysen av Hillevåg har vært å skaffe til veie oppdatert kunnskap om befolkningen som bor i Hillevåg, hvilke steds- og nærmiljøkvaliteter som brukes og verdsettes, og hva som ifølge befolkningen og virksomheter representert i bydelen anses som styrker og svakheter, fysisk og sosialt, og hva som savnes av tilbud og tjenester. Kunnskapen fra den sosiokulturelle stedsanalysen danner grunnlag for anbefalingene til tiltak og innsatsområder for Hillevågs som vi har gått gjennom i dette kapittelet. Kunnskapsgrunnlaget – konsentrert om levekårssonene Kvalaberg, Saxemarka og Bekkefaret – danner beslutningsgrunnlag for kommunens fremtidige områdesatsing i Hillevåg. Rapporten skal supplere eksisterende planverk og dokumentasjon, og være med å gi føringer for videre utvikling av bydelen.

Foto: Øyvind Bereikvam

For å kunne sette inn tiltak som styrker nærmiljøkvaliteter og bomiljø, hever levekår og livskvalitet og annet, er det nødvendig å kjenne til hvordan innbyggerne og aktørene som er etablert i området vurderer disse forholdene. Hvordan oppleves området av beboere og næringsaktører? Hva er bydelens utfordringer, sett fra ulike ståsteder? Hvilke utearealer er populære og hvilke fungerer ikke? Hvem faller utenfor stedsutviklingens etablerte maktrelasjoner? Rapportens formål og styrke ligger i at den kan bidra til å sikre at utviklingen av Hillevåg baseres på og fundert i

¹⁰³ Se for eksempel artikkel i *Kunstforum* om uforutsigbarhet i byomformingsprosesser. Artikkelen sammenligner byutvikling i Stavanger Øst og Bjørvika i Oslo, og drøfter for eksempel nytten av å inkludere kultur- og kunstaktører på et tidlig tidspunkt.

¹⁰⁴ Klausen m.fl. 2013, s. 175.

¹⁰⁵ Ibid.

lokalbefolkningens og beboernes ønsker og behov. Det er sentralt at den foreliggende sosiokulturelle stedsanalysen ikke ses som «befolkningens endelige innspill» til den videre utviklingen, men som en begynnelse på sådan, og som en mal for hvordan man kan gå fram i forkant av by(dels)utvikling når det gjelder å gjøre seg kjent med involvertes synspunkter på et tidlig stadium.

12. Sammendrag

Hillevåg er en bydel i Stavanger kommune. Bydelen dekker et stort område sør for Stavanger sentrum og grenser til bydelene Madla i vest, Eiganes og Våland i nord og Hinna i sør. I østlig retning ligger Hillevågsbukta og Gandsfjorden.

IRIS og UiS har gjennomført en sosiokulturell stedsanalyse av Hillevåg på oppdrag fra Stavanger kommune. Kommunen har behov for å supplere levekårsundersøkelsen med oppdatert kunnskap om hvilken befolkning som bor i Hillevåg, hvilke steds- og nærmiljøkvaliteter som brukes og verdsettes, og hva som ifølge befolkningen og virksomheter representert i bydelen anses som styrker og svakheter, fysisk og sosialt, og hva som savnes av tilbud og tjenester. Kunnskapen herfra skal være med å danne beslutningsgrunnlag for kommunens fremtidige områdesatsing i Hillevåg, og bidra til å sikre at utviklingen er basert på lokale ønsker og behov.

Rapporten har hovedfokus på de tre levekårssonene som levekårsundersøkelsen refererer til som Hillevåg; Kvalaberg, Bekkefaret og Saxemarka. Hillevåg, bestående av disse sonene, er identifisert som en bydel med opphopning av levekårsutfordringer og vil ha særskilt fokus fra kommunens side fremover. Innenfor levekårssonen Hillevåg bor det i underkant av 5000 personer, fordelt på de tre sonene.

Den sosiokulturelle stedsanalysen baserer seg på intervjuer, feltsamtaler, observasjoner, kartregistreringer og dokumentstudier. Datamaterialet i rapporten består av intervjuer og samtaler med ulike befolkningsgrupper og offentlige, private og frivillige virksomheter og lag etablert i Hillevåg, gjennomgang av skriftlige kilder og litteratur, observasjoner i Hillevågsområdet og kartregistreringer. Blant befolkningen har vi spesielt søkt å inkludere synspunkter fra barn og unge, barnefamilier, minoritetsnordmenn, enpersonshusholdninger og eldre. I tillegg har vi samlet inn kart over stedsbruk, med blant annet informasjon om mye og lite brukte steder, opplevelser av barrierer og representative steder i Hillevåg. Utover disse kvalitative intervjudataene, baserer rapporten seg på analyser av oppdatert demografi- og levekårsstatistikk fra Statistisk sentralbyrå, Sør-Vest politidistrikt og Stavanger kommune.

Befolkningen og virksomheter har ytret seg om hva som kjennetegner Hillevåg, hva som oppleves som styrker, og hva som oppleves som mangler og utfordringer ved bydelen. Førstnevnte blir indirekte innspill til hva som ikke bør endres, forverres eller nedprioriteres i videre arbeid med stedsutvikling, mens sistnevnte blir innspill til hva som anses som viktige prioriteringer i videre områdeutvikling. Analyser av det innsamlede undersøkelsesmateriale i sin helhet – tallene, intervjuene og observasjonene – danner grunnlag for anbefalinger til tiltak og innsatsområder i videre områdeutvikling av Hillevåg, skissert avslutningsvis i rapporten. Anbefalingene adresserer både overordnede strukturelle politisk-økonomiske forhold og mindre, materielle og mer kortsiktige trivselsforbedrende tiltak. Rapporten må ses i sammenheng med andre kartlegginger og pågående prosjekt, som «Vi vil bo i Hillevåg», og plandokumenter relevante for Hillevåg bydel. Av stor viktighet er det at den foreliggende sosiokulturelle stedsanalysen ikke ses som «befolkningens endelige innspill» til den videre utviklingen, men som en begynnelse på sådan, og som en mal for hvordan man kan gå fram i forkant av by(dels)utvikling når det gjelder å gjøre seg kjent med involvertes synspunkter på et tidlig stadium.

Ulike geografiske inndelinger

Det finnes flere geografiske inndelinger av Hillevåg bydel. Denne rapporten skiller mellom 1) SSB's standard for bydelsinndeling, 2) levekårsoneinndeling, 3) politisoneinndeling, og 4)

lokalbefolkningens inndeling. De tre første inndelingene baserer seg på grunnkretser, noe som gjør det mulig å hente ut statistikk og gjøre regionale og nasjonale sammenligninger. Den siste inndelingen tar utgangspunkt i intervjudata og gjenspeiler befolkningens egendefinerte avgrensning(er) av Hillevåg. De kvalitative intervjudataene indikerer at folks gjengse oppfatning av Hillevåg ikke nødvendigvis sammenfaller med de statistiske inndelingene. En hyppig beskrivelse er at Hillevåg strekker seg fra Stavanger universitetssykehus i nord, forbi Kilden kjøpesenter, og videre sørover langs Gandsfjorden til Kvalaberg skole og industriområdet hvor Skretting og Felleskjøpet har lokaler (se figur 1). Enkelte inkluderer deler av Åsen, og området rundt Vannassen, men få anser området vest for E39 (Motorveien) som en del av Hillevåg. Lokalbefolkningens Hillevåg samsvarer i stor grad med levekårsonen Kvalaberg, og vi kan si at Kvalaberg bærer en stor del av identiteten til Hillevåg.

Dominerende stedsbilder av Hillevåg

Folks forestillinger om et sted kan være mangesidene, foranderlige og sprikende. Noen forestillinger, eller stedsbilder, trer gjerne likevel frem som rådende gjennom at de deles bredt og omtales mye. Vi har identifisert fire dominerende stedsbilder av Hillevåg. Alle vi har snakket med har nevnt en eller flere av disse bildene, men på ulike måter og med ulike ord. Stedsbildene refererer til den avgrensningen av Hillevåg folk selv opererer med.

- **En bydel med nærhet til alt.** Hillevåg er en innfartsåre til Stavanger, men har selv nærhet til sjø, skog, turområder, butikker, sentrum og kommunikasjon. Bydelen er et knyttingspunkt. Hillevåg er sentralt, men er ikke det samme som sentrum.
- **En levende bydel med mange spennende næringer.** I Hillevåg bydel finnes alt man trenger innen korte avstander, er det mange som sier. Da siktes det til at det er mange virksomheter og foretak, småindustri og servicevirksomheter – tilbud innen forskjellige sjangre – som er etablert i området. Handels- og tjenestetilbudet dekker de fleste behov. «Jeg trenger ikke dra ut av Hillevåg», er det noen som sier med positivt fortegn, «her har jeg alt jeg trenger». I denne sammenheng løfter mange også frem at Hillevåg – i alle fall historisk – var en bydel kjennetegnet av yrende handel, spesielt i området rundt Hillevågsveien.
- **Bydelen kjennetegnes av en industrihistorie og arbeiderklasseidentitet.** Hillevåg er forbundet med industri. Før Hillevåg ble innlemmet i Stavanger i 1965, var det spesielt hermetikkindustrien som gjorde seg gjeldende. Av nyere dato er det spesielt dyre- og fiskefôrproducentene Skretting og Felleskjøpet som utgjør bydelens industri. Den særegne lukten produksjonen deres bringer med seg – «Hillevågsluktå» – er derfor et kjent begrep. Mange poengterer at lukten har blitt mindre de siste årene, og noen legger ikke merke til den fordi de har levd med den hele livet. En mann i 50-årene sier: «jeg er jo født og oppvokst i denne lukten, så jeg kjenner den ikke».
- **En god plass å bo.** Mange av beboerne assosierer til spørsmålet «hva forbinder du med Hillevåg?» med at det er en god plass å bo. Flere snakker om godt naboskap og samhold. Hillevåg er et godt sted å bo, og et trygt sted å bo, uttaler mange.

Demografi og levekår

Gjennomgang av oppdaterte demografi- og levekårsstall for levekårssonene Kvalaberg, Bekkefaret og Saxemarka viser at det de siste 15 årene har vært en noe lavere befolkningsvekst i Hillevåg sammenlignet med tall for kommunen. Befolkningsveksten i Hillevåg har imidlertid vært størst i Kvalaberg, som isolert sett har opplevd en høyere befolkningsvekst enn kommunen.

Videre viser tallene at det bor flere småbarnsfamilier (med barn under 10 år) i Hillevåg sammenlignet med kommunen. Igjen er det store forskjeller mellom levekårsonene i Hillevåg. Konsentrasjonen av småbarnsfamilier er særlig høy i Bekkefaret, mens det i Kvalaberg bor en større andel personer over 60 år. Innvandrersandelen i Hillevåg er marginalt høyere enn kommunen samlet sett, men den geografiske fordelingen i forhold til hvor de bor er veldig forskjellig. Mens innvandrersandelen i Bekkefaret er lavere enn kommunen, har Kvalaberg en mye høyere innvandrersandel enn kommunen. Det er også store variasjoner i hvilke nasjonalitetsgrupper som er bosatt i Kvalaberg sammenlignet med kommunen. I Stavanger kommune er de største nasjonalitetsgruppene i stor grad et resultat av arbeidsinnvandring fra andre europeiske land, mens det i Kvalaberg bor en større andel innvandrere som kommer utenfor Europa, gjerne med andre migrasjonsårsaker enn deltakelse i et felles europeisk arbeidsmarked.

Dernest viser tallene at inntektsnivået i Hillevåg er en del lavere enn medianinntekten for kommunen. Differansen til Kvalaberg er særlig stor, noe som også gjenspeiles i andelen barn som bor i lavinntektshusholdninger. I forhold til arbeidsledighet er det lite som skiller Hillevåg fra situasjonen ellers i kommunen. Det er imidlertid tydelige forskjeller når det kommer til andel sosialhjelpsmottakere, hvor Saxemarka, og særlig Kvalaberg, har en høyere andel sosialhjelpsmottakere enn kommunen, mens Bekkefaret ligger noe lavere kommunen. Disse tallene kan i noen grad ses i sammenheng med konsentrasjonen av kommunale boliger, hvor både Kvalaberg og Saxemarka ligger høyt over kommunen målt i antall kommunale boliger per 1000 innbygger. Videre er det klare forskjeller knyttet til utdanningsnivå. Sammenlignet med kommunen har Kvalaberg en høyere andel personer med lav utdanning, og en lavere andel personer med høy utdanning. Befolkningen i Bekkefaret og Saxemarka har imidlertid relativt likt utdanningsnivå som kommunen samlet sett. Utflytningstallene viser at det er noe større gjennomtrekk i Kvalaberg sammenlignet med de andre levekårsonene i Hillevåg og kommunen ellers. Dette gjelder særlig utflytting av barnefamilier. Dette kan til dels skyldes boligstørrelsen i de ulike levekårsonene. Av de tre sonene er det lavest tilgjengelighet til større boliger i Kvalaberg, etterfulgt av Saxemarka og Bekkefaret.

Kriminalitetsstatistikken at det foregår mer kriminalitet i Kvalaberg politisone enn politisonene Ullandhaug og Tjensvoll. Kvalaberg politisone ligger også noe høyere enn snittet for kommunen. Dette er imidlertid lite overraskende ettersom politisonen, på lik linje med andre sentrumsnære områder, har urbane kvaliteter og offentlige samlingsteder som tiltrekker flere mennesker. I Kvalaberg sitt tilfelle gjelder dette blant annet Kilden kjøpesenter og Stavanger universitetssjukehus, som begge trekker opp antall lovbrudd, særlig knyttet til vinning.

Opplevelser av styrker og svakheter

Opplevelser av positive sider ved bydelen henger sammen med stedsbildene som er identifisert, men er samtidig mer konkrete enn disse. Basert på lokalbefolkningens egne synspunkt peker rapporten på en rekke styrker og mangler med Hillevåg. Det fremheves at Hillevåg har nærhet til det meste, og at folk i hverdagen ikke behøver å reise andre steder for dagligdagse gjøremål. Bydelen er sentral og har gode kollektivtilbud. Gode kollektivforbindelser gjør Hillevåg stadig mer sentral i forhold til arbeidsplasser i regionen, og kollektivforbindelser ilegges stor verdi. Trafikk, støy og kjøproblematikk oppleves som utfordringer for bydelen. Hillevåg er ennå en bydel der boligpriser og leiepriser er forholdsvis rimelig sammenliknet med andre bydeler i Stavanger. Av mangler er det mange, uavhengig av alder og nasjonalitet, som påpeker at Hillevåg mangler gode innen- og utendørs møtesteder med flerbruksfunksjoner, samt mer liv på gateplan, herunder flere kafeer og spisesteder. Et eksempel som ifølge flere bidrar til å fylle dette gapet er

Lervig Aktiebryggeri. Ved siden av steder hvor salg av mat og drikke står sentralt etterlyses det møtesteder hvor kultur og aktivitet er hovedfokus. Et viktig poeng som går igjen er ønske om at utviklingen bør inkludere og ivareta Hillevågs identitet og struktur. Dette handler om å bevare dagens og fortidens Hillevåg i omformingsprosesser, og innlemme historiske elementer i nye bruksområder. For mange handler dette også om å styrke identiteten og samholdet i bydelen, og at dette kan bidra til at flere vil tale Hillevågs sak i politisk sammenheng, som er en tydelig opplevd mangel ved bydelen som rapporten peker på. Videre viser rapporten at de fleste opplever Hillevåg som en trygg bydel, er at de er fornøyd med friluftsområdene i og rundt Hillevåg, og at disse er mye brukt. Unntaket er tilgang til sjøen, som i liten grad er tilgjengelig for Hillevågsbeboere tross den umiddelbare nærheten. Et tydelig funn i undersøkelsen er ønsker om å gjøre sjøen mer tilgjengelig, både når det gjelder utsikt, og ikke minst for opphold og aktiviteter langs sjøkanten (badeplass e.l.).

Anbefalinger til tiltak og innsatsområder

Anbefalinger til tiltak og innsatsområder for videre stedsutvikling av Hillevåg bydel rettes både mot materielle forhold basert på lokalbefolkningens ønsker og mot strukturelle forhold knyttet til levekårsutfordringer. Førstnevnte handler om å tilrettelegge for flere og mer varierte møtesteder hvor personer med ulik bakgrunn ønsker å benytte. Mer konkret kan dette være spisesteder, tidsskriftkafe, bibliotekfilial og utbedring av uteområder, herunder nye Hillevåg torg. Videre kommer det tydelige ønsker om å gjøre sjøfronten mer tilgjengelig, samtidig som trafikksituasjonen utbedres for å redusere støy og trafikk. Et alternativ mange påpeker går i retning mer bærekraftige transportløsninger som i større grad legger til rette for ikke-motorisert ferdsel. Tiltakene som eventuelt gjøres bør videre være forankret i de generelle anbefalingene, herunder prinsipper om nabolagsfølelse, trygghet, langsiktighet, lokal identitet og struktur, fleksibilitet, aktivisering, gateliv og bærekraftig mobilitet.

Et viktig poeng i rapporten er at de materielle utbedringene i seg selv ikke er noen «quick fix» for strukturelle levekårsutfordringer. En rekke levekårsutfordringer krever målrettet og kontinuerlig arbeid med lang tidshorizontrettet rettet mot strukturelle forhold, heriblant demografiske endringer gjennom styrt boligsammensetning, og langsiktig fokus på faglige- og sosiale arenaer som barnehage og skole, samt utbedring av inntektsskjevheter. Samtidig bør satsinger som går på konkrete livs- og trivselsforbedrende tiltak som allbrukshus, tilrettelegging for spisesteder og kafeer, fysisk utbedring av tilkomster til sjøfronten m.m. utredes og prioriteres.

13. Appendiks: Prosjektorganisering, metode og datagrunnlag

Målet med å gjennomføre den sosiokulturelle stedsanalysen av Hillevåg har vært å komme nærmere en forståelse av hva Hillevåg *er*, for ulike grupper og folk, hvordan bydelen *brukes*, samt å få fram synspunkter på hvordan bydelen kan og bør *utvikles* fremover. Altså et nåtidsbilde av Hillevåg, fundert i historien, men rettet fremover mot videre utvikling av bydelen. For å kunne svare på disse spørsmålene satt vi ned en tverrfaglig forskningsgruppe med kompetanse innen både kvalitative intervju og feltarbeid, demografiske analyser og kartanalyser, og innen fagområdene antropologi, sosiologi og samfunnsgeografi.

I gjennomføringen av stedsanalysen har vi samtalt med og intervjuet så mange enkeltpersoner og virksomheter som mulig innen rammen av prosjektet. Vi har spesielt søkt å inkludere synspunkter fra barn og unge, barnefamilier, minoritetsnordmenn, enpersonshusholdninger og eldre. Vi har også intervjuet personer som jobber i Hillevåg, og/eller driver virksomheter med utgangspunkt i Hillevåg, og da både offentlige, private og frivillige virksomheter og lag. Alle er blitt spurt om hvordan de vil beskrive Hillevåg, og hva de mener er styrker og positive sider ved bydelen, samt hva som etter deres syn er mangler eller utfordringer. Ikke minst er de blitt spurt om hva som ønskes prioritert i forbindelse med fremtidig områdeutvikling.

I Appendiks går vi gjennom mer om bakgrunnen for og organiseringen av prosjektet, samt metodiske forhold relevante for stedsanalysen. Metodiske forhold går blant annet på hvordan rekruttering har foregått, hva som utgjør datamateriale i undersøkelsen, mer nyanserte betraktninger om sammenstilling og analyse av demografisk statistikk, tilleggsinformasjon om intervjuer (herunder spesielt med barn og unge), og om kopling av det kvalitative materiale (intervjuer, feltsamtaler, kartregistreringer) og det kvantitative materiale (demografi- og levekårsstatistikk).

Først litt mer om bakgrunnen for prosjektet og hvordan arbeidet i det har vært organisert.

Bakgrunnen for og organisering av prosjektet

I sammenheng med områdesatsingen som skal gjennomføres i Hillevåg bydel ønsker Stavanger kommune mer kunnskap om befolkningens opplevelser, bruk og holdninger til Hillevåg. Dette for å sikre at arbeidet som settes i gang er basert på lokale ønsker og behov. Kommunen ønsket at den sosiokulturelle stedsanalysen av Hillevåg spesielt skulle drøfte tre problemstillinger: *Hvordan er befolkningen i Hillevåg sammensatt? Hvilke sosiale og fysiske nærmiljøkvaliteter brukes og verdsettes? Hva opplever befolkningen og offentlige, private og frivillige aktører er Hillevågs styrker og svakheter?*

Vi i forskergruppen har lagt til grunn at prosjektets mål er å skaffe mer kunnskap om Hillevågs befolkningssammensetning og befolkningens opplevelser, bruk og holdninger til Hillevåg, samt å bruke denne kunnskapen i mer overordnede analyser av hva Hillevåg er, hvordan bydelen brukes og hvordan den kan og bør utvikles fremover. Til sammen danner dette grunnlag for våre anbefalinger og forslag til tiltak og innsatsområder i videre utvikling av Hillevåg.

Prosjektet har vært organisert i tre delprosjekt:

- 1) Sammenfatning og analyse av eksisterende demografi- og levekårsdata, konsentrert primært om levekårssonene Kvalaberg, Bekkefaret og Saxemarka
- 2) Befolkningens opplevelser av, bruk av og holdninger til Hillevåg og deres vyer for fremtidig utvikling

3) Offentlige, private og frivillige lag sine vurderinger av styrker og svakheter i bydelen, samt vyer for fremtidig utvikling

Vi har gjort kvantitative analyser av demografi og levekår i Hillevågs-området, sammenlignet med andre relevante levekårssoner og inndelinger, kvalitative intervjuer og feltsamtaler, og fysiske kartregistreringer. Sosiokulturelle stedsanalyser kombinerer gjerne analyser av flere kilder, som saksdokumenter, avisartikler og nettsider, statistikk, litteratur, og observasjoner og intervjuer. Det har også vært målet med den foreliggende stedsanalysen, og vi har i tillegg til de overnevnte datakildene også gjort dokumentstudier av hvordan Hillevåg framstår i utvalgte historiske og litterære utgivelser. Inndelingen mellom datakildene 1) *demografisk statistikk*, 2) *befolkningens opplevelser og synspunkter* og 3) *virksomheter og lags synspunkter* følger oss gjennom rapporten, men danner ikke kapittelinndeling. Datakildene ses gjennomgående i sammenheng og blir analysert i fellesskap. Delprosjektene og rapportens overordnede analyser gir Stavanger kommune et omfattende bruker- og innbyggerorientert kunnskapsgrunnlag for utforming av områdesatsingen i Hillevåg.

Metode og datamateriale

Datamaterialet i rapporten består av intervjuer og samtaler med en rekke aktører, gjennomgang av skriftlige kilder og litteratur, observasjoner i Hillevågsområdet og kartregistreringer. Samlet sett har vi gjennomført rundt 53 enkeltintervjuer med både befolkningen i Hillevåg og representanter for offentlige, private og frivillige lag og virksomheter etablert i Hillevåg. I tillegg har vi samlet inn 50 kart med tilhørende intervju, og gjort over 60 feltsamtaler av ulik varighet og dybde. I tillegg til disse kvalitative intervjudataene, baserer rapporten seg på oppdatert demografi- og levekårsstatistikk fra Statistisk sentralbyrå, Sør-Vest politidistrikt og Stavanger kommune.

Intervjumateriale består av samtaler og intervju med aktører som bor eller jobber i Hillevåg. Vi har snakket med skoleelever ved skoler i bydelen (Auglend skole og Ullandhaug skole), ungdommer ved ungdomsklubben «Brack», Bekkefaret bydelshus, sportsklubben Jarl, sportsklubben SiF, Masjid Noor Moskéen i Bersagelveien, Køhler-gruppen, en rekke selvstendig næringsdrivende og kulturaktører etablert i bydelen, rektor og SFO-leder ved Kvaleberg skole, representanter for Kilden kjøpesenter, Hillevåg bydelsutvalg, Hillevåg helsestasjon, Jarls eldreforening, den frivillige organisasjonen Open Hands For You, og barnehageansatte. I tillegg dekker intervjumaterialet og samtalene en rekke enkeltpersoner som er intervjuet i kraft av å være innbyggere/beboere i Hillevåg bydel. Her har vi konsentrert oss spesielt om barnefamilier, enslige beboere uten barn, eldre, minoritetsnordmenn og barn og unge. Av anonymiseringshensyn lister vi ikke opp kjennetegn ved hver enkelt person som er intervjuet, og i hovedrapporten oppgis det heller ikke hvem som har uttalt hva i form av særnavn knyttet til sitat (snarere henvisninger som «representanter for frivillige organisasjoner»).

Videre har vi gjort fysiske kartregistreringer og feltsamtaler under datainnsamlingsstanden vi gjennomførte på Hillevåg torg desember 2017. Prosjektgruppen fikk låne den såkalte levekårscampingvognen til Stavanger kommune, slik at samtaler kunne foregå ved bord inne i campingvognen og over en kopp kaffe.

Utover dette har vi gjennomført feltobservasjoner og feltsamtaler i perioden prosjektet har løpt, i bydelens uterom og handleområder. Vi inviterte også til innspill om hva som er bra og ikke så bra med Hillevåg, og hva som er viktig i videre stedsutvikling, gjennom annonsering via den offentlige

gruppen «Nabolaget Hillevåg» på Facebook.¹⁰⁶ Gjennom dette kom noen få skriftlige innspill, og en håndfull personer som meldte seg til intervju.

Vi valgte å organisere arbeidet med informantgrupper i to arbeidspakker, der den ene en undersøkelse av offentlige, private og frivillige aktører etablert i Hillevågsområdet og deres vurderinger av hvilke sosiale og fysiske styrker og svakheter området har, og den andre en arbeidspakke som tok for seg ulike befolkningsgrupper sine syn på Hillevåg bydel. I den førstnevnte var vi opptatt av hvordan offentlige, private og frivillige aktører i Hillevågsområdet, som skoler, barnehager, arbeidsplasser, butikker, fritidsklubber og sportsforeninger, bydelsutvalg m.fl., erfarer bydelen, og hva de ser på som svakheter og styrker, og ikke minst, viktig i videre stedsutvikling. Virksomhetene, som selv da er etablert i Hillevåg, møter innbyggerne som barn, foreldre, arbeidstagere, kunder, gamle og mer. Aktørene har derfor en rekke erfaringer med og synspunkt på hvilke områder som oppleves trygge og utrygge, oversikt over kontaktflater og nettverk, bruk av uteområder og møteplasser, eventuelle problemer med kriminalitet, nabolagsfølelser, sosiale utfordringer: med andre ord mangler og muligheter.

Arbeidspakken som tok for seg ulike befolkningsgruppers syn på bydelen hadde som formål å samle informasjon og gi innsikt om hvordan beboere i Hillevåg lever daglig i denne bydelen, enten de har bodd der lenge eller kort, og hva deres synspunkter på mangler og muligheter for bydelen er. Sentralt her har vært hvor folk ferdes, hvilke sosiale fellesskap som fins, hvordan de forstår og bruker bydelens offentlige rom og hvordan de omtaler bydelen sin. Her søkte vi å samle informasjon om hvordan ulike befolkningsgrupper forstår Hillevågs identitet, hvilke kvaliteter ved bydelen de mener det er spesielt viktige å verne om, og hvilke interesser de opplever har forrang i eventuelle interessekonflikter. Opplevelsen av innbyggerinvolvering og – medvirkning har gjennomgående vært sentralt.

Sammen har intervjuene og samtalene bidratt til å danne en felles «problem- og mulighetsformulering» for Hillevåg bydel sett fra offentlige, private og frivillige aktører, samt ulike befolkningsgrupper sine ståsteder. Eller sagt med andre ord: deres positive og negative representasjoner av bydelen. Dette dekkes i kapittel 4, 6, 7, 8, 9 og 10 i hovedrapporten.

I tillegg består datamateriale av lesning av historiske og skjønnlitterære verk som omhandler eller omtaler Hillevåg. Her kan Teksas-triologien til Tore Renberg og de lokalhistoriske bøkene til Engwall Pahr-Iversen nevnes spesielt.

Deretter har vi systematisert og analysert de ulike aktørene sine vurderinger av bydelens sosiale og fysiske styrker (positive representasjoner) og deres synspunkter på svakheter og forbedringsområder (negative representasjoner). På grunnlag av disse har vi formulert anbefalinger til tiltak og innsatsområder til den videre områdesatsingen i Hillevåg. Dette omtales i kapittel 11. Informasjonen og analysene i rapporten danner viktige innspill på hva representanter for ulike befolkningsgrupper, virksomheter, organisasjoner og lag mener det vil være viktig å holde ved, befeste og løfte frem i den videre utviklingen i Hillevåg.

¹⁰⁶ Nabolagssidene «Nabolaget Hillevåg» hadde pr. mai 2018 1181 medlemmer. Siden har status som offentlig gruppe og står oppført med følgende omtale: «Denne gruppen er for deg som har lyst å bidra til at nabolagene våre blir fylt med glede og håp for de som bor der vi bor. Sammen kan vi skape en boplass der alle kan bidra med det de kan og hjelpe hverandre i fellesskap. Håper du vil være med! Dette er en start så ser vi hvor det ender» (hentet 07.05.2018)

Rekruttering og utvalg

I forbindelse med den sosiokulturelle analysen ønsket vi å komme i kontakt med og samle så mange synspunkter om Hillevåg som mulig. Det er imidlertid to viktige forhold ved dette, som la seg som føringer på dette ønsket: det ene er ressurstilgang i prosjektet og det andre er bevissthet om utvalgssammensetning, herunder spesielt inkludering av grupper og personer som erfaringsmessig ikke selv melder seg til slike undersøkelser. Ressurstilgang, da som prosjektets øvre økonomiske ramme, har det å si at vi ikke kan snakke med så mange som vi ønsker og derfor må gjøre utvalg. Utvalgssammensetning har det å si at en må være bevisst på hvem en rekrutterer og involverer slik at sikrer at de ulike deler av befolkningen en vil ha i tale, blir inkludert i utvalget. Om en lar «feltet definere» og inkluderer personer som har mange synspunkter på stedsutvikling, som er vant til å snakke for seg, eller som selv mener de har viktige innspill, vil det være flere beboergrupper som ikke uttaler seg, som bor og lever og utgjør befolkningen i samme område. Denne bevisstheten om at noen befinner seg på innsiden av byutviklingsprosesser og andre befinner seg på utsiden, og bevissthet om hvilke samfunnsposisjoner og roller ulike personer uttaler seg fra, har vi søkt å ha gjennomgående fokus på.

Rekruttering har foregått gjennom direkte forespørsler pr. e-post og/eller telefon, indirekte henvendelser via nettverk, kjente og offentlige etater og organisasjoner, gjennom stand på Hillevåg torg, og gjennom invitasjoner til innspill via sosiale medier. Gjennomgående kan vi si at det har vært enklere å rekruttere personer som representerer virksomheter (som er kontaktet i kraft av sin profesjonelle rolle) sammenlignet med det å rekruttere beboere (som er kontaktet i kraft av sin private tilhørighet til Hillevåg). Kan hende er dette fordi rollene oppleves som mindre klare i sistnevnte. Vi forsøkte gjennomgående å bruke kontaktene opprettet med virksomheter og lag, til å rekruttere enkeltpersoner/beboere. Alle vi snakket med ble spurt om de hadde tips på personer eller virksomheter de mente vi burde prate med. Vi har gjort henvendelser der vi ikke lyktes som å komme i kontakt, både med enkeltpersoner og organisasjoner. Med et større prosjekt og en lengre tidshorisont skulle vi gjerne kommet i dialog med flere, og da spesielt enkeltpersoner og grupper som faller utenfor organiserte aktiviteter, og enda flere ungdommer med varierte bakgrunner.

Vi kunne også gjennomført såkalte fremtidsworkshoper og idelaboratorium, både for dem som selv ville delta på slike og for bestemte utvalgte grupper. Det valgte vi å ikke gjøre dels på grunn av ressurser og dels fordi det kan være metodiske utfordringer knyttet til slike fora i prosjekter som dette. I tilfeller hvor workshoper er basert på deltakelse etter eget ønske risikerer en å nå personer med klare tanker og visjoner om bydelen som gjerne allerede har innflytelse gjennom andre fora. I sosiokulturelle stedsanalyser er det et hovedmål å samle inn mest mulig data fra personer med ulik sosial, økonomisk, kulturell og etnisk bakgrunn. For å sikre dette har vi valgt å prioritere en-til-en-intervju og mindre gruppeintervju, med de mulighetene som ligger i disse til å la hver person nå frem med sine synspunkter. Det ville også vært mulig å invitere bestemte utvalgte grupper til workshoper og idelaboratorium. Denne type utvalg gir gjerne større representativitet, men kan være svært ressurskrevende i forhold til utvalgsprosedyre og gjennomføring.

Intervjuer og feltsamtaler

Vi har gjennomført intervjuer av både formell og mer uformell art, både strukturerte og halvstrukturerte intervjuet, i gruppeintervju og i en-til-en-intervju. Intervjuene sentrerte rundt noen tema og spørsmål som vi i forskergruppen ønsket svar på, men søkte samtidig å være åpne for hva hver enkelt person selv mener er relevant og ønsker å bringe inn i samtalen under temaet Hillevåg.

Vi har gjort flere gruppeintervjuer med barn og unge. Nærmere bestemt intervju med barn og unge i tre aldersgrupper; den yngste gruppen var 9-10 år, den mellomste i aldersgruppen 11-13 år og de eldste var mellom 14-16 år. Det er ikke registrert personopplysninger fra disse intervjuene og heller ikke gjort lydopptak. Siden barn under 16 år ikke har samtykkekompetanse etter retningslinjene til Norsk Senter for Forskningsdata, ble informert samtykke til deltagelse innhentet fra deres foreldre og foresatte.

Grunnen til at vi har inkludert barn og unge i utvalget, er at denne delen av befolkningen opplever Hillevåg på en annen måte enn de voksne gjør. De bruker andre steder enn de voksne og de bruker steder på andre måter enn de voksne. Barn og unge er også fremtidens innbyggere og brukere av Hillevåg, og kan dermed gi indikasjoner på hva yngre generasjoner legger vekt på i samfunnsutviklingen.

Som forsker er det også interessant å oppleve at barn og unge kan fortolke spørsmål på en annen måte enn voksne informanter gjør, noe som kan gi innsikt fra andre ståsteder enn vi vanligvis tar. Samtidig kan dette medføre informasjon og refleksjoner som kan ligge langt unna det kommunen forestiller seg som løsningsforslag til strategier for områdeutvikling.

Kartregistreringer

I tillegg til intervjuer, samtaler og observasjoner har vi gjennomført en datainnsamlingsstand på Hillevåg torg desember 2017. Denne tok form som fysiske kartregistreringer og feltsamtaler om bruk av og holdninger til Hillevåg. Registreringene i kart gikk på hva som er Hillevågs representative steder, brukte områder, steder/områder som utmerker seg positivt eller negativt, samt ferdselsårer og barrierer. Funnene fra denne delen av undersøkelsen omtales i kapittel 6.

Denne standen ble avholdt i uke 50, og det var da to masterstudenter fra byplanlegging ved Universitetet i Stavanger, sammen med prosjektgruppen, som gjennomførte standen. Dette ble gjort for å engasjere flere deler av befolkningen enn dem vi ville nå gjennom intervjuer, for å bidra til å reise diskusjonen om hva Hillevåg er og hva befolkningen ønsker at bydelen skal bli i fremtiden, samt å samle inn data om fysiske bevegelsesmønstre som kunne si noe som hvordan Hillevåg brukes. Til dette fikk vi låne «devekårscampingvognen» til Stavanger kommune. Spørsmål som ble stilt var blant annet: Hvordan bruker du Hillevåg? Hvilke områder bruker/ liker/ misliker du? Hva er din oppfatning av Hillevåg? Finnes det et sted som representerer Hillevåg? Finnes det fysiske eller mentale barrierer?

Fra standen ble det samlet inn femti geo-refererte datasett. Her viser forskjellige fargekoder og grafiske elementer hvilke områder folk bruker, hvilke områder de liker eller misliker, hvor de ferdes, hva de oppfatter som barrierer og hva Hillevågs mest representative stedet er. Utover disse 50 innsamlede kartene ble det gjennomført rundt 50 feltsamtaler av ulik dybde og varighet.

Ph.D.-student Ana Llopis Alvarez, førsteamanuensis Daniela Müller-Eie og masterstudent Patrick Langeland på Hillevåg torg desember 2017. *Foto: IRIS*

Når slik subjektiv kartlegging brukes, er formålet ofte å stedfeste avgrensinger av nabolag. Isteden fokuserer vi her på en forståelse av lokalspesifikke kvaliteter. Konkret ble data generert ved en samtale over et A3 papirkart (ca. 1:12000) av Hillevåg, der respondentene kunne avmerke steder og kommentere rundt deres opplevelse av enkeltsteder eller Hillevåg som helhet. Promptene som studentene ga dreide seg om brukerens rolle i Hillevåg (beboer, besøker, jobb), evt. husstandsstørrelsen og hvor lenge man hadde bodd i Hillevåg. Videre spurte de om hvilke områder respondentene brukte i Hillevåg, hvilke ruter/veier/stier de vanligvis bruker, og om de oppfatter noen barrierer (fysisk, visuelt, mentalt). For å kunne kartlegge steds kvalitet, ble respondentene bedt om å stedfeste og fortelle om styrker og svakheter som de mente finnes i Hillevåg. Til slutt fikk respondentene peke på et sted/steder som de mener er representative for Hillevåg. Underveis i samtalen ble mye interessant data om stedsbruk og stedsbilder registrert.

Kartene og notatene ble digitalisert i henholdsvis et GIS og tekst, som gjør det mulig å filtrere datamateriale etter personer, kategorier eller svar. Denne metoden tillater å identifisere enkeltpersonenes bruk av Hillevåg, men vi kan også se hvor sammenfallende eller sprikende informasjonen er blant alle eller grupper av respondenter.

Som analysen i rapporten viser, ligger mange brukte og ellers refererte områder ved Hillevåg torg / Kilden, noe som kan forklares gjennom lokaliseringen av datainnsamlingen. Her kan det evt. ha oppstått en skeivhet, både i forhold til hvem som deltok i kart-intervjuene og hva de svarte. I tillegg ville et større utvalg ha tillatt dypere og eventuelt mer generaliserbare analyser.

	N	%		N	%		N	%
KJØNN	50	100%	Kvinner	24	48%			
			Menn	24	48%			
			Par	2	4%			
ALDER (estimat)	49	98%	Under 30	15	31%			
			30 – 60	21	43%			
			Over 60	13	27%			
ROLLE	48	96%	Beboer	21	44%			
			Besøk	22	46%			
			Jobb	8	17%			
			(Beboer & Jobb)	2	4%			
BRUKTE OMRÅDER	36	72%						
			Kilden	29	81%			
			Hillevåg Torget	4	11%			
BEVEGELSE	27	54%						
BARRIERER	11	22%	Barrierer	7	64%	Hillevågsveien	5	83%
						E39	1	17%
						Kilden er innestengt	1	17%
			Ingen barrierer	4	36%			
SVAKHETER	12	24%	Hillevågsveien	4	33%			
			Hillevåg Torg	4	33%			
STYRKER	17	34%	Kilden	11	65%			
			Vannassen	6	35%			
			Hillevåg Torget	3	18%			
			Jarl-banen	2	12%			
			Nærhet til SUS	2	12%			
REPRESENTATIVE STEDER	28	56%	Har	27	96%	Kilden	26	96%
						Vannassen	2	7%
						Markedet (før)	1	4%
			Har ikke	1	4%			

Sammenstilling og analyse av demografisk statistikk

Ved siden av de kvalitative dataene, har vi også gjennomført en kvantitativ analyse av levekårsindikatorer med utgangspunkt i tilgjengelig statistikk. Vi har hatt særskilt fokus på levekårssonene Kvalaberg, Bekkefaret og Saxemarka, og ikke minst hvordan de skiller seg ut fra andre levekårsoner og kommunen som helhet. Den kvantitative analysen er i all hovedsak basert på demografi- og levekårsdata tilsendt fra Stavanger kommune. Når det gjelder innvandring har vi bestilt et separat datasett fra Statistisk sentralbyrå, primært for å gi et mer detaljert bilde over nasjonalitetsgrupper enn det som fremkommer i levekårsundersøkelsene. Videre har vi hentet ut egne datasett fra politiet for å utfylle kriminalitetsstatistikken som foreligger i levekårsundersøkelsen. Dette handler først og fremst om at stedsanalysen viser *hvor kriminaliteten skjer i forhold til politisone*, mens levekårsundersøkelsen viser *gjerningspersoners bosted etter levekårszone* (se kapittel 5 for mer detaljer). Videre har vi i rapporten differensiert etter kriminalitetstype basert på hva som er relevant i levekårsammenheng, sammenlignet med levekårsundersøkelsene som inkluderer alle typer kriminalitet.

I arbeidet med å sammenstille kvalitative og kvantitative data har det dukket opp noen metodiske refleksjoner som er verdt å påpeke. Det første handler om at den statistiske inndelingen av levekårssonene som inngår i Hillevåg berører forhold som ikke nødvendigvis sammenfaller med lokalbefolkningens geografiske avgrensing (se figur 1 i hovedrapporten). Eksempelvis er deler av Saxemarka, særlig området vest for E39, lite sentralt i folks bevissthet omkring Hillevåg. Tilsvarende er det områder, som for mange utgjør en sentral del av bykjernen, som faller utenfor den statistiske inndelingen av Hillevåg. Sistnevnte gjelder særlig deler av Åsen levekårszone, hvor blant annet REMA 1000 Hillevåg og sørlige deler av Svend Foyns gate ligger. Relatert til denne

metodiske refleksjonen er det faktum at statistiske inndelinger har lite relevans for folks hverdagsmobilitet og opplevelsen av nabolag og nærområder. I praksis innebærer dette at en levekårsoner kan (på godt og vondt) rent statistisk fremstå veldig forskjellig fra hva som er realiteten. Dette har vi erfart også i vårt prosjekt, blant annet når det gjelder konsentrasjon av kommunale boliger. Eksempelvis er det (på papiret) svært få kommunale boliger i Bekkefaret, selv om området i realiteten har høy konsentrasjon av kommunale boliger grunnet korte geografiske avstander og relativ beliggenhet i forhold til omkringliggende levekårsoner.

Et annet eksempel hvor statistikken bør tolkes med varsomhet er kriminalitetstall, hvor levekårsoner med offentlige samlingssteder og handelsvirksomhet typisk vil tiltrekke seg ulike typer kriminalitet. Dette betyr imidlertid ikke at det er mer utrygt å bo i disse levekårsonene. Avslutningsvis er det et poeng å nevne at flere av levekårsonene har relativt få innbyggere. Enkelte levekårsoner har færre enn 1000 innbyggere, mens levekårsonene i Hillevåg har mellom 1200 – 2280 innbyggere. For enkelte indikatorer betyr dette at absolutte endringer kan få store relative utslag fra år til år. Dette er blant annet tydelig for barneutflytting og kriminalitetstall fra år til år, hvor de enkelte levekår- og politisonene viser ustabile utviklingstrekk sammenlignet med tall for hele kommunen som har mindre variasjoner. Dette er viktig å være oppmerksom på både når det gjelder utvikling over tid, og ikke minst i tilfeller hvor tall fra enkelte år kan bli trukket frem for å vise forhold som ikke nødvendigvis gir et riktig bilde av situasjonen.

Levekår- og politisonene er bygget opp av grunnkretser. Grunnkretser er det laveste geografiske nivået for uthenting av data fra en folkemengde. Unntaket er adresser som omfatter data fra person- og familienivå. Nedenfor er de ulike indikatorene beskrevet i nærmere detalj, kronologisk slik de er presentert i kapittel 5.

Befolkningsvekst, befolkningspyramider og alderssammensetning

Statistikken viser antall personer bosatt i ulike geografiske områder (leveskårsoner, kommune). Datamaterialet er aggregert fra grunnkrets nivå og inneholder også informasjon om alder og kjønn, slik befolkningspyramiden illustrerer. Folkemengden de ulike årene viser antall bosatte ved utgangen av forrige år. Det vil si at 2018-data viser antall bosatte per 31.12.2017.

Befolkningspyramide og alderssammensetning tar utgangspunkt i siste tilgjengelige datasett (fra 2014), og viser situasjonen per 31.12.2013.

Innvandring og nasjonalitet

Innvandring og nasjonalitetstall ble bestilt våren 2018, og viser situasjonen per 31.12.2017.

Innvandrerandelen er i dette tilfellet bestemt på bakgrunn av personer født i utlandet men bosatt i Norge. Norskfødte personer med foreldre født i utlandet (andre generasjons) er ikke medregnet i statistikken. Videre skiller statistikken på nasjonalitetsgrupper, hvor landbakgrunnen er definert på bakgrunn av personens fødeland.

Inntekt, arbeid og utdanning

Inntektstall viser medianinntekt etter skatt per forbruksenhet. Inntektene til alle husholdninger settes ved siden av hverandre i stigende rekkefølge, deretter velger en ut den midterste inntekten (medianinntekten). Inntekten er beregnet etter skatt per forbruksenhet ved bruk av EUs ekvivalensskala, der første voksne får vekt lik 1, neste voksne vekt lik 0,5, mens hvert barn får vekt lik 0,3. En husholdning på to voksne og to barn har dermed 2,1 forbruksenheter ifølge EU-skalaen. Dette gjøres for å ta hensyn til stordriftsfordeler i sammenligning av den økonomiske velferden til personer og husholdninger. I beregning av lavinntekts-husholdninger er det benyttet EU-60 skalaen, det vil si husholdninger med inntekt lavere enn 60 % av medianinntekten i Stavanger kommune.

Arbeidsledighetstall viser registrerte arbeidsledige hos NAV i november hvert år. I hovedrapporten omfatter dette november 2014, like etter oljeprisfallet startet, og november 2016, når effektene av oljeprisfallet først ble synlige i arbeidsmarkedet i forhold til dataene som publiseres i levekårsundersøkelsen.

Utdanningstall viser utdanningsnivået til personer mellom 30-39 år, definert som enten lav- eller høy utdanning. Lav utdanning omfatter personer med grunnskoleutdanning (barne- og ungdomsskole). Høy utdanning refererer til personer med fullført universitets- og/eller høyskoleutdanning. Personer med videregående utdanning inngår ikke i noen av kategoriene. Første generasjons innvandrere har lavere deltakelse i arbeidskraftsundersøkelsen, noe som innebærer mer bruk av imputerte verdier og følgelig noe større feilmargin. Imputerte verdier vil si at personene som ikke svarte blir tildelt verdier istedenfor de svarene de ikke gav.

Sosiale forhold

Sosialhjelpsmottakere (16 år +), fordelt unge uførepensjonister (18-44 år) og arbeidsavklaringspenger (18-66 år) viser andel basert på tall fra kalenderåret 2016, med referanse til NAV og KOSTRA. Antall kommunale boliger per 1000 innbygger viser situasjonen i kommunen september 2017. Det er viktig å påpeke at antall beboere i kommunale boliger per 1000 innbygger vil være noe forskjellig ettersom boligene varierer i størrelse og målgruppe. Barn med barneverntiltak omfatter personer 0 – 17 år bosatt per 1.1.2017, som har hatt barneverntiltak i løpet av 2016. Unntaket er data fra Kvalaberg som er basert på tilsvarende statistikk bosatt per 1.1.2015, med tiltak i løpet av 2014.

Utflytting og bolig

Utflyttingstallene viser andel personer (alle) og barn (0-5 år) som har flyttet fra en sone til en annen sone, kommune eller utenlands. Flytting innenfor samme sone er ikke medregnet. Utflyttingsandelen er basert på middelfolkemengden, som er gjennomsnittet av folkemengden ved begynnelsen og utgangen av året. For 2016 innebærer dette snittet av antall bosatte per 1.1.2016 og 1.1. 2017. Oversikt over boligstørrelse er definert på bakgrunn av antall rom. 1-2 roms er liten bolig, 3-4 roms er mellomstor bolig, og 5 rom + er stor bolig. Oversikten viser boligstørrelse i prosent av den totale boligmassen i et gitt område.

Kriminalitet

Tallene viser alle saker som er anmeldt og registrert i løpet av et kalenderår, for perioden 2008 - 2017. Samme person kan være anmeldt flere ganger og følgelig utgjøre flere saker. Det er ikke nødvendigvis registret et mistenkt, siktet eller domfelt i de ulike sakene. Statistikken viser hvor de ulike sakene/forholdene har skjedd (gjerningssted) geografisk ned til politisone, som er den laveste geografiske inndelingen politiet benytter. Statistikken skiller videre mellom type kriminalitet, og inkluderer kun forhold som er relevant i levekårsammenheng.

14. Referanseliste

- Andersen, H. T. (2001) The New Urban Politics of Europe: The Area-based Approach to Regeneration Policy. I: Andersen, H. T. & van Kempen, R. (red). *Governing European Cities: Social fragmentation, social exclusion and urban governance*. Aldersgot, Ashgate.
- Bergsgard, N.A. & Vassenden, A. (2015) *Hva har oljen gjort med oss? Økonomisk vekst og kulturell endring*. Cappelen Damm Akademisk.
- Bourdieu, P. & Passeron, J.-C. 1990 [1970] *Reproduction in Education, Society and Culture*. SAGE
- Brattbakk, I., Hagen, A.L., Rosten, M.G., Sæter, O., Osuldsen, J., Andersen, B., Bratseth, K. (2015) *Hva nå, Tøyen? Sosiokulturell stedsanalyse av Tøyen i Bydel Gamle Oslo*. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet, Rapport 8. https://stedsanalysetoyen.files.wordpress.com/2015/09/r2015-8_stedsanalysetc3b8yen_oppdateret-utgave.pdf
- Brattbakk, I., Hagen, A.L., Ruud, M.E., Ander, H.E., Breistrand, H., Skjajaa, J. & Dalseide, A.M. (2017) *På sporet av det nye Grønland. Sosiokulturell stedsanalyse av Grønland i Bydel Gamle Oslo*. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet, Rapport 04 og Høgskolen i Oslo og Akershus. https://tilsatt.hioa.no/documents/585743/62660150/r2017-04_Stedsanalyse+Gr%C3%B8nland_RS.pdf/b05b249f-211b-9048-7b08-3f8ece7a9f35
- Brofoss, K. H. & Barstad, A. (2006) *Internasjonale erfaringer med områderettede tiltak i storbyer: En litteraturstudie*. Statistisk Sentralbyrå, seksjon for demografi og levekårsforskning
- Brown-Saracino, J. (2013) *Gentrification*. New York. Oxford University Press.
- Carmona, M., Tiesdell, S., Heath, T., & Taner, O. (2003). *Public Places - Urban Spaces: The Dimensions of Urban Design*. New York: Routledge - Architectural Press.
- Cresswell, T. (2004) *Place. A short introduction*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Danielsen, H. & Lundberg, K.G. (2010) Nærmiljø og plassmyter: sentrum og drabantby mellom mangfold og trygghet. I *Sosiologisk Tidsskrift*, Vol.18:115-136.
- Faber, S.T., Prieur, A., Rosenlund, L. & Skjøtt-Larsen, J. (2012) *Det skjulte klasesamfund*. Aarhus Universitetsforlag.
- Florida, R. (2014) *The Rise of the Creative Class – Revisited*. Ingram Publisher Services US.
- Flø, B.E. (2018) Av svik kom mistru sigande, *Samtiden*, Vol. 1.:55-61.
- Gehl, J. (2011[1987]) *Life between buildings: using public space*. Island Press.
- Gehl, J. (2010) *Byer for mennesker*. Bogværket.
- Gjerde, J. (2018) *Industribyen Hillevåg 1894-1960* (upubliseret)
- Gujord, H. (2015) Distinksjoner i den klassiske rogalandslitteraturen. I: Bergsgard, N.A. og Vassenden, A., *Hva har oljen gjort med oss? Økonomisk vekst og kulturell endring*. Cappelen Damm Akademisk.
- Jacobs, J. (2007 [1961]). *The Uses of Sidewalks: Contact*. In M. Larice & E. Macdonald (Eds.), *The Urban Design Reader*. Oxon: Routledge.
- Hagelund, C. (2018) Rom for uforutsigbarhet. I: *Kunstforum*. Urbanitet. Nr. 1.
- Hansen, T. & Brattbakk, I. (2005) *Endringsprosesser i norske drabantbyer*. Oslo: Norges byggforskningsinstitutt.
- Jacobs, J. (1961). *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Random House.
- Johnsen, John G. 2010 *Gatelangs i Hermetikkebyen. Fra Møllehaugen til Hillevåg*. Stavanger: MESI AS.
- Jonvik, M. (2015a) *Folk om forskjeller mellom folk. Oppfatninger av kulturelle praksisar og sosiale hierarki, og deira sosiale tydingar*. Doktorgradsavhandling, Universitetet i Stavanger.
- Jonvik, M. (2015b) Frå trøgt til travelt – to generasjonar frå Stavanger fortel. I: Bergsgard, N.A. og Vassenden, A., *Hva har oljen gjort med oss? Økonomisk vekst og kulturell endring*. Cappelen Damm Akademisk.
- Jorgensen, B. S. (2010). Subjective mapping methodologies for incorporating spatial variation in research on social capital and sense of place. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 101(5), 554-567.
- Keatinge, B. & Martin, G. D. (2015) A “Bedford Falls” kind of place: Neighborhood branding and commercial revitalization in processes of gentrification in Toronto, Ontario. *Urban Studies*, 53 (5).
- Kielland, A. (1880) *Garman & Worsø*. Gyldendal Norsk Forlag.
- Kielland, A. (1882) *Skipper Worsø*. Gyldendal Norsk Forlag.
- Klausen, J.E., Arnesen, S., Christensen, D.A., Folkestad, B., Hanssen, G.S., Winsvold, M., Aars, J. (2013) *Medvirkning med virkning? Innbyggermedvirkning i den kommunale beslutningsprosessen*, Rapport NIBR/Uni Rokkansenteret. <http://www.ks.no/contentassets/74eb91b63e4349fbb4977e67461f298d/rapport---inbyggermedvirkning.pdf>
- Lynch, K. (1960) *The Image of the City*. MIT Press
- Melberg, K. (2004) Jeg er tilfreds med levekårene mine, men har jeg det faktisk godt? *Tidsskrift for velferdsforskning*. 7(3): 131- 149
- Møller, A. (1995) *Kjell Pahr-Iversen*. Labyrinth Press
- Pahr-Iversen, E. (1999) *Et bus i Hillevåg*. Centrum trykkeri AS.
- Pahr-Iversen, E. (2010) *Sangen fra Hillevåg. Flanerier fra en oppvekst på 50-tallet*. Commentum Forlag.
- Renberg, T. (2017) *Skada gods*. Oktober forlag.
- Renberg, T. (2014) *Angrep fra alle kanter*. Oktober forlag.
- Renberg, T. (2013) *Vi ses i morgen*. Oktober forlag.
- Rhodes, J., Tyler, P. & Brennan, A. (2003) New Developments in Area-based Initiatives in England: The Experience of the Single Regeneration Budget. *Urban Studies*, 40 (8).

- Ruud, M.E., Røe, P.G. og Vestby, G.M. (2007) *Sosiokulturelle stedsanalyser. Veileder*. Akershus fylkeskommune/Husbanken.
- Thue, A. (1986) *Frida Hansen. En europeer i norsk tekstilkunst omkring 1900*. Stavanger/Oslo/Bergen/Tromsø: Universitetsforlaget.
- Vassenden, A., Bergsgard, N.A. og Lie, T. (2012) «Rykter forteller hvor du bor». *Botetthet og integrering blant rusavhengige kommunale leietakere*. Rapport IRIS, 2012/316
- Van Beckhoven, E. & van Kempen, R. (2003) Social Effects of Urban Restructuring: A Case Study in Amsterdam and Utrecht, the Netherlands. *Housing Studies*, 18 (6).
- Whyte, W. H. (1980). *The social life of small urban spaces*.

Rapporter og annet materiale:

- *Levekår i Stavanger – geografisk fordeling*. (2017) Rapport nr. 7. Stavanger kommune.
- *Stedsanalyse – Innhold og gjennomføring*. (1993) Veileder. Miljøverndepartementet.
- *Byrom - En Idehåndbok*. (2017) Kommunal- og moderniseringsdepartementet.
https://www.regjeringen.no/contentassets/c6fc38d76d374e77ae5b1d8dcd92a/byrom_idehandbok.pdf
- Rapport fra Snarveiprosjektet, Stavanger kommune, 2016. Finnes som saksdokument her: <http://opengov.cloudapp.net/Meetings/STAVANGER/Meetings/Details/206606?agendaItemId=20352>
- *2.Snarveier i Hillenvåg*. (2015) Pilotprosjekt. Erfaringer og anbefalinger. Norconsult.
- Før-studie til mastergradsoppgave ved Byplanlegging, Universitetet i Stavanger, utført av Åse Tungland. Masteroppgaven forventes levert sommeren 2018.
- *Bylivsundersøkelse Oslo sentrum*. (2014). Utført av Gehl Architects.
https://issuu.com/gehlarchitects/docs/issue_1242_oslo_bylivsunders__kelse
- *What makes a successful place?* (2018) Project for Public Spaces (PPS).
<https://www.pps.org/article/grplacefeat>
- *Områdeprogram for Hillenvåg*. Byplan, Kultur og byutvikling 2014, Stavanger kommune.
- *HILLEVÅG stedsanalyse*, Brandsberg-Dahl's Arkitektkontor v/ Marianne Nyhus og Per Christian Omvik, 2001, Stavanger kommune.

Bidragstyttere

Merete Jonvik er seniorforsker ved IRIS. Hun har PhD i sosiologi fra Universitetet i Stavanger (2015). I avhandlingen «Folk om forskjellar mellom folk» analyserer hun folks kulturelle verdsetting og oppfatninger av sosiale hierarki. Hun er en av forfatterne bak boken *Hva har oljen gjort med oss? Økonomisk vekst og kulturell endring* (2015). Jonvik sine primære forskningsområder er sosial ulikhet, og kunst- og kultursosiologi.

Kristiane Lindland er seniorforsker ved IRIS og har doktorgrad i ledelse fra Universitetet i Stavanger (2014). I avhandlingsarbeidet forsket hun på samhandling i produktutviklingsprosesser på Figgjo AS (2014). Blant Lindland sine forskningsområder er medarbeiderdrevet innovasjon i kommuner, samskaping mellom forskning, frivillig, privat og offentlig sektor, og på lokalsamfunns forståelse og holdninger til havbruk.

Helge Lea Tvedt er forsker ved IRIS. Han har spesialisering i økonomisk geografi og forsker på tema som innovasjon, entreprenørskap, næringsutvikling og regional omstilling.

Daniela Müller-Eie er førsteamanuensis i byutvikling ved Universitetet i Stavanger. Hun har doktorgrad i Arkitektur og bærekraftig byutvikling fra University of Glasgow, der hun undersøkte hvordan befolkningens atferd og holdninger spiller inn i byers miljømessige funksjonalitet. Hun underviser og forsker innenfor bærekraftig byutvikling og mobilitet, samt byplanleggingsteori og analysemetoder.

Kjersti Melberg er Dr.polit. i sosiologi (UiB), cand.polit. statsvitenskap (NTNU) og MBA i økonomistyring og ledelse ved NHH. Faglige kompetanseområder er velferds og arbeidslivsforskning, herunder forskning på stress, omstilling, endringsledelse, organisasjonsutvikling og arbeidsmiljø i offentlig og privat sektor.

Espen Birkedal er en Stavanger-basert illustratør. Han har en bachelor i animasjon fra Deakin University i Australia. Han ga i 2018 ut boken *Infiltratøren* på Trompet forlag, om Selvbiografiske Birk som infiltrerer Stavangers kunstmiljø. Han sitter i styret for det kunstnerdrevne visningsstedet Studio17. Espen er fra Hillevåg.

Ana Llopis Alvarez er stipendiat i byplanlegging ved Universitetet i Stavanger. Hun har bakgrunn i arkitektur fra Politechnic University of Valencia og byutvikling og urban design fra Universitetet i Stavanger. Hun forsker på urbane strukturer, fysiske levekår, og livs- og bokvalitet.

Patrick Langeland er masterstudent i byplanlegging ved Universitetet i Stavanger, der han for tiden fullfører andre semester.

Stina Tran Huynh er masterstudent i byplanlegging ved Universitetet i Stavanger, der hun for tiden fullfører andre semester.

International Research Institute of Stavanger

Postadresse: Postboks 8046, NO-4068 Stavanger, Tlf.: (+47) 51 87 50 00
Besøksadresse: Prof. Olav Hanssensvei 15, Ullandhaug, Stavanger
Web: www.iris.no

Rapport: IRIS - 2018/232
ISBN Nr.: 978-82-490-0916-9